

**Univerzita Palackého v Olomouci
Cyrilometodějská teologická fakulta**

Katedra pastorální a spirituální teologie

Křesťanská výchova

Pawel Marcin Szymański

**Antropologické a teologické pochopení
mladého člověka papežem Janem Pavlem II.**

Diplomová práce

Vedoucí práce:
Dr. Michael Špaček

2011

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně s využitím uvedených pramenů a literatury.

.....
Podpis autora práce

Děkuji otci Dr. Michaelovi Špačkovi a otci Mgr. Martinu Davidkovi za odborné vedení práce a poskytnutí cenných rad a podnětů, především při volbě pramenů a uspořádání práce.

OBSAH

ÚVOD	7
KAPITOLA I.	
POJETÍ FILOZOFICKÉ ANTROPOLOGIE V UČENÍ JANA PAVLA II.	9
1.1. FORMAČNÍ VLIVY NA ŽIVOT JANA PAVLA II.	10
1.2. TRADIČNÍ POPIS FILOZOFICKÉ ANTROPOLOGIE	12
1.3. PERSONALISTICKÁ KONCEPCE ČLOVĚKA	14
1.4. PERSONALISMUS V POJETÍ KAROLA WOJTYLY – JANA PAVLA II. ..	16
1.5. ČLOVĚK PODLE JANA PAVLA II.	20
1.6. METODOLOGICKÝ ANTROPOCENTRISMUS	21
1.7. ANTROPOLOGICKÁ LINIE ENCYKLIK JANA PAVLA II	26
KAPITOLA II.	
TEOLOGICKÁ ANTROPOLOGIE V UČENÍ JANA PAVLA II.	31
2.1. BOŽÍ OBRAZ VE VIDITELNÉM STVOŘENÍ	32
2.1.1. PŮVOD ČLOVĚKA – KREACIONISMUS NEBO EVOLUCIONISMUS	32
2.1.2. TAJEMSTVÍ ČLOVĚKA VE SVĚTLE STVOŘENÍ	33
2.1.3. ČLOVĚK – STVOŘENÉ BYTÍ	34
2.2. PRÓSON – PERSONA – OSOBA	35
2.2.1. OSOBA JAKO OBRAZ NEJSVĚTĚJŠÍ TROJICE	36
2.2.2. OSOBA A JEJÍ DŮSTOJNOST	39

2.3. HODNOTA ČLOVĚKA VE SVĚTLE STVOŘENÍ	41
2.4. ČLOVĚK A STVOŘENÝ SVĚT	43
2.4.1. POVOLÁNÍ ČLOVĚKA	43
2.4.2. VLÁDA ČLOVĚKA NAD SVĚTEM	44
2.4.3. PŘEDÁVÁNÍ ŽIVOTA DALŠÍM POKOLENÍM	44
2.4.4. ZACHOVÁVÁNÍ SPOJENECTVÍ S BOHEM	45
2.5. SIXTINSKÁ TEOLOGIE TĚLA	46
2.5.1. SVOBODA ČLOVĚKA	46
2.5.2. JEŽÍŠ KRISTUS – OBRAZ BOHA I ČLOVĚKA	48
2.5.3. STAV PRVOTNÍ NEVINNOSTI	51
2.5.4. ČLOVĚK BOŽÍM OBRAZEM	52
2.6. TEOLOGIE TĚLA	56
2.7. PSYCHÉ	58
2.7.1. ČLOVĚK – BYTOST DUCHOVNĚ-TĚLESNÁ	58
2.7.2. NEROZLUČITELNOST TĚLA A DUŠE V ČLOVĚKU	60
KAPITOLA III.	
PASTÝŘSKÁ PÉČE O MLÁDEŽ – BUDOUCNOST CÍRKVE	62
3.1. LISTY MLADÝM A SVĚTOVÁ SETKÁNÍ MLÁDEŽE	62
3.1.1. LIST MLADÝM PARATI SEMPER	63
3.1.2. SVĚTOVÁ SETKÁNÍ MLÁDEŽE	64
3.2. OTÁZKY A ODPOVĚDI	67

3.2.1. BŮH JE LÁSKA – ODPOVĚĎ NA OTÁZKU PO SMYSLU ŽIVOTA	68
3.2.2. OTÁZKY PO VĚČNÉM ŽIVOTĚ	69
3.2.3. MORÁLKA A SVĚDOMÍ	70
3.2.4. LÁSKA – „VELKÉ DOBRODRUŽSTVÍ“ A „ÚKOL“ – ZODPOVĚDNOST ZA MALOU I VELKOU RODINU	72
3.3. PAPEŽOVY MYŠLENKY K TÉMATU MLÁDÍ	74
3.3.1. MLÁDÍ – MIMOŘÁDNÉ BOHATSTVÍ	75
3.3.2. MLÁDÍ – SNAHA O „NĚCO VĚTŠÍHO“	76
3.3.3. VLOHY A ÚKOLY	77
3.3.4. SEBEVÝCHOVA A NEBEZPEČÍ	78
3.3.5. MLÁDÍ JAKO „RŮST“	80
3.3.6. VELKÁ VÝZVA BUDOUCNOSTI	82
3.3.7. HODNOTA MLÁDÍ	84
3.3.8. RŮST V MOUDROSTI A LÁSCE	85
3.4. ODPOVĚĎ MLÁDEŽE NA PAPEŽOVY VÝZVY	90
ZÁVĚR	92
NÁZVY ZKRATEK	95
BIBLIOGRAFIE - PRAMENY	96
LITERATURA	99

ÚVOD

Tato práce se pokouší postihnout základní antropologická východiska papeže Jana Pavla II., která tvoří myšlenkový základ pro pochopení jeho duchovního vedení mládeže celého světa. Nelze přehlédnout, že již od začátku svého pontifikátu velkou část pastoračních činností věnoval mladým lidem, a že se ve službě sv. Petra – rybáře lidí opřel o svou předchozí službu pastýře, učitele i kněze.

Jako příslušník generace vyrůstající v období dvou totalitních režimů, od mládí zápolí se zřídnou ideologií nacismu, která člověka kategorizuje na základě rasového pojetí vyrůstající z německé filosofie 19. a 20. století, a myšlenkovou koncepcí komunistických myslitelů, která byla aplikována v poválečné střední a východní Evropě v tzv. komunistickém bloku.

Zároveň musel reagovat na myšlenkové proudy západního světa, které obsahovaly filosofický liberalismus, materialismus a odduchovněný pohled na člověka, které namnoze vedly a vedou k nespravedlnostem západní kultury.

Otázky, které musela řešit církev v II. polovině 20. století se široce diskutovaly a řešily na II. vatikánském koncilu ve kterém Jan Pavel II. ještě coby kardinál sehrál významnou úlohu. Teologie koncilu měla v díle papeže zásadní důležitost při jeho pastýřské službě mladým lidem.

Zvláštní místo v církvi má v díle Jana Pavla II. mládež, kterou vidí jako budoucnost církve a která, jak říká papež ve svých promluvách, touží po pravdě, hodnotách a zvlášť po osobním příkladu autority. Oslovuje mládež slovy Písma svatého: „Vy jste světlem světa a solí země“.¹

Chceme-li pochopit tato slova u Jana Pavla II, musíme se věnovat filozofické a teologické antropologii, tedy vizi člověka v jeho díle a v pojetí jiných významných filozofů a teologů. Papež svou pozornost věnuje člověku, kterého „není možné plně pochopit bez Krista“² a antropologické roviny, která zdůrazňuje lidskou svobodu a vědomí vlastní hodnoty. Nelze vynechat „teologii těla“ jenž tvoří důležitou část papežova učení.

Jan Pavel II. jako pastýř mládeže celého světa přinesl do církve nový styl. Bezprostřední komunikace, jak je patrné v závěrečné části práce, je stylem oslovujícím mladé, ale také každého člověka, který se cítí vnitřně mladým. Proto se během svého pontifikátu papež obrací k mladým lidem mnohými listy a poselstvími. Mezi těmito listy

¹ Srov. JAN PAVEL II. *Zbiór homili, kazań i rozważań Jana Pawła II.* Warszawa: Znak, 2002, s. 721.

² Tamtéž, s. 597.

stojí za povšimnutí například *Parati Semper*, list k mladým celého světa, obsahující poselství, ke kterému se pak Jan Pavel II. mnohokrát vrací i v jiných svých poselstvích a promluvách.

Práce je metodicky založena na principu dedukce, vychází z analýzy pramenů a literatury. Cílem práce je prozkoumat teologické a filozofické principy, které tvoří základ jeho pastýřské práce s mládeží. Prozkoumat jaké místo přiřazuje papež mladému člověku ve světě a v církvi, jakým způsobem se může mládež opřena o Krista rozvíjet a vyvíjet jak předcházet osobnostním krizím, ke kterým může mladého člověka vést současný svět. Filozofická a teologická antropologie tak i křesťanský personalismus, z pohledu papeže, jsou v této práci zkoumány pouze částečně, z důvodu jejich obsáhlosti a širokého tématu.

KAPITOLA I.

FILOZOFICKÁ ANTROPOLOGIE V UČENÍ JANA PAVLA II.

Nejprve je nutné definovat samotný pojem filozofická antropologie. Může nám pomoci pohled L. Kasprzyka, který říká, že: filozofická antropologie je naukou o člověku. Vypracovává celkovou koncepci člověka. Především se koncentruje na jeho filozofické vlastnosti, tzn. na lidskou přirozenost, a snaží se pojmenovat, jaké místo zaujímá člověk v přirozeném světě, a zároveň ve světě společné kultury. Zabývá se takovými pojmy jako je: smysl lidského života, štěstí, utrpení, smrt; jaká je úloha jedince ve společnosti.³ Jinak můžeme říci, že filozofická antropologie hledá odpověď na otázky: kým je člověk, jaká je jeho přirozenost, čím se liší od jiných bytostí.

V učení Jana Pavla II., uvažujeme-li v perspektivě právě řečeného, je ovšem obtížné striktně oddělit filozofickou a teologickou antropologii, protože v jeho filozofických pracích či úvahách se nutně odráží prvek jeho kněžství, coby osobní identity, takže spíše můžeme mluvit o pohledu více filozofickém, založeném na přirozeném rozumu, v první kapitole, a více teologickém, založeném na Zjevení, v kapitole následující zabývající se teologickou antropologií. Obě tyto roviny papež v sobě integruje a jeho filozoficko-teologická kompozice ústí do pastorační práce s mladými lidmi.

Zabýváme-li se filozofickou antropologií Jana Pavla II., musíme nejprve zkoumat jaké byly formační vlivy na život Karola Wojtyly, jaké základní duchovní hodnoty formované v mládí a dospívání utvářely celý jeho život. Dále je podán tradiční popis filozofické antropologie, který umožňuje, aby člověk mohl pochopit sebe samého. Personalistická koncepce člověka, v další podkapitole, vidí lidskou jedinečnost, osobnost, rozum, lásku a svobodu jednotlivce. Personalismus se v pojetí Jana Pavla II. zabývá lidskou podstatou těla a duše, člověka chápe jako bytí materiálně duchovní. Člověk, jak ho vidí Jan Pavel II. je bytostí rozumnou, svobodnou, schopnou milovat a používat svědomí. Následující metodologická antropologie shrnuje Boží obraz v člověku, který je zdrojem jeho důstojnosti a základem sociální nauky církve. Nepominutelné jsou také antropologické linie encyklik Jana Pavla II. Jejich základem jsou teorie svobody a teorie vědomí, svoboda náboženského hledání. Podmínkou je hledání pravdy.

³ KASPRZYK, L. *Wstęp do filozofii*. Warszawa: Znak, 1994, s. 37.

1.1. FORMAČNÍ VLIVY NA ŽIVOT JANA PAVLA II.

Karol Wojtyła se narodil 18. května 1920 ve Wadowicích, kde byl také 20. června 1920 pokřtěn. V matriční knize Wadowic je zaznamenáno, kdy se stal knězem, biskupem, arcibiskupem, kardinálem, a na konec byl „16. října 1978 zvolen papežem a přijal jméno Jan Pavel II.“⁴

Jan Pavel II. v rozhovoru s A. Frossardem charakterizuje svá dětská a dospívající léta takto: „Má dětská a klukovská léta byla hned na začátku poznamenána ztrátou nejbližších osob. Nejdříve jsem ztratil matku, která se nedočkala mého prvního svatého přijímání. Chtěla mít dva syny: lékaře a kněze. Můj bratr byl lékařem, já jsem se nakonec stal knězem. Sestru, která se narodila několik let před mým narozením, jsem neznal, protože zemřela krátce po narození. Můj bratr Edmund zemřel na prahu profesní samostatnosti. Jsou to události, které jsou hluboko zakořeněné v mé paměti. Smrt bratra mne zasáhla možná více než matky. Je možné říci, že tyto tragické události vedly k tomu, že jsem byl více vyspělý. Ve chvíli jeho smrti jsem měl dvanáct let, takže jsem se poměrně rychle stal polosírotkem a jedináčkem. Má dětská a klukovská léta se pojí především s osobou otce, jehož duchovní život se po ztrátě manželky a staršího syna neobvykle prohloubil. Sledoval jsem zblízka jeho život, viděl jsem, jak dokázal být na sebe náročný, viděl jsem, jak poklekal k modlitbě. To bylo nejdůležitější v těch letech, která mnoho znamenají v době dospívání mladého člověka. Otec dokázal být náročný na sebe, v určitém slova smyslu nemusel být náročný na syna. Když jsem se na něj díval, naučil jsem se, že je zapotřebí dávat sám sobě určité nároky a snažit se plnit vlastní povinnosti. Tento otec, kterého pokládám za neobvyklého člověka, zemřel – téměř náhle – během druhé světové války za okupace, než jsem dovršil dvacátý rok života.“⁵

Autor této práce vyjímá tento úryvek autobiografie Jana Pavla II. proto, že se zdá, že má velký význam a odůvodňuje vybrané téma práce.

Karol Wojtyła se jako mladý muž díval na svého otce, naučil se být na sebe náročný a svědomitě plnit své povinnosti. Když prožíval následující po sobě jdoucí období svého života, když byl v různých společenských rolích (syn, žák, student, přednášející, kněz, papež, poutník, duchovní otec, vychovatel), když žil a spolupracoval s různými lidmi a mnohdy prožíval velmi tragické události, dospíval a stával se morální autoritou. Opíraje se o všeobecně přijaté hodnoty jako: úcta k důstojnosti člověka, ochrana lidských práv,

⁴ Srov. FROSSARD, A. *Rozhovory s Janem Pavlem II.* Řím: 1982, s. 19.

⁵ Tamtéž, s. 14.

otevření se na *transcendentní* a duchovní rozměr lidské skutečnosti. Stavěl ve světě „civilizaci lásky“ a vyzýval každého člověka na každém místě na zemi k vytváření této „civilizace lásky“.

Zvláštní společenskou skupinou, ve kterou papež vkládal naději ohledně tohoto působení, byla mládež. Nazýval je „zítřkem církve a světa i největšími hledači správných cest“. K mládeži promlouval tato slova: „Právě vám, mladým lidem, patří na tomto poli zvláštní úkol vydávání svědectví o víře a hlásání Kristova evangelia – Cesty, Pravdy a Života ve třetím tisíciletí křesťanství, ve kterém byste měli vytvářet novou civilizaci lásky, spravedlnosti a míru.“⁶

Na jiném místě a čase v poselství polské mládeži papež pronesl: „Drazí mladí přátelé. Všechny vás zahrnuji srdcem a zdravím. Stojíte na Lednických Polích, jakoby u křestních pramenů Polska. Toužíte vzít do svých rukou celé dědictví křesťanské tradice otců, abyste je nesli dále do třetího tisíciletí. V symbolickém gestu projdete skrze bránu ve tvaru ryby. Budete tak pamatovat na slova Krista: „Já jsem bránou, pokud někdo vejde skrze mne, bude spasen.“ Nebojte se jít do budoucnosti skrze bránu, kterou je Kristus. Věřte jeho slovům, věřte jeho lásce. V něm je naše spása. Neste budoucím generacím svědectví víry, naděje a lásky. Vytrvejte. Nestačí překročit práh, je nutné jít do hloubky. Kristus je Bránou, ale je také Cestou, Pravdou a Životem. Jděte věrně cestou Krista do nových časů. Ježíš Kristus včera, dnes a navěky. Ze srdce vám žehnám. Ve jménu Otce a Syna a Ducha svatého. Amen.“⁷

Jan Pavel II., dostal od svého otce do rukou knížku, modlitbu o dary Ducha svatého, která ho provázela celý jeho život, proto prosil mládež, aby přijali tuto modlitbu a byli jí věrní: „Velmi mnoho záleží na tom, jakou každý z vás přijme míru svého života, a člověčenství. Víte dobře, že jsou různé míry. Odvažte se přijmout tu míru, kterou nám nechal Kristus ve večeřadle Zelených Svátků a také ve večeřadle našich dějin.“⁸ Takový program vývoje osobnosti navrhuje papež: abychom byli lidmi pravého svědomí, byli zodpovědní, byli lidmi „pro druhé“.

Můžeme se blíže podívat na definici vývoje osobnosti, kterou navrhuje C. Czapow: „Jakákoliv struktura osobnosti ve svých výchozích bodech je determinovaná dědičnými faktory a společenskými vlivy. Má schopnost vytváření nových hodnot a přetváření a vytváření nových struktur, které nejsou jednoduchou rekonstrukcí toho,

⁶ WIECZOREK, A. *Oredzia Jana Pawla II. Jam jest droga, prawda i zyciem*. Warszawa: Znak, 1991, s. 62.

⁷ GÓRNY, J. *Przemówienie Jana Pawla II. na Polach Lednickich*. Warszawa: Znak, 1997, s. 71.

⁸ WIECZOREK, A. *Oredzia Jana Pawla II. Jam jest droga, prawda i zyciem*. Warszawa: Znak, 1991, s. 82-83.

co mělo na člověka vliv v hranicích možností určených vrozenými vlohami. Vývoj osobnosti, soběstačnosti člověka, míra této soběstačnosti, záleží na myšlenkových horizontech, na citlivosti vůči různým dobrům národní a obecné kultury. Čím bohatší jsou vědomosti člověka, čím vyšší je úroveň kultury, větší znalost různých, často odlišných systémů vysvětlování a hodnot světa, tím větší je šance pro rozvoj samostatné aktivity. Stejně jako se zvyšuje míra pravdivosti vědomostí, obohacuje se a rozlišuje se systém hodnot, vzrůstá také citlivost na životní zkušenosti a systém hodnot obsahuje hodnoty trvalé a těžko zničitelné, ale natolik významné, aby stálo za to jim přizpůsobit život – psychická integrace se čím dál tím víc přibližuje struktuře tvůrčí osobnosti.⁹

Ve světle takto chápaného vývoje osobnosti člověka, vychovatel mládeže, její duchovní vůdce – Jan Pavel II., nabízí mládeži hodnoty nejvyšší, které probouzí důvěru. Papežovo poselství je založeno na hluboké znalosti mládeže a problémech tohoto vývojového období v životě člověka. Jako otec se obrací s láskou a něhou k mladým. Obrací se k nim v pravdě, nic jim nezamlčuje. Nikdy neklame, nebojí se mluvit o věcech těžkých. Promlouvá k mladým příkladem svého života, především jeho autentičností. Na to mladí, kteří pozorně poslouchají jeho slova a sledují jeho činy, můžou odpovědět jen jedním – důvěrou.

D. J. Levinson si všímá toho, že zvláštní roli ve vývoji osobnosti má osobnost učitele: „objevuje se v životě mladého člověka kolem třicítky. Je to starší přítel, učitel. Do určité míry plní roli otce, duchovního průvodce, učitel dává jakoby konečnou podobu schopnostem mladého člověka, dotváří jeho zájmy, mnohdy mu pomáhá v určení životní cesty, uvádí ho do světa dospělých. Někdy to bývá osoba, se kterou mladý člověk není v bezprostředním kontaktu. Je jeho vzorem, vede s ním vnitřní dialogy.“¹⁰

1.2. TRADIČNÍ POPIS FILOZOFICKÉ ANTROPOLOGIE

Člověk je neustálým tajemstvím. I když už ve starověku lidé popsali jeho povahu, zkušenost lidské historie, vědecké údaje a filozofické reflexe dokazují, že člověk ve své podstatě potřebuje další analýzy sebe sama. Z pohledu antropologie je člověk bytím, které hledá pochopení sebe sama. Existuje mnoho antropologií, ve kterých je možné pojmout

⁹ GRZYWAK-KACZYŃSKA, M. *Erotyka w aspekcie zdrowia psychicznego*. Warszawa: Znak, 1975, s. 170-171.

¹⁰ OLESZKOWICZ, A. *Kryzys młodzienczy - istota i przebieg*. Wrocław: PWT, 1995, s. 344.

podstatu člověka v platónském, aristotelském, stoickém, augustiánském, a tomistickém, rozměru v novějším vydání antropologie v fenomenologickém a existenčním rozměru.¹¹

Mnoho filozofů se pokoušelo pochopit člověka na základě učení evolučně-panteistického (např. G.W.F. Hegel), materialisticko-sociologického (např. K. Marx, F. Engels), existenčně-dialogického (např. K. Jaspers, G. Marcel) nebo personalistického (např. J. Maritain, E. Mounier).¹²

Avšak vzhledem k současným civilizačním výzvám je neadekvátnějším způsobem popisu člověka personalismus, který vypracoval Karol Wojtyła (Jan Pavel II.) na základě učení tomistického (sv. Tomáš Akvinský) a fenomenologie Maxe Schelera jako rozšíření tradiční koncepce osoby Boethia (V.–VI. stol., římský šlechtic, filozof a básník).¹³

S pomocí definice Boethia *persona est rationalis naturae individua substantia* - osoba je výjimečným bytím rozumové podstaty Wojtyły vyjádřil takový názor o povaze člověka, že lidská osoba se realizuje v existenci a působení.

Východním bodem papežova učení ve filozofické antropologii byla zkušenost člověka. „Jedná se o to, abychom se pokusili pochopit lidskou realitu v tom nejzákladnějším bodě. Na který ukazuje zkušenost člověka a z kterého člověk nemůže žádným způsobem ustoupit, protože by musel zničit sám sebe.“¹⁴

V práci *Osoba a čin* nalzáme velmi hlubokou analýzu osobní lidské povahy, kterou je člověčenství chápáno dynamicky: abychom působili, je nutné nejdřív existovat, a existence je základem každého činu.¹⁵

Zkráceně, lidská osoba podle Karola Wojtyły stojí na třech důležitých pilířích: Za prvé: člověk je substančním bytím, tedy bytím vnitřně jedním, sevřeným a nezávislým. Za druhé: lidská osoba je bytostí s rozumem, schopnou uvědomění si sebe sama, myšlení, poznávání pravdy, dobra a krásy a také schopnou působit ve shodě s rozumem.¹⁶ Za třetí: v osobní struktuře člověka se vyskytuje vůle jako vlastnost osoby. Tato vlastnost vychází ze sebeurčení. Vůle člověka však není obyčejným prožitím chtění, ale je to „vlastnost osoby, která je schopná něco dělat, protože tuto schopnost má“.¹⁷

¹¹ KOWALCZYK, S. *Zarys filozofii człowieka*. Sandomierz: 2002, s. 5.

¹² Srov. KOWALCZYK, S. *Człowiek w myśli współczesnej: filozofia współczesna o człowieku*. Warszawa: Znak, 1990, s. 121.

¹³ Srov. DIDIER, J. *Słownik filozofii*. Katowice: PWN, 1992, s. 39.

¹⁴ WOJTYŁA, K. *Osoba i czyn*. Kraków: Ethos, 1985, s. 29.

¹⁵ GRABOWSKI, M. *O antropologii Jana Pawła II*. Toruń: UMK, 2004, s. 179.

¹⁶ GALAROWICZ, J. *Człowiek jest osobą - podstawy antropologii filozoficznej Karola Wojtyły*. Kraków: PAT, 1994, s. 51.

¹⁷ SZOSTEK, A. *Osoba i czyn, oraz inne studia antropologiczne*. Lublin: KUL, 1994, s. 151.

Je nutné ještě dodat, že rozumnost může být v širším pojetí brána také jako schopnost milovat, tedy jako schopnost k rozumovému a volnímu aktu. Avšak v tradičním představení povahy lidské osoby, která má rozum, srdce a vůli, není možné redukovat člověka na jednotlivé části jeho povahy, protože „tyto tři akty: poznání, láska a svoboda se vzájemně podmiňují v osobním životě“.¹⁸

1.3. PERSONALISTICKÁ KONCEPCE ČLOVĚKA

Personalismus pochází z řeckého slova *prosopon*, latinského *persona*. Ve starověkém Řecku toto slovo označovalo masku, kterou herec používal během divadelního představení. Personalismem se myslí člověk jako bytost rozumná a svobodná. Tento směr se ve filosofii poprvé objevuje na přelomu 18. a 19. století v práci F. Schleiermachera - postavil se proti panteizmu (názoru, podle kterého je Bůh totožný se světem, je nějakou neurčitou energií). Schleiermacher tvrdil, že Bůh je osobním bytím.¹⁹

Tento směr se vyvinul ve 20. století a pojí se s ním jména jako M. Scheller, E. Mounier, E. Levinas, K. Wojtyła. Nicméně samotný pojem osoby vznikl již v 6. stol. Tehdy jej zformuloval Boethius (zemřel r. 524).²⁰ Podle učení personalismu je člověk osobou. Pojem osoba znamená individuální substanci rozumové podstaty, subjekt rozumové povahy, osobu rozumnou atd.²¹

Jeho charakteristickou vlastností, kterou se liší od ostatních bytostí (např. zvířat), je sebevědomí a sebeurčení, rozumnost a svoboda. Člověk je tedy osobou, což znamená, že je někým a ne něčím, podmětem a ne předmětem. Přičemž každý je někým jedinečným a neopakovatelným, někým osobním, lišícím se od ostatních, bytostí obdarovanou důstojností a zodpovědností.²²

Člověk je schopen lásky chápané jako nezištný dar ze sebe sama. Jemu samotnému, s ohledem na jeho důstojnost, náleží úcta a láska. Avšak každý člověk, by měl být vždy cílem veškerých jednání, nikdy ne prostředkem k dosažení jakéhokoliv cíle. Předmětný, nástrojový přístup k člověku ubližuje jeho důstojnosti.²³

¹⁸ KRAPIEC, M. A. *Ja-człowiek. Dzieła*. T. 9. Lublin: KUL, 1991, s. 94.

¹⁹ Srov. DIDIER, J. *Słownik filozofii*. Katowice: PWN, 1992, s. 119-121.

²⁰ VALVERDE, C. *Antropologia filozoficzna*. Poznań: PAT, 1998, s. 97.

²¹ Tamtéž, s. 99.

²² WOJTYŁA, K. *Na nowo odczytany*. Kraków: Ethos, 2000, č. 1/2. s. 289.

²³ Tamtéž, s. 291.

K. Wojtyła zdůrazňoval také povolání osoby k životu s jinými lidmi ve společenství v duchu solidarity a lásky, protože člověk je bytostí společenskou. Všiml si také svědomí jako mínění praktického rozumu, určitou intelektuální intuici, díky které člověk poznává morální hodnotu svých činů. Svědomí nevytváří morální normy, ale čte je z objektivně existujícího morálního pořádku. Wojtyła také zdůrazňoval souvislost svědomí s objektivní pravdou o dobru, o tom, co je dobré a co zlé.²⁴

V etice svědomí znamená schopnost vytváření mínění, týkajících se morálních hodnot lidských činů, především těch, které se vztahují k vlastnímu jednání jako podmětu morálních činů. Znamená také samotný akt praktického rozumu, spontánní a bezprostřední s normativní povahou, především poslední praktické mínění, ve kterém vůle rozhoduje o vykonání nějakého činu. Toto pojetí se užívá jak v případech, kdy je svědomí bráno jako prvotní schopnost, tak v případech, kdy je bráno jako odvozené.²⁵

Také člověk jakožto bytost rozumná a svobodná má určité morální cítění, intelektuální intuici, díky které rozlišuje dobro od zla, činy morálně dobré od špatností apod. Tímto způsobem např. poznává, že lidský život je něčím dobrým, a odnímání jej někomu nebo sobě je něčím trestuhodným. Dále poznává, že úcta, láska, vděčnost rodičům za dar života, výchovy a péče, jsou správnými postoji. A nedostatek úcty, odpor, nevděk vůči nim, nejsou dobré. Člověk také poznává, že pravdomluvnost je základem důvěry ve společenských vztazích, a lež ničí tyto vztahy.²⁶

Ukazuje se, že pojem osoby bývá dnes užíván proti samotnému člověku, protože se zavádí subtilní rozlišení mezi osobou a lidskou bytostí. Týká se to především *zygot*, *embryí*, dětí mentálně postižených, starších lidí, nebo lidí v komatu. Vede to k tvrzení, že člověk je osobou, která si sebe uvědomuje. V tomto pojetí se osoba ukazuje jako specifický výtvar různých podmíněností genetických, společenských, psychologických apod. Takže kdybychom se nad tím zamysleli, tato definice osoby poněkud škodí v případě vyjmenovaných jednotlivců.

Kde je to vědomí a sebeurčení u *embryí*, plodů, nemluvňat, nesvéprávných a lidí v komatu?²⁷

Nicméně v obecném povědomí je osoba někým víc než jen seskupením biologických, psychologických a sociologických podmíněností. Pojem osoby se pojí

²⁴ GALAROWICZ, J. *Imię własne człowieka: klucz do myśli i nauczania Karola Wojtyły - Jana Pawła II.* Kraków: PAT, 1996, s. 111.

²⁵ BIESAGA, T. *Elementy etyki Jana Pawła II.* Kraków: Ethos, 2006, s. 54.

²⁶ WOJTYŁA, K. *Rozważania o istocie człowieka.* Kraków: Ethos, 1999, s. 87.

²⁷ GALKOWSKI, W. J. *Ziemski los człowieka : Jana Pawła II. myśl o pracy.* Lublin: KUL, 2004, s. 109.

s důstojností člověka, který může přesáhnout vyjmenované podmíněnosti. Kromě toho osoba je někým odlišným (např. embrya, počaté děti). Jejich schopnosti poznávání a vůle jsou ve jmenovaných případech v počátečním stadiu, jsou něčím potenciálním, tedy něčím, co se tvoří v určitém procesu vývoje. Avšak co se týká osob mentálně postižených, to jsou lidé nemocní, kteří nemohou plně používat rozumové schopnosti. Ale to neznamená, že nejsou lidmi. V souvislosti s tím vyžadují péči, pomoc od osob svéprávných, a ne zničení.²⁸

1.4. PERSONALISMUS V POJETÍ KAROLA WOJTYLY – JANA PAVLA II.

Personalismus, který vyrůstá z celého učení církve, je prohloubenou reflexí filosofického a teologického myšlení od integrální koncepce lidské osoby. Základním tvrzením personalismu je tedy pravda o člověku jako osobě, určité prohlášení fenoménu osoby.²⁹ V rozjímání o dnešním personalismu si všímáme toho, že nejde jedním směrem, ale „obsahuje různé proudy: tomistický, axiologický, existenční, společensko-ekonomický. V každém z těchto proudů se zdůrazňuje zvláštní úloha a hodnota lidské osoby. V člověku se zde stává nejen bytí biologické a historické, ale především takové, které vykračuje mimo přírodu a historii. Vývoj lidské osoby je chápán jako cíl společenského života, primát osobních hodnot (rozum, svoboda) je kladen před materiální hodnoty a společenská postavení, které podmiňují jejich postup a vývoj.“³⁰

Při vytváření pojmu osoby se křesťanský personalismus odvolává na klasickou definici Boethia: „Osoba je individuální substancí rozumové povahy“. Avšak tato definice není dostatečná. Proto je také nutné uvést označení lidské osoby, kterou vymysleli personalističtí myslitelé.³¹ Například podle E. Mouniera je osoba jedinou skutečností, kterou poznáváme a zároveň vytváříme zevnitř. Je prožívanou činností sebetvoření, komunikace a příslušnosti, kterou se dá zachytit a poznat ve svém aktu jako pohyb personalizace.³² Jinou definici lidské osoby navrhuje kněz Vincent Granat: „Lidská osoba

²⁸ GRODZIENSKA, B. *Człowiek w poszukiwaniu zagubionej tożsamości*. Lublin: KUL, 1987, s. 74.

²⁹ Srov. DIDIER, J. *Słownik filozofii*, Katowice: PWN, 1992, s. 123.

³⁰ KUPCZAK, J. *W stronę wolności. Szkice o antropologii Karola Wojtyły*. Paříž – Kraków: Ethos, 1999, s. 47.

³¹ Srov. GALAROWICZ, J. *Człowiek jest osobą : podstawy antropologii filozoficznej Karola Wojtyły*, Kraków: PAT, 1994, s.73.

³² Tamtéž, s. 81.

je individuálním, tělesně-duchovním podmětem schopným působit pomocí rozumu, dobrovolně, morálně a společensky, aby harmonicky obohacovala sebe a ostatní lidi v rámci kultury.³³

Avšak pro křesťanský personalismus je nejvíce reprezentativní stanovisko papeže Jana Pavla II. Již od filosofických úvah, které napsal v době před pontifikátem, tedy: *Tomistický personalismus, Osoba a čin, Lidská osoba a Přirozený zákon, Osoba: podmět a společenství, Osobní struktura sebeurčení, Láska a zodpovědnost*, získává jeho teorie plnou podobu v teologickém myšlení, které později prezentoval v papežském učení.³⁴ Důležité místo má první encyklika Jana Pavla II. *Redemptor hominis*, která je určitým programem jeho pontifikátu. Je věnována velikosti člověka a jeho důstojnosti.³⁵

Výsledkem papežova studia na poli filozofického personalismu je práce *Osoba a čin*.³⁶ Dále jako papež napíše: „Zjišťuji, že úvahy, jež vyzrály v těchto studiích, mi pomáhají při setkáních se zástupy věřících během mých apoštolských cest. Tato formace v kulturním rámci personalismu mi hlouběji ozřejmila, že každý člověk je jedinečnou a neopakovatelnou osobou. A to je pro kněze velmi důležité.“³⁷

Když důkladně analyzujeme jev personalismu, je nutné si všimnout, že: „Wojtyla hledal personalismus počínaje od hlubokého a mysticko-náboženského pojetí fenoménu lidské osoby. Za tímto účelem konfrontoval tomistický personalismus (augustinský) s polským (např. S. Wyspiański), fenomenologickým (E. Husserl, M. Scheler, R. Ingarden, E. Stein) a s jinými současnými systémy. V koncepci osoby se postavil za syntézu *substantivnosti* a vztahu, nazývanou „*substantivní relací*“ (sv. Augustin, sv. Tomáš), tedy tvrzením, že osoba je substancí a zároveň relací. Zdůrazňoval absolutní tajemství existence, které je také konstitutivní částí osoby jako absolutně neopakovatelné v lidském druhu.“³⁸

Osoba je tedy zároveň základním bytím, existujícím v sobě a nejdokonalejším aktem bytí – existencí. Avšak osoba není jen individuální substancí. V antickém pojetí je osoba především „někdo“.³⁹

V díle *Láska a zodpovědnost* Karol Wojtyla konstatuje: „Člověk je „někým“ a právě to ho odlišuje od ostatních bytostí viditelného světa, které jsou vždy jen něčím.“

³³ GRANAT, V. *Antropologia Jana Pawla II.* Kraków: Ethos, 2006, s. 179.

³⁴ SZOSTEK, A. *Osoba i czyn oraz inne studia antropologiczne.* Lublin: KUL, 1994, s. 151.

³⁵ GRABOWSKI, A. *O antropologii Jana Pawla II.*, Toruń: UMK, 2004, s. 186.

³⁶ Srov. WEIGEL, G. *Svědék naděje. Životopis papeže Jana Pavla II.* Praha: Práh, 2000, s. 177.

³⁷ JAN PAVEL II. *Dar a tajemství. K padesátému výročí mého kněžství.* Praha: Nové město, 1997, s. 102.

³⁸ GALAROWICZ, J. *Człowiek jest osobą. Podstawy antropologii filozoficznej Karola Wojtyły,* Kraków: PAT, 1994, s. 31.

³⁹ Tamtéž, s. 36.

Člověk je „někým“ v antickém smyslu bez ohledu na činy, kterých je vykonavatelem. Naproti tomu „někým“ ve smyslu morálním a etickém, se stává skrze vědomé působení, skrze plnění konkrétních činů. V ontologickém chápání člověka je tedy zakořeněné jeho axiologické chápání. Ve své podstatě je člověk osobním bytím.⁴⁰

V papežově učení je subjektivnost osoby probírána v kontextu lidského činu, který je formou projevení téže osoby. Jeho teorie o člověku získává plnou podobu v teologické myšlence, kterou představuje on sám ve svém učení.⁴¹

Důležité místo v této oblasti má první encyklika Jana Pavla II., která se nám jeví ve své vlastní hloubce v prožívání morální hodnoty dobra nebo zla. Toto prožívání zůstává v pokusném vztahu s momentem svědomí v lidských činech.⁴²

Východním bodem antropologického myšlení Jana Pavla II. je kategorie zkušenosti. Skrze zkušenost se člověk zviditelňuje jako osoba, jako podmět a zároveň předmět téže zkušenosti. Osoba je tedy podmětem jak existence, tak i působení.

Transcendence, která ukazuje na duchovní rozměr člověka, umožňuje jeho *integralitu* a identitu jako podmětné bytosti. Odtud pochází závěr, že duchovno mluví o osobní a existenční jednotě člověka. Tento fakt dovoluje vidět v člověku jeho existenční složitost, která tvoří „lidskou podstatu“, tedy složitost duše a těla. Lidská osoba je tedy bytím s materiálně-duchovní strukturou.⁴³

Karol Wojtyła zdůrazňuje: „Jako nemůžeme odtrhnout osobu od duchovna, taktéž nemůžeme odtrhnout duchovno od osoby. To nám totiž ukazuje zkušenost. Proto také vždy, když se mluví o „duchovní podstatě“ (*natura rationalis*), je možné přijmout tento pojem natolik, nakolik on ukazuje na určitou stálost nebo substančnost duchovního bytí.“⁴⁴

Základ filosofické antropologie Karola Wojtyły – Jana Pavla II. je tedy zkušenost člověka, která je podle jmenovaného úryvku z díla *Osoba a čin* podmínkou jednoty člověka – osobního a zároveň podmětného bytí, podmínkou identity a integrity lidského „já“.⁴⁵

Důležité místo v papežově antropologickém myšlení má také problematika lidského dynamismu. Lidská osoba je totiž skutečností, kterou se stává v činech a skrze ně, přesněji řečeno skrze realizaci morálního dobra nebo zla v nich. Osoba tedy poznává vlastní

⁴⁰ STEPIEŃ, T. *Dwie koncepcje osoby Karola Wojtyły i Mieczysława Gogacza - analiza porównawcza*. Lublin: KUL, 1994, s. 93.

⁴¹ KUPCZAK, J. *Prawda w myśli Jana Pawła II. Antologia tekstów*. Kraków: Ethos, 2006, s. 256.

⁴² Tamtéž, s. 265.

⁴³ Tamtéž, s. 43.

⁴⁴ STRÓZEWSKI, W. *Nowość a tradycyjność filozofii Karola Wojtyły*, Kraków: Ethos, 1988, s. 251.

⁴⁵ Tamtéž, s. 257.

dynamismus ve zkušenosti činu, odkrývá v ní své „já“ jako základ, pramen a podmět (suppositum) činu.⁴⁶ „Činy jsou specifickým momentem pohledu“, píše Karol Wojtyła. „Tedy poznání osoby na základě zkušeností. Tvoří nejvhodnější východisko pochopení její dynamické povahy. Morálka, jakožto vnitřní vlastnost těchto činů, vede ještě mimořádnějším způsobem k tomu samému.“ Lidská zkušenost, a především zkušenost činu stojí u základu, jak již bylo dříve zmíněno, celkových znalostí o člověku. Čin je totiž zkušeností, skrze kterou se nejvíce vyjadřuje lidská osoba, která je podmětem a původcem morálního působení.⁴⁷

V úvaze Jana Pavla II. bylo bytí ukázáno jako hodnota, jako dobro, ke kterému jediným plnohodnotným poměrem je láska. Na tomto místě stojí za zmínku tvrzení, podle kterého je nejvhodnějším vztahem pro lidskou osobní strukturu vztah lásky chápán jako potvrzení její hodnoty. Člověk je totiž „relační (vztahovou) bytostí, která zůstává v úzkém vztahu k jiným osobám. Podle papeže je v osobě přítomný rozměr, který nazývá účastí. Je to něco víc než společenský charakter člověka. Je to směřování k životu s jinými osobami, a především s absolutním bytím. Osobní schopnost k účasti spočívá v tom, že člověk existuje a působí s jinými osobami a se společenstvím tím způsobem, že si zachovává svou identitu, nepřestává být sám sebou. Jeho svoboda (sebeurčení) není ničena.“⁴⁸

Teorii účasti papež vysvětluje rozměr lidské osoby společenský, vztahový. Účast je hluboko v osobě, je její vlastností. Osoba totiž uskutečňuje sebe sama ve vztahu k jiným osobám a vzhledem ke společnému dobru.⁴⁹

⁴⁶ STRÓZEWSKI, W. *Nowość a tradycyjność filozofii Karola Wojtyły*, Kraków: Ethos, 1988, s. 293.

⁴⁷ JAN PAVEL II. *Moralna struktura wolności podstawą budowania nowej kultury wolności*. Kraków: Ethos, 1991, č. 1/2. s. 16.

⁴⁸ GRABOWSKI, M. *O antropologii Jana Pawła II.* Toruń: UMK, 2004, s. 65.

⁴⁹ Tamtéž, s. 92.

1.5. ČLOVĚK PODLE JANA PAVLA II.

Podle Jana Pavla II. je člověk osobou (někým, ne něčím, podmětem, ne předmětem), bytostí rozumnou, svobodnou, schopnou poznávat objektivní pravdu, činit autentické dobro a milovat ve smyslu nezištného daru sebe sama, je osobou obdarovanou svědomím.⁵⁰

V etice svědomí znamená schopnost vyjádření názorů týkajících se morálních hodnot lidských činů, především těch týkajících se vlastního chování jako podmětu morálních činů. Znamená také samotný akt praktického rozumu, spontánní a bezprostřední s normativní povahou, především pak poslední praktický soud, ve kterém vůle rozhoduje o vykonání nějakého činu.⁵¹

Jan Pavel II. rozhodně poznamenal, že by člověk ve svém svědomí měl číst a prakticky používat objektivní morální pořádek, který je obsažen v přirozeném právu a v Desateru. Svědomí je lektorem obecně závazných morálních norem, ne jejich tvůrcem.⁵²

Ve svém učení k mladým zdůrazňoval, že pravá svoboda se pojí s bytím lidského svědomí. Jde o vedení sebe sama ve svém životě dobře zformovaným svědomím, protože každý člověk jej ve své podstatě má. Svědomí se jen může následkem různých vlivů, např. současnými sdělovacími prostředky, negativní výchovou, špatnými příklady, nebo chybami obsaženými v nekřesťanských náboženstvích, zatemnit.⁵³

Na plakátech, které informovaly o VII. papežském dni v roce 2007, byl papež zachycen ve chvíli, kdy ve vězeňské cele mluví se svým téměř vrahem Mehmedem Ali Agcou.⁵⁴ Kardinál S. Dziwisz ve své knize „*Svědectví*“ (Świadectwo) píše, že Ali Agca nikdy nelitoval svého činu. Byl jen překvapený jak to, že člověk, na kterého střílel, žije. Tento plakát měl na jedné straně ukázat, že každý člověk, dokonce profesionální vrah, má svou důstojnost a i hodnotu v Božích očích. Na druhou stranu postoj Ali Agcy ukazuje na znetvořené, přehlušené svědomí.⁵⁵

⁵⁰ GRABOWSKI, M. *O antropologii Jana Pawla II.* Toruń: UMK, 2004, s. 214.

⁵¹ BIESAGA, T. *Elementy etyki Jana Pawla II.* Kraków: Ethos, 2006, s. 43.

⁵² GRABOWSKI, M. *O antropologii Jana Pawla II.* Toruń: UMK, 2004, s. 192.

⁵³ LkM č. 13. s. 58.

⁵⁴ DZIWISZ, S. *Świadectwo.* Kraków: Ethos, 2008, s. 56.

⁵⁵ Tamtéž, s. 63.

1.6. METODOLOGICKÝ ANTROPOCENTRISMUS

Velmi důležitým jádrem myšlení papeže Jana Pavla II. byla vždy antropologie. A to filosofická i teologická. Před léty papežovo soustředění úvah na člověka kardinál M. Jaworski nazval metodologickým antropocentrismem.⁵⁶ Naproti tomu A. Kijowski napsal v jednom z komentářů, že Jan Pavel II.: „mluví o Bohu humanistickým jazykem a o člověku jazykem mystickým“.⁵⁷ M. Zieba tvrdí, že papež vybavil církev „*homometrem*“. To znamená, že analýzu skutečnosti nepoznáme podle etických principů, teologických pravd, metafyzických předpokladů nebo historických a ekonomických analýz, ale vždy ji začínáme antropologií. Takže když analyzujeme společenské systémy, moc nás nezajímá, jak se daný systém jmenuje. Druhotnou je také pro nás otázka: pokud a do jaké míry se odvolává na křesťanství, jakou má minulost a jaké vrcholné cíle. Vždy však začínáme od analýzy jakým vlastnostem člověka dává přednost daný systém.⁵⁸ Pokud je v daném systému a společnosti zachována lidská svoboda, respektována rozumová povaha člověka, pokud je podporované vytváření společenských vztahů a existuje péče o slabší, jedním slovem pokud tento systém ctí lidskou důstojnost, vše je v pořádku a stojí za to takový systém podporovat. Avšak pokud je některý z těchto parametrů ignorovaný nebo přímo ohraničovaný tak, že by křesťany pokoušel krásnými termíny nebo i výsadami, musíme být v pozoru a kritičtí.⁵⁹

Dalším pozitivním efektem koncentrace na antropologii jsou nové možnosti dialogu s nevěřícími lidmi a s představiteli jiných tradic a kultur. Dialog na teologická témata je dnes často považován, nejčastěji nesprávně, za proselytismus nebo vyjádření netolerance. Rozhovor o člověku a jeho problémech však takový dojem nevytváří.

Dialog vedený s nekřesťany na téma stavu současného člověka usnadňuje nalezení společných hodnot, umožňuje se dotýkat nejvíce fundamentálních otázek.⁶⁰

Musíme si tedy pamatovat, že základ antropologie Jana Pavla II. má teologickou povahu, že bez Krista nemůžeme plně pochopit člověka.⁶¹

Mnoho novověkých myslitelů bylo toho názoru, že jedině pokud budeme odhazovat církev a křesťanství, tehdy člověk může vybudovat svět plného a čistého humanismu.⁶²

⁵⁶ JAWORSKI, M. *O antropologii Jana Pawła II.* Warszawa: Znak, 1997, s. 29.

⁵⁷ KIJOWSKI, A. *Antropologia teologiczna i filozoficzna Jana Pawła II.* Wrocław: PWT, 1997, s. 77.

⁵⁸ ZIEBA, M. *Epoka Jana Pawła II. Zrozumieć niezwykły pontyfikat.* Kraków: Ethos, 2006, s. 40.

⁵⁹ Tamtéž, s. 48.

⁶⁰ Tamtéž, s. 54.

⁶¹ GRANAT, V. *Antropologia Jana Pawła II.* Kraków: Ethos, 2006, s. 183.

⁶² Tamtéž, s. 184.

Není to tak dávno, co takové osobnosti jako Jean Paul Sartre věřily, že jedině ateismus přináší plnost tohoto směru, pokud použijeme Sartrovu frázi: „když Bůh není, člověk je vším, a pokud Bůh je, člověk je ničím.“⁶³ Avšak ukázalo se, že tento humanismus izolovaný od Boha, hermeticky uzavřený ve světě fyziky a chemie, biologie a genetiky, neměl žádné racionální základy a praskl jako mýdlová bublina. Dnes již neexistuje.⁶⁴

Jako odpověď na tento vykreslovaný již od dob osvícenství odpor k Bohu jako konkurenci člověka, Papež napsal v *Dives in misericordia*: „Čím více se poslání, které plní církvev, soustředí na člověka, tím více je, možno říci- antropocentrickém, tím více se musí potvrzovat a uskutečňovat v *teocentrismu*.“⁶⁵ Potom dodává: „Pokud různé směry historického současného myšlení měly a mají tendenci k rozdělování a dokonce i ke stavění proti sobě *teocentrismu* a antropocentrismu, pak se církvev, která jde za Kristem, se snaží přinášet organické spojení obou.“⁶⁶ Ptáme se tedy: Co nám to dává? Za prvé, že v dobách, kdy pojetí člověka jako osoby je stále zpochybňováno, nám papež pomohl zjistit, že tato idea má skutečně teologickou povahu, že Boží obraz v člověku je zdrojem jeho důstojnosti. Když tedy člověka zbavíme teologického rozměru, transcendentního poměru vzhledem k Bohu a odmítáme fakt, že člověk byl stvořen k Boží podobě, nevyhnutelně se stává v *mikroměřítku* ničím víc, než vysoce přetvořenou fyzikou a chemií, která realizuje v genech zakódovaný program. A v *makroměřítku* se stává nic neznamenajícím drobečkem, menším než atom, ztraceným na okraji rozpínavého vesmíru.⁶⁷ Podle velkých náboženských tradic Východu, je člověk jedině v dočasnosti individuální, je také tehdy sám a stále trpí, protože je ponořený v čase. Ale někdy, v budoucnu, ztratí svou individualitu, rozplyne se v plnosti nazývané *átman* nebo *braman* nebo *nirvána*, a stane se její součástí. Individualita zde tedy není přijímána jako něco tvůrčího, dobrého a pozitivního, je příčinou rozpadu a utrpení.⁶⁸ V současné kultuře západu se člověk posuzuje diametrálně jinak: vesmírem je individuum a jeho pocity, nejdůležitější je mé „já“, vůči jiným bych se měl řídit nezávazným *altruismem*, ale vlastně to znamená, že ostatní jsou pro mě natolik potřebnými nakolik mi usnadňují život, nakolik mi dodávají pozitivní zážitky. Je tedy nutné přímo říci, že jelikož dlouhodobý život s „jinými“ vždy

⁶³ KRAPIEC, M. A. *Ja – człowiek. Dzieła*. t. 9. Lublin: KUL, 1991, s. 231.

⁶⁴ Tamtéž, s. 246.

⁶⁵ ZARZYCKI, B. *Antropologiczna treść chrześcijańskiego miłosierdzia w świetle encykliki Dives in misericordia Jana Pawła II*. Wrocław: WPT, 2002, č. 1. s. 75.

⁶⁶ Tamtéž, s. 79.

⁶⁷ Tamtéž, s. 83.

⁶⁸ GRODZIENSKA, B. *Człowiek w poszukiwaniu zagubionej tożsamości*. Lublin: KUL, 1987, s. 74.

omezuje, někdy přímo překáží mé svobodě, pak vlastně „ostatní jsou peklo“, což zároveň znamená: „nebe jsem já“. Jenže je to „nebe podšité neštěstím“ – křehké, nejisté a pomíjivé.⁶⁹ Koncem 70. let, když papež zdůraznil, že člověka nemůžeme pochopit bez Krista, se nám zdálo, že tím chtěl říct, že bez Krista není možné hlubší pochopení člověka a nedá se plně si všimnout jeho povolání. Dnes můžeme říci, že papežovo zjištění mělo mnohem větší váhu. Bez Krista nemůžeme člověka vůbec pochopit a zároveň bez křesťanské koncepce osoby, podle které byl každý obdarován důstojností, svobodou a rozumem. A jako společenská bytost byl každý povolán ke tvoření vztahů s jinými. Ty se také nedají vědecky dokázat, přesně tak, jako se nedá dokázat vědecky opačné, ale vychází z nich alternativa, že buď člověk je jako osoba transcendentní bytostí, anebo je produktem vesmíru ponořeným do sebe vytvořené kultury a všechno co dělá, je *imanentní*, má kulturní povahu. Avšak to znamená, že práva vyplývající z uznání důstojnosti člověka mají, jak to často zdůrazňují vůdcové z Blízkého Východu, povahu kulturní. Tato práva používaná v jiných kulturách, se dají nazvat: „západním imperialismem.“⁷⁰

Člověka nelze plně pochopit bez Krista. Lépe řečeno: člověk nemůže sebe sama pochopit bez Krista. Nemůže pochopit ani kým je, ani jaká je jeho pravá důstojnost, ani jaké je jeho povolání a konečné poslání.⁷¹

Uvažování o lidských problémech, jeho šancích, výzvách a ohroženích, před kterými stojí, otevírá prostor k rozhovoru a setkání převyšujícímu náboženské rozdíly a to s osobami nevěřícími, agnostiky nebo ateisty. Zároveň to uvolňuje tradici církve od různých podmínek a kontextů. Mluvíme totiž o člověku a jeho povolání. A je samozřejmé, že církve musí bránit práva osoby - člověka.⁷² Proto je zásluhou Jana Pavla II. nejen posílení systematického angažování církve do obrany lidských práv, což je samozřejmé, když se na ně podíváme ve světle společenského učení církve.⁷³

Ve své programové encyklice *Redemptor hominis* totiž papež píše o „zásadě lidských práv“, která vytváří společenské vztahy.⁷⁴ Je to zjištění podstatné a plné skutků. V učení církve má „zásada“ svůj výrazně vymezený a základní význam. „Zásada“ je něčím mnohem víc než popisem nebo postulátem, je normou přírodně-právní. To znamená, že se nachází u samotných základů katolického společenského učení, a tedy je také normou

⁶⁹ GRODZIENSKA, B. *Człowiek w poszukiwaniu zagubionej tożsamości*. Lublin: KUL, 1987, s. 77.

⁷⁰ JAROMI, S. *Ecologia humana w ujęciu Jana Pawła II. Aspekty filozoficzne*. Lublin: KUL, 2004, s. 35-38.

⁷¹ Srov. RH 69.

⁷² ZIEBA, M. *Epoka Jana Pawła II. Zrozumieć niezwykły pontyfikat*. Kraków: Ethos, 2006, s. 61.

⁷³ Tamtéž, s. 62.

⁷⁴ Srov. RH 72.

eticko-společenskou, která obsahuje absolutní hodnocení a kritérium k začátku činnosti.⁷⁵ Může se snad někdo na světě divit, že papež, který přišel na Apoštolský trůn z Krakova, z arcidiecéze, na jejímž území se nachází osvětimský tábor, začal první encykliku svého pontifikátu slovy *Redemptor hominis* [Vykupitel světa]. Celou ji věnoval problematice člověka, lidské důstojnosti, ohrožení člověka a jeho právům. Nepostradatelným zákonům, které mohou být tak lehce zbořeny jím samotným. Stačí ho obléct do jiné uniformy, vyzbrojit nástrojem násilí, prostředky ničení, stačí mu nadhodit ideologii, ve které jsou práva člověka podřazena požadavkům systému a tak bezohledně, že vlastně neexistují.⁷⁶

Soustředění učení Jana Pavla II. na antropologii způsobilo, že bez problémů mohl také ukazovat na pozitiva demokratického systému, protože církev dříve hodnotila demokracii z odlišného úhlu pohledu.⁷⁷

Od Jana Pavla II. se můžeme naučit, že dobře chápaná demokracie je něčím dobrým, že může být příznivá pro dobro člověka, jeho kreativitu, vytváření společenských vztahů a společného dobra.⁷⁸ Samozřejmě, demokracie sama o sobě není všelékem na všechny problémy spojené s vládou, je neslýchaně labilní, může být také zneužívána. Avšak je ve větší míře, než jiné systémy, založena na účasti lidí, za předpokladu lidské rozumnosti a tvořivosti, proto je nakloněna k úctě důstojnosti člověka.⁷⁹

Tyto podstatné přednosti demokratického systému ukázal teprve Jan Pavel II., který se i přes historické podmíněnosti tvoření současné demokracie v nepřátelství vůči církvi, právě z titulu antropologie, na ní nahlížel pozitivně, i když ne nekriticky.⁸⁰

Podobně také viděl volný trh: ukazoval, že nejúsporněji užívá zásoby a nejlépe uspokojuje lidské potřeby, že povzbuzuje lidskou kreativitu, vynucuje si určitý druh sebedisciplíny a spolupráce, a vyvíjí se díky vzájemné důvěře. Proto z antropologických důvodů papež učil, že je možné mu dát hluboký křesťanský smysl. Avšak nežehnal volnému trhu jako takovému. Věděl, že volný trh může také ničit lidskou důstojnost a sloužit dehumanizaci. Papež ve světle evangelia definoval demokracii a volný trh, aby

⁷⁵ GALAROWICZ, J. *Imię własne człowieka. Klucz do myśli i nauczania Karola Wojtyły-Jana Pawła II.* Kraków: PAT, 1996, s. 32.

⁷⁶ JAN PAVEL II. *Przemówienia i homilie.* Warszawa: Znak, 1999, s. 17.

⁷⁷ GALAROWICZ, J. *Imię własne człowieka. Klucz do myśli i nauczania Karola Wojtyły-Jana Pawła II.* Kraków: PAT, 1996, s. 47.

⁷⁸ Tamtéž, s. 52.

⁷⁹ Tamtéž, s. 55.

⁸⁰ Srov. CA 43.

podporoval důstojnost osoby. Od *Centesimus annus* můžeme pozitivně ukázat, jak je možné realizovat křesťanské povolání ve světě volně tržních a demokratických institucí.⁸¹

„Nová evangelizace“, kterou současný svět nutně potřebuje, musí učinit jedním ze svých základních postupů hlásání společenského učení církve, která je schopná dnes, stejně jako v dobách Lva XIII., ukazovat správnou cestu a čelit velkým výzvám současné doby, zatímco ideologie ztrácejí věrohodnost. Jako tehdy i dnes je nutné zopakovat, že není pravé řešení „společenské záležitosti“ mimo evangelium.⁸²

Třetím velkým tématem, kterého se Jan Pavel II. dotkl ve jménu lidské důstojnosti je dialog s judaismem a Židy. Kritická úvaha o minulosti jednoznačně ukazuje, že antisemitismus a veškeré ostatní proudy myšlení „proti“ - myšlení směřujícího proti konkrétním lidem nebo společenským skupinám, jsou u své podstaty nekřesťanské. „Po učení Jana Pavla II. si nemůže nikdo myslet, že je možné spojovat katolicismus s třeba jen stínem antisemitských názorů“ – napsal jeden z komentátorů pontifikátu, Richard J. Neuhaus. Samozřejmě, především jde o pozitivní rozměr lidského smíření a dialogu, který obohacuje všechny jeho účastníky.⁸³

Když se církev Kristova hlouběji ponořuje do svého vlastního tajemství, objevuje svazek, který ji spojuje s judaismem. Židovské náboženství není pro naše náboženství vnější skutečností, ale něčím vnitřním. Vztah k němu je jiný než ke kterémukoliv jinému náboženství. Jste našimi milovanými bratry. A je možné říci: našimi staršími bratry.⁸⁴ Odtud se také bere potřeba a postup ekumenismu, který klade důraz na bratrství ve víře a na utváření jednoty a protiví se myšlení, podle kterého jiní jsou cizí, protože od nás odešli, nebo proto, že neuznávají nějakou pro nás důležitou pravdu víry.

Antropocentrická perspektiva zmenšuje rozdíly mezi lidmi.⁸⁵ Toto budování mostů Janem Pavlem II., který jako každý papež má také titul *pontifex maximus*, nad náboženstvími a kulturami se stalo mnohem lehčím právě díky papežově koncentraci na úvaze o člověku. V líčení křivd je možné vzájemně žalovat bez konce, ale k ničemu dobrému to nevede, a určitě ne ke smíření. Mnohem lepší je pokračovat v dialogu a dívat se na druhou stranu sporu jako na bratry a sestry. Právě takovou perspektivu neúnavně prosazoval Jan Pavel II.⁸⁶

⁸¹ GRABOWSKI, M. *O antropologii Jana Pawła II.* Toruń: UMK, 2004, s. 60.

⁸² Srov. CA 51.

⁸³ GALAROWICZ, J. *Imię własne człowieka. Klucz do myśli i nauczania Karola Wojtyły-Jana Pawła II.* Kraków: PAT, 1996, s. 75.

⁸⁴ Srov. JAN PAVEL II. *Przemówienia i homilie.* Warszawa: Znak, 1999, s. 57.

⁸⁵ Srov. tamtéž, s. 59.

⁸⁶ GRABOWSKI, M. *O antropologii Jana Pawła II.* Toruń: UMK, 2004, s. 111.

Papežův metodologický antropocentrismus tedy otevírá před církví široký společný prostor diskusí se současnými různými národy, náboženstvími, společenskými skupinami, kulturami.⁸⁷

1.7. ANTROPOLOGICKÁ LINIE ENCYKLIK JANA PAVLA II.

Několik let před smrtí, byl Jan Pavel II. americkým týdeníkem „*Time*“ uznán za člověka roku, mluvčí Apoštolského stolce – Joaquín Navarro Valls říkal, že je papežovým záměrem vytvoření křesťanské alternativy pro méně či více humanistické filosofie posledních století. Na tuto papežovu antropologii se lze dívat z mnoha úhlů pohledu. V encyklikách Jana Pavla II. můžeme vidět mnoho linií učení o člověku. Chtěl bych se blíže podívat na jednu z důležitějších linií nejen podle mého názoru nejdůležitější, tedy na koncepci svobody.⁸⁸ Krakovský filosof a interpretátor myšlenek Jana Pavla II. – J. Galarowicz napsal ve své knížce věnované papeži, že jsou dva pilíře, na kterých stojí křesťanská antropologie Wojtyly (později Jana Pavla II.). Je to teorie svobody a teorie vědomí. V této chvíli se nám ukazuje důležitost papežovi antropologie a nutnost vynaložení úsilí k jejímu přečtení. Ptáme se tedy: „Proč?“ Proto, že přeci během několika minulých století v dějinách západního světa byla hlavní idejí, která vyznačovala vývoj západní kultury, idea svobody. Můžeme se podívat na historii minulých století západní civilizace, jak to činí mnoho historiků jako na období, ve kterém se zvětšovala lidská svoboda. Cílem, pro různé reformátory, bylo rozšíření autonomie člověka. Autonomie, tedy pořádku *autos* a *nomos*; pořádku práv existujících jako skutečnosti vytvářené člověkem. Je to období poznamenané pokusy vytváření pořádku světa, jako pořádku ve smyslu přímo lidském, který nepochází od jakékoliv mimolidské autority.⁸⁹ Když Jan Pavel II. vytvářel svou teorii svobody, pouštěl se do velké polemiky, která byla umístěna jakoby nad stoletími. S novověkým pojetím svobody. Tímto způsobem polemizoval také s celou novověkou koncepcí lidské osoby a s novověkým pojetím kultury. Tedy prostředí, ve kterém se vyvíjí a formuje člověk. Papež zkoumal na základě katolického

⁸⁷ Srov. GRABOWSKI, M. *O antropologii Jana Pawła II.* Toruń: UMK, 2004, s. 123.

⁸⁸ Srov. GALAROWICZ, J. *Imię własne człowieka. Klucz do myśli i nauczania Karola Wojtyły-Jana Pawła II.* Kraków: PAT, 1996, s. 101.

⁸⁹ GALAROWICZ, J. *Człowiek jest osobą : podstawy antropologii filozoficznej Karola Wojtyły.* Kraków: PAT, 1994, s. 109.

společenského učení také koncepce týkající se společenského, ekonomického a politického pořádku. Je tedy možné nahlédnout na encykliky jako na velkou polemiku s osvícenskou genealogií vyjmenovaných otázek.⁹⁰

Svoboda člověka, která je dnes klíčovým novověkým konceptem a také snaha o její rozšíření, je jakoby prvním *locus theologicus* papežských encyklik. Existuje také druhý *locus theologicus*, a to II. vatikánský koncil.⁹¹

Na tento koncil se můžeme podívat tak, abychom viděli, že důležitým dokumentem byla Deklarace o náboženské svobodě *Dignitatis humanae*. V ní katolická církev poprvé s řekla, že každý člověk má právo k náboženskému hledání ve svobodě. Existuje tedy svoboda náboženského hledání. Je tedy nutné se poukázat i na odlišné kultury a na jiná náboženství jako na místa, kde se tato svoboda realizuje.⁹² Tento postoj koncilu, kterého se Karol Wojtyła jako krakovský biskup účastnil, je něčím důležitým a významným, protože klade několik velmi podstatných otázek. Koncilní otcové konstatují že je dobře, pokud někdo ve svobodě dochází k přijetí postojů katolické církve v různých oblastech. Avšak pokud tomu tak není, pokud někdo ve svobodě vybírá jiné náboženské možnosti nebo jiné vize světa, které nejsou ve shodě s učením církve, měl by být tolerován. Vlastně z *Dignitatis humanae* vychází jakoby nutnost tolerance jiných než katolických cest životem.⁹³

Právě tímto způsobem tento dokument jedná s problémem svobody. Diskuse, která začala po koncilu kolem této deklarace, se týkala ve své podstatě problému relativismu.

Pokud církev říká, že každý člověk má právo ke svému vlastnímu náboženskému hledání a k nalezení své vlastní cesty, je nutné se tedy zeptat, jestli tomu není tak, že církev poprvé ve své historii souhlasí s relativismem hodnot.⁹⁴

Způsobem, jakým se koncil snažil vyřešit tento problém, bylo upozornění na pravdu. Existuje jedna objektivní pravda přinesená Zjevením. Jejím deponitářem je katolická církev. V souvislosti s tím má každý člověk právo na vlastní svobodné hledání. Ale pod podmínkou, že skutečně hledá pravdu. Hledání pravdy je tedy podmínkou svobody.⁹⁵

⁹⁰ Srov. GALAROWICZ, J. *Człowiek jest osobą : podstawy antropologii filozoficznej Karola Wojtyły*. Kraków: PAT, 1994, s. 117.

⁹¹ Tamtéž, s. 119.

⁹² KACZMAREK, A. *O bezkrytycznej krytyce teologii Jana Pawła II*. Kraków: Ethos, 2003, č. 10. s. 145.

⁹³ Tamtéž, s. 149.

⁹⁴ Tamtéž, s. 161.

⁹⁵ GRABOWSKI, M. *O antropologii Jana Pawła II*. Toruń: UMK, 2004, s. 68.

Podle tohoto chápání koncilu se vytvářel základ antropologické koncepce Karola Wojtyly, filosofa. Později Jana Pavla II. – papeže a neobyčejného teologa. Tímto základem byl vzájemný vztah mezi pravdou a svobodou. Můžeme tedy říci, že zachycení nerozlučnosti vztahu mezi pravdou a svobodou je centrem filosofické a teologické antropologie Jana Pavla II.⁹⁶

První etapou antropologického hledání Karola Wojtyly, filosofickou, je především základní knížka *Osoba a čin* z roku 1968. Ale také lublinské přednášky, které přednesl na KUL v letech 1954 – 1958. Téma vztahu pravdy a svobody je pro tyto úvahy absolutně základní. Důležité je také téma svědomí. Později v problematice svobody pokračuje jako papež především v encyklice *Veritatis splendor*, kde jsou myšlenky z knížky *Osoba a čin*.⁹⁷

Můžeme se tedy podívat na poslední encykliku *Fides et ratio* také jako na pokračování úvah vztahu svobody a pravdy. V encyklice, ve které se Jan Pavel II. zabývá člověkem, konstatuje, že rozum člověka je schopen poznat nejen to, co si lidé myslí a zároveň co je objektivní pravda.⁹⁸ Dále papež pojednává o vztahu víry a rozumu a konstatuje, že se jedná o „dvě křídla, jimiž se lidský duch pozvedá k nazírání pravdy“.⁹⁹ Na závěr tato encyklika povzbuzuje filozofy k hledání nové metafyziky.

V *Osobě a činu* a ve *Veritatis splendor* papež říká, že k tomu, aby byl člověk svobodný, je zapotřebí vztah k pravdě. Protože základ lidské volby spočívá v tom, že máme mnoho konkurenčních možností.¹⁰⁰

Situace svobody však spočívá v tom, jak píše papež z pohledu fenomenologa, že jsme v určitém odstupu od statků, které se nám jeví jako atraktivní, můžeme se rozhodnout, které z těch statků jsou pro nás nejdůležitější a v té chvíli nejhodnější k realizaci. Papež říká, že aby k tomu došlo, musí být prvek rozumového hodnocení jednotlivých statků.¹⁰¹ Říká se tomu chvíle poznání pravdy o každém ze statků.

Pro antropologickou strukturu činu je důležité to, že v té chvíli vůle vyžaduje spolupráci rozumu. Rozum pomáhá vůli se správně rozhodnout tím, že ukáže pravdu o každém ze statků.¹⁰²

⁹⁶ GRABOWSKI, M. *O antropologii Jana Pawla II.* Toruń: UMK, 2004, s. 72.

⁹⁷ Tamtéž, s. 85.

⁹⁸ Srov. FeR 69.

⁹⁹ Srov. tamtéž, s. 2-4.

¹⁰⁰ WIŚNIEWSKI, R. *Karol Wojtyła-Jan Paweł II. Edukacja Filozoficzna.* č. 26. Warszawa: Znak, 1998, č. 26. s. 177.

¹⁰¹ GRANAT, V. *Antropologia Jana Pawla II.* Kraków: Ethos, 2006, s. 217.

¹⁰² Tamtéž, s. 221.

Analýza toho typu, která se již nalézá v knížce *Osoba a čin*, a v zárodku se nachází i v *Lublinských přednáškách*, se později nachází i v encyklice *Veritatis splendor* a ukazuje vztah svobody a pravdy.¹⁰³

Velkou novinkou, kterou přináší encyklika *Fides et ratio*, je téma osvobození lidské schopnosti poznání. Pokud je nutné poznání pravdy k lidské svobodě a pravda umožňuje lidskou svobodu, pak poznání pravdy, podle papeže, také vyžaduje osvobození. Musí být vyvedeno na svobodu, protože lidský rozum se nalézá po prvotním hříchu ve stavu zajetí. Teprve vysvobození lidského rozumu milostí způsobuje, že naše schopnost poznání získává správnou schopnost proměňování každé dosavadní vědomosti.¹⁰⁴

Jan Pavel II. opakuje po Aristotelovi, že lidská mysl chce vědět a poznávat. Každý člověk chce vědět čím dál tím víc, stále hlouběji. Papež píše, že se lidská schopnost poznání během našeho života nezastavuje. Neexistuje takový předmět poznání, který by zastavil lidskou vůli, protože každý poznávaný předmět nás přeměruje k dalšímu. Lidský rozum je neuspokojený, stále touží po poznávání více věcí. A je stejně důležité, aby existoval fenomén lidské svobody.¹⁰⁵ Použijeme-li tedy slova z knížky *Osoba a čin* – dochází k vysvobození rozumu ke transcendenci. Toto vysvobození lidského rozumu k neustálé transcendenci, k neustálému proměňování stavu dosavadních znalostí může být dokonáno jen skrze milost Ježíše Krista, která pozvedá rozum z ran zadaných prvotním hříchem.¹⁰⁶

Je možné se na encykliku *Fides et ratio* podívat také jako na polemiku Jana Pavla II. se všemi současnými filosofickými a epistemologickými směry, které jsou skeptické ohledně možností lidského poznání. Patří k nim samozřejmě *positivismus* a *neopositivismus*, které tvrdily, že jakékoli mluvení o náboženském nebo metafyzickém poznání je zbavené smyslu. Tímto způsobem se zúžily možnosti lidského poznávání.¹⁰⁷

Jiným filosofickým směrem, o kterém mluví papež, je pragmatismus. Ten tvrdí, že každé lidské poznání se ověřuje skrze svou užitečnost. Jen to, co je pragmaticky užitečné, může být pravé. Pragmatická kritéria rozhodují o pravdě.

Dalším směrem je nekritický relativismus, který obnovuje veškeré lidské poznání, veškerou pravdu. Jan Pavel II. kritizuje také *nihilismus* a *skepticismus*. Dalšími směry, se kterými polemizuje, jsou fenomenologie a existencialismus. Polemika s těmito dvěma

¹⁰³ WIŚNIEWSKI, R.: *Karol Wojtyła-Jan Paweł II. Edukacja Filozoficzna*. č. 26. Warszawa: Znak, 1998, s. 186.

¹⁰⁴ GRANAT, V.: *Antropologia Jana Pawła II*. Kraków: Ethos, 2006, s. 243.

¹⁰⁵ Tamtéž, s. 271.

¹⁰⁶ WOJTYŁA, K. *Osoba i czyn*. Kraków: Ethos, 1962, s. 36.

¹⁰⁷ KUPCZYK, J. *O znaczeniu antropologii teologicznej w myśli Jana Pawła II*. Toruń: UMK, 2003, s. 48.

směry, se týká její neschopnosti k přechodu na rovinu klasické metafyziky. *Fenomenologie a existencialismus* také omezují schopnost lidského poznání, když přivádějí lidské poznání k subjektivním pocitům a zkušenostem člověka a vyjadřují svou neschopnost mluvení o tom, co reálně existuje mimo lidské pocity. Tímto způsobem jsou neschopné mluvit o bytí objektivním způsobem.¹⁰⁸

Na konec můžeme říci, že důležitým způsobem jak přijímáme tvorbu Jana Pavla II. je jeho pohled na velkou polemiku, do které se pustil s osvícenskou koncepcí svobody. Tato polemika neodmítá pozitivní činy osvícení a především znovu objevenou koncepcí svobody, ale dává lidské svobodě realistickou interpretaci. Integruje ji s otázkou pravdy, protože chápání svobody jako spojené s pravdou je fundamentálně důležité pro křesťanskou antropologii.¹⁰⁹

¹⁰⁸ GRABOWSKI, M. *W stronę antropologii adekwatnej*. Toruń: UMK, 2004, s. 63.

¹⁰⁹ WISNIEWSKI, R. *Karol Wojtyła-Jan Paweł II. Edukacja Filozoficzna*. č. 26. Warszawa: Znak, 1998, s. 164.

KAPITOLA II.

TEOLOGICKÁ ANTROPOLOGIE V UČENÍ JANA PAVLA II.

I když se slovo antropologie objevilo již v první kapitole, důraz byl kladen na filosofickou antropologii. V této kapitole však zkoumáme teologickou antropologii, která se zabývá celým člověkem, jeho povoláním a určením. Samotné výraz antropologie pocházející z řečtiny dělíme na: *antropos* – člověk a *logos* – nauka, slovo. Proto se tato nauka nemůže zabývat pouze filosofií odhalující člověka ve světle rozumu, ale zároveň se odvolává ke Zjevení, jehož pramenem je Písmo svaté, učení církve a její tradice.

Již Starý zákon vidí člověka jako stvořeného k obrazu Božímu, což znamená, že ve svém životě a působení zůstává stále ve vztahu s Bohem a k Bohu. Ještě více to vynikne v Novém zákoně, který nám ukazuje podstatu člověka – stvořené bytosti, která je zasazena skutečností hříchu. Dále vykoupení z hříchu a povolání člověka k věčnému životu.¹¹⁰

Teologové vždy chápou Zjevení, tak jak se objevuje ve Starém a Novém zákoně, se zaměřením na člověka. Zároveň vždy jejich interpretace bývají víceznačné, které však nejsou spojené s autentickou teologickou antropologií. Proto takto zaměřené encykliky, zvláště od *Mater et magistra* (1961), ukázaly na čem je založena integrální koncepce člověka. Jan Pavel II. pak dále vydal z tohoto důvodu encykliku *Redemptor hominis* (1979) ještě prohlubující tuto problematiku.¹¹¹

Zkoumáme-li teologickou antropologii Jana Pavla II., můžeme zvolit následující postup: vyjít z aktu Stvoření, všimnout si člověka jako obrazu Nejsvětější Trojice, zaměřit se na hodnotu člověka ve světle Stvoření a také jakým způsobem se člověk jeví ve stvořeném světě. Člověk je bytostí Bohem stvořenou. Od Boha pak pochází koncept prvotní nevinnosti a dar svobody. K vládě nad světem bylo člověku dáno tělo, k němuž Jan Pavel II. podal ucelený obraz ve své Teologii těla. Člověka dále pojímá jako bytost duchovně-tělesnou. Tato teologická antropologie se posléze výrazně projeví do jeho pastorační práce s mladými lidmi.

¹¹⁰ PARZICH, K. *Wstęp do antropologii*. Poznań: UAM, 2002, s. 34.

¹¹¹ Tamtéž, s. 37.

2.1. BOŽÍ OBRAZ VE VIDITELNÉM STVOŘENÍ

Lidským očím se jeví stvořený svět, ale intelektu neuniká, že samotný fakt stvoření předchází Stvořitel, jakožto první podmínka bez které nemůže nic být, žádné jiné bytí, natož pak bytí tak nádherné jako je člověk s jeho tajemstvím. On, stvořená bytost, skrývá v sobě tajemství samotného Stvořitele a papež coby filosof ji nemohl ve svém díle pominout. Všimněme si některých jeho postupů.

2.1.1. PŮVOD ČLOVĚKA – KREACIONISMUS NEBO EVOLUCIONISMUS

Naše současnost rozeznává, jak uvádí kněz C. Bartnik, padesát vědeckých teorií vzniku života.¹¹² Mezi nimi se také nachází křesťanský kreacionismus. V tomto oddíle se pokouším nalézt pochopit antropologická východiska v díle Jana Pavla II. V problematice původu prvních lidí, původu každého člověka (zda-li je *monogenní* či *polygenní*) a evolucionismu. Zájem církve o tuto problematiku je zvláště patrný od konce 19. století, kdy Charles Darwin vytvořil teorii evolucionismu, která byla přijata materialisty, kteří ji použili jako nástroj v boji s biblickým pojetím stvoření světa Bohem. Tato teorie se střetla s naukou církve. V roce 1909 biblická komise vydala instrukci, ve které se staví proti evolucionismu z pozice prvních třech kapitol knihy Genesis. Tento metodologický omyl komise byl oficiálně opraven až za pontifikátu Jana Pavla II.¹¹³

Mezi evolucionismem a umírněným přístupem katolické vědy o stvoření člověka není protiklad. Nelze totiž absolutizovat pojetí evoluce, protože je to pouze hypotéza a ne vědecká jistota. Tělo člověka se mohlo zformovat z těla něčeho, co tu bylo před člověkem. Bohem je stvořena lidská duše.¹¹⁴ Evolucionismus není dnes koherentním myšlenkovým celkem, ale souhrnem různých teorií. Tato rozmanitost vyplývá z různých způsobů chápání mechanismů evoluce a také z různých filosofí, které určují východiska. Papež rozlišuje různé materialistické, redukcionistické a také spiritualistické interpretace. Tyto teorie, které chápou duši jako oživenou materii, nebo prostým *epifenomenem* této

¹¹² BARTNIK, CZ. *Katolická dogmatika*. Lublin: KUL, 1999, s. 416.

¹¹³ *Interpretacja Pisma świętego w Kościele*. Poznań: UAM, 1993, s. 176.

¹¹⁴ JAN PAVEL II. *Wierze w Boga Ojca stworzyciela*. Warszawa: Znak, 1987, s. 266.

materie, jsou nespojitelné s křesťanskou naukou o člověku.¹¹⁵ Mezi člověkem a materií se nalézají ontologické rozdíly.

Jiným problémem diskutovaným v teologii a filosofii je to, zda-li lidé pocházejí z jednoho jedince nebo více jedinců téhož druhu (*monogenismus* nebo *polygenismus*), nebo z několika druhů předchůdců člověka (*polyfyletismu*). Poslední z těchto hypotéz má méně zastánců, protože zpochybňuje biologickou jednotu člověka: některé rasy by mohly být chápány jako podřadné.¹¹⁶

V jedné z katechezí Jan Pavel II. připomíná slova Pavla VI., který uvádí, že koncepce *polygenismu* není dostatečně vědecky zdůvodněna.¹¹⁷

Jan Pavel II. se přiklání k *monogenismu*, ačkoliv definitivně neodmítá ani *polygenismus*, ani *evolucionismus*. Vyzývá katolické vědce, aby neignorovali a neznevažovali odlišné pohledy, ale kriticky je hodnotili.¹¹⁸ Můžeme říci, že vědecký přístup Jana Pavla II. k tématu o „původu člověka“ je tradiční a bez poplatnosti k různým současným vědeckým hypotézám, ať už jsou jakéhokoliv původu.

Zvláštní pozornost si zaslouhuje způsob, jakým papež podporoval vědecký výzkum v oblasti přírodních věd a zároveň filosofii a teologii. Vybízí teology, aby se zabývali nejnovějšími výzkumy, tzn. precizně objasnili smysl Písma, odmítli neopodstatněné interpretace, které mu připisují to, co je v rozporu s jeho vnitřním smyslem, a aby důrazně definovali historické hranice biblického zkoumání. Exegeta i teolog mají povinnost poznávat současné nejdůležitější obzory přírodních věd.¹¹⁹

2.1.2. TAJEMSTVÍ ČLOVĚKA VE SVĚTLE STVOŘENÍ

Biblické popisy stvoření ukazují člověka jako vrchol Božího díla Stvoření.¹²⁰ Kolem celého stvoření světa není jistota, která by byla odpovídala důstojnosti člověka a jeho dokonalosti. Žalmista se ptá: „Kým je člověk, že na něho pamatuješ. Kým je syn člověka, že se ho ujímáš? Učinil jsi ho jen o málo menším, než jsou andělé. Chválou

¹¹⁵ JAN PAVEL II. *Wierze w Boga Ojca stworzyciela*. Warszawa: Znak, 1987, s. 183.

¹¹⁶ BARTNIK, CZ. *Katolická dogmatyka*. Lublin: KUL, 1999, s. 433.

¹¹⁷ JAN PAVEL II. *Jezus Chrystus. Katechezy Ojca Świętego Jana Pawła II*. Kraków: Ethos, 1999, s. 26.

¹¹⁸ Srov. FR 54.

¹¹⁹ JAN PAVEL II. *W trosce o życie. Magisterium Kościoła wobec ewolucji. Przesłanie Ojca Świętego do członków Papieskiej Akademii Nauk 22..X.1996*. Tarnów: 1998, s. 85.

¹²⁰ Srov. EV 34.

a ctí ho zahrnuješ. Obdařil jsi ho vládou nad dílem tvých rukou. Všechno jsi podřídil jeho nohám.“ (Ž 8,5-7) II. Vatikánský koncil v *Gaudium et spes*, shrnuje celou myšlenku žalmisty tím, že říká, že všechny věci na zemi jsou podřízené člověku. Člověk pak stanoví jejich střed i vrchol. Paradoxně se tak stává člověk jistotou křehkou a zároveň vydanou na pospas různým vlivům okolí a zmítanou nepokojem. Prožívá z jedné strany všechna možná omezení, na druhou stranu se cítí neomezeným ve svých touhách. Je povolán do vyššího života. Musí neustále volit mezi mnoha možnostmi, avšak ne vždy činí opravdu to, co sám chce.¹²¹ Nepokoj a rozervanost, které z toho plynou, viděl dobře sv. Augustin, který napsal: „Stvořil jsi nás nasměrované k Tobě a nepokojné je srdce lidské, dokud v Tobě Bože nespočine.“¹²²

Člověk jako jediné stvoření hledá odpověď na svůj nepokoj, na otázku po smyslu života, jeho cíl, začátek i završení, smysl utrpení. Dějiny církve znají mnoho námitek, které protirečí křesťanskému pojetí víry, zvláště v posledních desetiletích, kdy je svědectví o člověku v základních otázkách dvojznačné. Člověk žijící na přelomu druhého a třetího tisíciletí je fascinován materií, výdobytky vědy a technologií, a málo se ptá po smyslu Stvoření a svůj život soustředí na hromadění materiálních statků. Díky dvojakosti existenciálních otázek mu chybí reflexe tématu po smyslu života, jeho cílů a vrcholu. Je to dnes jedno z největších ohrožení člověka.

2.1.3. ČLOVĚK – STVOŘENÉ BYTÍ

Teologická reflexe Jana Pavla II. o člověku spojuje základní otázky tématu Stvoření. Písmo svaté uvádí stvoření člověka v rámci stvoření celého vesmíru. Stvořenost je základem determinace lidské bytosti. Popisuje náš vztah k celku stvoření a zároveň k Tvůrci samému.¹²³ Člověk, i když zaujímá centrální místo ve viditelném stvoření, je zároveň i jeho součástí. Uvažování na téma stvoření, pomáhá člověku pochopit sama sebe zároveň ve vztahu ke světu.

V prvních slovech apoštolského vyznání (symbolů) a také jiných vyznáních víry vyznáváme víru v Boha – Otce všemohoucího, stvořitele nebe i země – tato zjevená pravda

¹²¹ Srov. GS 12.

¹²² KUBIAK, Z. *Wyznania św. Augustyna*. Warszawa: Znak, 1992, s. 27.

¹²³ Srov. LADARIA, F. L. *Wprowadzenie do antropologii teologicznej*. Kraków: Ethos, 1997, s. 36.

o stvoření je zde první a základní vědou o Bohu.¹²⁴ Reflexi na téma stvoření Jan Pavel II. opírá o biblické popisy stvoření, které se objevují v prvních třech kapitolách knihy Genesis. Biblická vize počátku světa rozvinutá a vyjasněná v průběhu věků však v antropologii Jana Pavla II. neztratila nic ze svého původního smyslu. V encyklice *Laborem exercens* papež píše na toto téma: „...slova napsaná už na samém začátku Bible nikdy nepřestávají být neaktuální; jsou přítomna všechna v minulých epochách civilizace a ekonomii spásy, stejně je tomu i v současnosti a budou jimi i v budoucích fázích vývoje.“¹²⁵

Se systematickou a velmi živou katechezí prvních třech kapitol Genesis začal Jan Pavel II. už na začátku svého pontifikátu v září 1979. Toto uvažování můžeme najít v jeho knize „Mužem a ženou je učinil“. V roce 1986 papež dále pokračuje v tomto tématu v rámci středečních katechezí.¹²⁶

2.2. PROSÓPON - PERSONA – OSOBA

Vypůjčíme-li si ze starého Řecka výraz pro masku herce - *prosópon*, z něhož se vyvinulo latinské slovo *persona*, který vyjadřoval charakter osoby, nemůžeme pominout toho, který jí "dával život", který byl ukryt, samotného nositele. To je typické pro Jana Pavla II., že za jeho teologií je vždycky ukryt ten, který není vidět, ale který je. Neviditelný Trojjediný Bůh má svůj obraz ve viditelné osobě, v její důstojnosti a vnitřní hodnotě, která je jsoucí a zároveň obtížně postižitelná. Lze ji však pojímat v jeho teologii následujícím způsobem.

¹²⁴ JAN PAVEL II. *Wierze w Boga Ojca Stworzyciela*. Warszawa: Znak, 1987, s. 228.

¹²⁵ Srov. LE. 4.

¹²⁶ Srov. JAN PAVEL II. *Wierze w Boga Ojca Stworzyciela*. Warszaw.: Znak, 1987, s. 369.

2.2.1. OSOBA JAKO OBRAZ NEJSVĚTĚJŠÍ TROJICE

„Osoba je ve vztahu k jiným osobám a k Bohu, ale je to vztah obdarován velkou mírou svobody. Na základě svobody a lásky se vyvíjí její bytí a morální dokonalost, což se konec konců setkává s náboženským rozměrem. Osoba je skutečností v sobě sama, ale zároveň má podstatné vztahy s druhou osobou, s jinými osobami, především s Osobami Nestvořenými. Člověk jako osoba je obrazem Nejsvětější Trojice. Na stejné úrovni jde o vztah společenský v křesťanství – *ekleziální*.“¹²⁷

Křesťanský personalismus, jak vychází z celého učení Karola Wojtyly – Jana Pavla II., uznává společenský rozměr lidské podstaty, který je hluboce zakořeněný v osobní povaze člověka. Centrem teologické antropologie papeže je umístění člověka v tvořivém díle Božím, a dále ve skutečnosti Kristova Vtělení a Vykoupení. Papežské učení se jeví jako důsledek pravdy, která v církvi existuje od začátku. Pravdy, podle které je člověk nejdokonalejším dílem stvořeným Bohem z lásky, obdarovaným nesmrtelnou duší, rozumem, svobodnou vůlí a eschatologickým povoláním.¹²⁸

Biblický popis stvoření světa učí, jak čteme v dokumentech II. vatikánského koncilu, že „člověk byl stvořený k podobě Boží, schopný k poznání a milování svého Tvůrce, který jej ustanovil pánem všeho tvorstva, aby vládl a zároveň vzdával chválu Bohu.“¹²⁹ Když je člověk obrazem a podobou Boží, zůstává v osobním vztahu se svým Stvořitelem. Lidské osobní „já“ dokáže skrze schopnost poznání a sebeurčení, zároveň i skrze subjektivní a vnitřní strukturu navázat mimoosobní vztah s Božským osobním „ty“. Člověk je schopen také se otevřít na přijetí Boha – Stvořitele a učinit ze sebe nezištný dar.¹³⁰

Podle Jana Pavla II. je lidská osoba jediným stvořením, které je schopné k partnerskému dialogu s Bohem. První definicí člověka a jakoby směrnicí k objevení sebe sama, své neocenitelnosti a neobvyklosti je tedy Boží obraz v člověku. Člověk totiž, je-li harmonickou syntézou zároveň osobních prvků i společenských, je určitým odrazem života osob ve Svaté Trojici.¹³¹

Další charakteristickou vlastností antropologie Jana Pavla II., která dovoluje plné pochopení pravdy o člověku, je nepochybně jeho poměr ke Kristovu Vtělení a Vykoupení,

¹²⁷ *Dobro osoby jako podstawowe kryterium etyczne w myśli Jana Pawła II.* Kraków: Ethos, 2007, s. 19-23.

¹²⁸ GRABOWSKI, M. *O antropologii Jana Pawła II.* Toruń: UMK, 2004, s. 78.

¹²⁹ BARTNIK, CZ. *Historia ludzka.* Warszawa: Znak, 1994, s. 145.

¹³⁰ A. SZOSTEK *Osoba i czyn, oraz inne studia antropologiczne.* Lublin: KUL, 1994, s. 29.

¹³¹ Tamtéž, s. 34.

protože v Kristu „se znovu objevuje ta základní pravda o stvoření, kterou vyznává kniha Genesis.“¹³² V NĚm se zjevuje celá skutečnost Bohem stvořeného světa a pravda o stvoření k Božimu obrazu a podobě člověka. Uznání výjimečné úlohy Krista vede papeže k formulaci teze, podle které „člověka nelze pochopit bez Krista.“¹³³

Bez Božího Syna není tedy možné správně poznat tajemství bytosti a podstaty člověka, jeho nepostradatelné důstojnosti, povolání a také určení. Kristus totiž skrze fakt jednoty s Otcem umožňuje pochopit, co znamená být Božím obrazem, skrze Vtělení a Vykoupení navrací hříchem znetvořené světlo Boží v člověku.¹³⁴

V interpretaci tajemství člověka papež čestné místo dává Kristovi – Vtělenému Slovu. Tento fakt je viditelný v celém papežském učení, především v encyklice *Redemptor hominis*, ve které na základě vyjádření II. vatikánského koncilu konstatuje: „Tajemství člověka se pravdivě vysvětluje teprve v tajemství Vtěleného Slova. Adam byl, první člověk. Kristus je nový Adam. Již v samotném zjevení tajemství Otce a Jeho Lásky zjevuje plnohodnotného člověka samotnému člověku a projevuje mu jeho nejvyšší povolání.“¹³⁵ Dále: „Ten, kdo je „obrazem neviditelného Boha“ (Kol 1,15), je člověkem dokonalým, který navrátil synům Adama Boží podobenství, které bylo znetvořené od doby prvního hříchu. Když se tedy v něm přijatá podstata neničí, znamená to, že byla také v nás vyzdvižena do vysoké hodnosti. Neboť On, Boží Syn, se skrze své vtělení sjednotil s každým člověkem.“¹³⁶

Jak vyplývá z uvedeného úryvku, vtělení Božího Syna se stalo zpáteční cestou člověka k integrální pravdě o něm samém, ke zdroji a plnosti jeho člověčenství, které Bůh předvídal v aktu stvoření. Vtělení, které je počátkem sebeobjevení Boha, se stalo aktem, skrze který se Bůh zvláštním způsobem sjednotil s každým konkrétním, historickým člověkem.¹³⁷

Antropologický personalismus Jana Pavla II. je tedy úzce spojený s *kristologií*, což spojuje jeho spojení s *soteriologií*. „Pojivem, které spojuje antropologii se *soteriologií*, je osoba Krista. Ona v člověku objevuje jeho hodnotu, důstojnost a povolání především skrze lásku vyjádřenou v činu Vtělení a Vykoupení. Je tedy nutné uznat, že spásné

¹³² M. GRABOWSKI *O antropologii Jana Pawla II.* Toruń: UMK, 2004, s. 67.

¹³³ Tamtéž, s. 112.

¹³⁴ BARTNIK, CZ. *Historia ludzka.* Warszawa: Znak, 1994, s. 173.

¹³⁵ GRABOWSKI, M. *O antropologii Jana Pawla II.* Toruń: UMK, 2004, s. 69.

¹³⁶ Tamtéž, s. 72.

¹³⁷ Tamtéž, s. 76.

působení Krista umožňuje poznat nejen tajemství Jeho Osoby, ale také tajemství lidské osoby.¹³⁸

Cílem spásného působení Božího Syna bylo vysvobození každého člověka od zla, hříchů. To se vykonalo za cenu utrpení a smrti Krista, který se skrze dobrovolné odevzdání sebe sama v oběti na kříži stal Vykupitelem konkrétního člověka a celého lidství.¹³⁹

Ve svém učení papež zdůrazňuje universální povahu spásného díla Ježíše Krista. Vykoupený člověk ze zajetí hříchů, zakouší zvláštní vynesení do role „nového stvoření“ obdarovaného „novým životem“.¹⁴⁰ Píše o tom Jan Pavel II. v encyklice *Redemptor hominis*: „Člověk je v Tajemství Vykoupení znovu utvrzený, poněkud znovu vyřčený. Znovu stvořený!“¹⁴¹ Tímto způsobem v člověku nastává hluboká vnitřní, duchovní transformace, díky které je usmířený s Bohem, s bližními a se sebou samým.¹⁴² „Člověk, kterého Kristus přijal za Boží dítě, je skutečně účastníkem synovství Božího Syna.“ Přijaté synovství je stálou hodnotou, křesťan je nemůže ztratit.

„V Kristu tedy člověk dostává zvláštní antické obohacení: stává se Božím dítětem a účastníkem Jeho života. Tento výstup na Boží úroveň mu umožňuje blízký kontakt s Bohem a zároveň otevírá cestu k nebeskému království. Probíhá ‘přípodobnění Kristu’, které s sebou nese přijetí za Boží děti. Člověk je připuštěný k pochopení své transcendentální hodnoty a smyslu svého pozemského bytí.¹⁴³ Co víc: uvědomuje si, že v daném smyslu je někým nesrovnatelným a jediným ve své důstojnosti.“¹⁴⁴

Díky Tajemství Vtělení a Vykoupení dochází k osobnímu sjednocení člověka s Kristem, což říká o neopakovatelnosti, velikosti a zároveň důstojnosti lidské osoby. „Kristus je naplněním Božího plánu vykupitelské lásky. V tomto plánu má člověk přístup k Bohu, nejen jako stvoření ke svému Stvořiteli, ale také jako dítě ke svému Otci. Křesťanství tedy znamená nové stvoření, nový život – život v Kristu, skrze kterého člověk může říkat k Otci : *Abba* – Otče můj, Otče náš.“¹⁴⁵

¹³⁸ *O znaczeniu antropologii teologicznej w myśli Jana Pawła II.* Kraków: Ethos, 2002, č. 3/4. s. 128.

¹³⁹ Tamtéž, s. 134.

¹⁴⁰ GRABOWSKI, M. *O antropologii Jana Pawła II.* Toruń: UMK, 2004, s. 83.

¹⁴¹ Srov. RH 65.

¹⁴² Srov. tamtéž, s. 79.

¹⁴³ Srov. tamtéž, s. 11.

¹⁴⁴ Srov. tamtéž, s. 89.

¹⁴⁵ *Dobro osoby jako podstawowe kryterium etyczne w myśli Jana Pawła II.* Kraków: Ethos, 2007, s. 19-23.

2.2.2. OSOBA A JEJÍ DŮSTOJNOST

Antropologický personalismus Jana Pavla II. zdůrazňující důstojnost lidské osoby, se zabývá dvěma aspekty.

Za prvé v aspektu přirozeném. Základem tohoto pojetí je fakt stvoření člověka k Božímu obrazu a k jeho podobě. Člověk jako bytí osobní a zároveň subjektivní, bytí duchovní, svobodné i rozumné, má z hlediska své vlastní přirozenosti nepostradatelnou důstojnost.

Za druhé důstojnost lidské osoby má charakter nadpřirozený.

V tomto aspektu je velikost člověka důsledkem stvořitelského skutku Boha, z jeho sebe zjevení, z Kristova Vtělení a zároveň Vykoupení. Pramenem této nadpřirozené důstojnosti je tedy Kristus – Vtělené Slovo a Vykupitel. Papež tuto základní křesťanskou pravdu zdůraznil při své pouti do Polska v roce 1997, kdy řekl, „[...] to Ježíš Kristus, „Tentýž včera, dnes až na věky“ (srov. Žid 13,8) zjevil člověku lidskou důstojnost! To On je garantem té důstojnosti!“ Nadpřirozená důstojnost lidské osoby určuje její přirozenou důstojnost a zároveň oba dva rozměry - velikost a neopakovatelnost člověka tvoří nedílnou celistvost.¹⁴⁶

V čase již zmíněné poutě do Polska v roce 1997 Jan Pavel II. obrací pozornost na ještě jeden důležitý aspekt lidské důstojnosti. Učinil tak slovy: „Jak velkou důstojností jsme byli obdařeni! Syn Boží nám dává sebe samého v Nejsvětější Svátosti Svého Těla a Krve. Jak nekonečně štědrý je Bůh! Odpovídá na naše nejskrytější touhy, které nejsou jen touhami po zemském chlebu, ale dosahují horizontu věčného života.“¹⁴⁷

Velikost člověka, podle papeže, je úzce svázána s Eucharistií, ve které celý Kristus dává člověku dar sebe samého, stává se pro člověka pokrmem i nápojem pro život věčný.

Tento pokrm v sobě obsahuje celou moc Kristova vykoupení. Člověk potřebuje k životu potravu i vodu. Člověk, aby dosáhl života věčného, potřebuje Eucharistii. Je to pokrm i nápoj, který proměňuje život člověka a otevírá před ním horizont života věčného. Přijímání Kristova Těla a Krve již zde na zemi je zárodkem života věčného, jelikož Eucharistie je svátostí života v Bohu.“¹⁴⁸

¹⁴⁶ MIASO, J. *Antropologia, wychowanie, miłość : zarys antropologii wychowania Jana Pawła II.* Rzeszów: 2000, s. 43.

¹⁴⁷ Tamtéž, s. 49.

¹⁴⁸ *Prawda o człowieku podstawa dialogu Jana Pawła II. ze światem.* Miesięcznik Pastorski č. 12. Plock, 2003, s. 22–23.

Eucharistie je svátostí přijímání člověka Emanuelem – Bohem s námi, znamením spojení lidské osoby s jinými osobami v Kristu. Je to potvrzení relačního, pospolitého rozměru člověka, způsobilého k účasti v životě Božím a životu ve společenství s jinými. Náleží tedy uznat, že Eucharistie je tou skutečnou perspektivou, která nám dovoluje hlouběji a důkladněji odkrýt zároveň jak tajemství Boha, tak i tajemství člověka stvořeného k podobě Boží.¹⁴⁹

V souvislosti s touto pravdou vyslovil Jan Pavel II. v promluvě ve Wroclawi na Statio Orbis významná slova, ve kterých ukázal na Eucharistii jako na pramen hodnoty a důstojnosti člověka: „Když kontemplujeme Eucharistii, obklopuje nás velký úžas ne jen nad tajemstvím Boha a jeho nekonečné lásky, ale zároveň i nad tajemstvím člověka. Vůči Eucharistii přicházejí spontánně na mysl slova Žalmisty: „Čím je člověk, že se o něj tak staráš?“ Jak velkou cenu má člověk v očích Boha, když sám Bůh jej sytí svým Tělem? Jak velký prostor v sobě ukrývá lidské srdce, když jej může vyplnit pouze Bůh?“ Kristus – vykupitel člověka, skrytý v Nejsvětější Svátosti, se stává pro každou lidskou osobu Chlebem života, pokrmem na cestu k eschatologickému skutku. On skrze své Vtělení, Vykoupení a rovněž skrze darování se člověku skrze Svátost Eucharistie zjevuje v plnosti člověka člověku samotnému.“¹⁵⁰ Díky Kristu má lidská osoba možnost mít plnost vědomí vlastní důstojnosti, transcendentní hodnoty a konečného smyslu své existence.¹⁵¹

Jak vyplývá z výše uvedených úvah, je celé učení Jana Pavla II. určováno zájmem o lidskou osobu, koncipovanou personálním a aktivistickým způsobem. Koncepce osoby v papežově antropologii je bez pochyby svázána s Osobou Krista – Boha a Člověka zároveň. Základ a garanci důstojnosti lidské osoby papež spatřuje v aktu stvoření Boha a v Tajemství Kristova vtělení a vykoupení, v současné skutečnosti zpřítomněné v Svátosti Eucharistie.¹⁵²

V *Gaudium et spes*, nalézáme antropologickou definici člověka: „Tajemství člověka se opravdu vyjasňuje jen vtělením Slova“.¹⁵³ Toto tvrzení doplňuje další kapitola, která formuluje personalistický výklad přikázání lásky a připodobňuje člověka k Trojici, což je důvodem toho, proč může člověk nalézt sám sebe jen v „opravdovém

¹⁴⁹ *Prawda o czlowieku podstawa dialogu Jana Pawla II. ze swiatem*. Miesiecznik Pastorski č. 12. Plock: 2003, s. 31.

¹⁵⁰ MIASO, J. *Antropologia, wychowanie, miłość - zarys antropologii wychowania Jana Pawla II*. Rzeszów: 2000, s. 63.

¹⁵¹ Tamtéž, s. 69.

¹⁵² Tamtéž, s. 78.

¹⁵³ Srov. GS 22.

darování sebe samého“.¹⁵⁴ Tyto výše zmíněné texty se staly pro papeže Jana Pavla II. klíčovými, protože ukazují na velikost a důstojnost lidské osoby, stejně jako to, že se osoba realizuje láskou.¹⁵⁵ Zároveň v jejich existenciální formulaci viděl odpověď na výzvu současného myšlení.¹⁵⁶

Personalistický pohled učení papeže nejlépe shrnují slova encykliky *Redemptor hominis*: „Každý člověk v celé této neopakovatelné skutečnosti bytí a jednání, vědomí a vůli, svědomí a srdce [...] – každý osobně (jelikož je právě osobou) – má svou vlastní historii života, nad to všechno svoje vlastní dějiny duše.“ Lidská osoba, ustanovující cestu Církve, se objevuje v činnosti „v celé pravdě své existence a osobního bytí a současně „společenského a zároveň společného [...].“¹⁵⁷

2.3. HODNOTA ČLOVĚKA VE SVĚTLE STVOŘENÍ

Biblické popisy stvoření světa i člověka potvrzují výjimečnost lidského bytí ve světě. Jan Pavel II. se často odvolává na slova, která nalezneme v pastorační konstituci *Gaudium et spes*, ve které je člověk uváděn jako jediné stvoření na zemi, které Bůh chtěl pro sebe sama.¹⁵⁸ Všechno jiné stvoření Bůh učinil s výhledem na člověka: viditelný svět zůstává stvořený pro člověka, člověk zůstává obdarovaný světem.¹⁵⁹ Pravda, že člověk je vrcholem stvoření, náleží mezi základní antropologické pravdy. V kněžském popise stvoření můžeme vidět postupné stupňování: bytí jsou tvořena od jednoduchých k složitějším. Člověk je stvořený na konci šestého dne tvůrčího díla. Tvůrce stvořením člověka dokončil své stvořitelské dílo. Toto rozhodnutí vychází z boží hlubiny: učiníme člověka podobného k našemu obrazu (srov. Gen 1,26).

Exegeti se ptají, proč je na tomto místě použit plurál: „učinme“? Někteří uvažují, že je to pozůstatek polyteismu, jiní zase se domnívají, že se jedná o *plural maiestatis*, že Bůh takto mluví k celému svému stvoření.¹⁶⁰

¹⁵⁴ Srov. GS 24.

¹⁵⁵ Srov. JAN PAVEL II. *Překročit práh naděje*. Praha: TOK, 1995, s. 175.

¹⁵⁶ Srov. JAN PAVEL II. *Paměť a identita. Rozhovory na přelomu dvou tisíciletí*. Kostelní Vydří: KNA, 2005, s. 110.

¹⁵⁷ Srov. RH 54.

¹⁵⁸ JAN PAVEL II. *Teologie těla. Katecheze Jana Pavla II. o lidské lásce podle Božího plánu*. Praha: Paulínky, 2005, s. 67.

¹⁵⁹ Srov. DV 34.

¹⁶⁰ H. U. VON BALTHASAR *W pełni wiary*. Kraków: Ethos, 1991, s. 144.

Většina vědců se shoduje v názoru, že se jedná o *plural deliberationis* – množné číslo, kdy se Bůh rozhoduje ve vnitřním dialogu ohledně vrcholně důležitého stvoření, totiž stvoření člověka.¹⁶¹

Biblický autor v knize Genesis, může pojímat člověka jako bytost vyšší než jsou všechna předešlá stvoření. Výjimečná hodnota člověka je nejviditelnější v tom, že člověk je stvořený k obrazu a podobě Stvořitele (srov. Gen 1,26).

Člověk je úzce spojený s viditelným světem, biblický popis stvoření nemluví o jeho podobě jako o doplnění celku stvoření. Písmo svaté nemluví o žádném jiném stvoření, které by bylo podobné Božím obrazu, ale zmiňuje tak pouze člověka. Biblický popis stvoření má původ nejenom ontologický, ale zároveň axiologický.

V refrénu se opakují slova o dobrotě stvoření: „a Bůh viděl, že je to dobré“. Teprve po stvoření člověka Bůh tvrdí, že všechno co učinil, bylo „velmi dobré“. Člověk je nejdokonalejším Božím dílem, vrcholem a korunou stvořeného díla.¹⁶²

Autor kněžského popisu stvoření nemluví o materii stvoření, ze které Bůh učinil lidské tělo, ani jakým způsobem tak učinil, ale nemá pochybnost, že podporuje myšlenku Jahvisty, pro kterého tělo bylo stvořeno z prachu země. Umístění stvoření člověka do stejného dne, kdy byla stvořena zvířata, uvádí myšlenku, že lidská těla jsou podobna tělům zvířat.

Druhý jahvistický popis stvoření doplňuje a prohlubuje tajemství člověka. Méně pozornosti je soustředěno na fakt stvoření a více na vztahovost, která je mezi člověkem a Bohem, člověkem a přírodou, mužem a ženou. Stvoření světa je shrnuté pouze v několika větách: „Bůh učinil nebe i zemi“ (srov. Gen 2,4b). Centrální postavou popisu jahvisty je člověk, bytost uhnětená z prachu země, které Bůh vdechl život. Nazval jej jménem Adam – člověk. J. Flawiusz vyvozuje název člověka Adam od slova „země“: zformoval Bůh člověka z prachu země a vdechl mu dech života a duši.¹⁶³

Biblisty diskutovaným problémem je, zda-li „Adam“ je gramaticky jméno prvního člověka nebo má význam kolektivní. Starý zákon používá tento výraz v obou významech, ale jak tvrdí S. Synowiec, nejdříve označuje prvního člověka a teprve od knihy Genesis (Gen 4,25) se ztrácí toto rozlišení a stává se vlastním jménem.¹⁶⁴

¹⁶¹ SYNOWIEC, S. *Na początku*. Tarnów: 1998, s. 30.

¹⁶² JAN PAVEL II. *Wierze w Boga Ojca Stworzyciela*. Warszawa: Znak, 1987, s. 236.

¹⁶³ FLAWIUSZ, J. *Dawne dzieje Izraela*. Poznań-Warszawa-Lublin: 1979, s. 103.

¹⁶⁴ SYNOWIEC, S. *Na początku*. Tarnów: 1998, s. 84.

2.4. ČLOVĚK A STVOŘENÝ SVĚT

Papež Jan Pavel II. vycházel ze své zkušenosti, která mu ukázala, že moderní myšlení, pokud je pochopené v jednotě s tradicí, nabízí teologii nové podněty.¹⁶⁵ Když Bůh volá na člověka "Kde jsi?", a on odpověděl: "Uslyšel jsem v zahradě tvůj hlas a bál jsem se. A protože jsem nahý, ukryl jsem se."¹⁶⁶, setkáváme se s člověkem nyní již vzdáleným původnímu Božimu plánu. Jan Pavel II. se však hluboce zamýšlí právě nad původním plánem, který Bůh s člověkem má. Jaké je jeho povolání, k čemu a jak ho povolal, co mu svěřuje a čím ho pověřuje. Jaká je jeho odpovědnost a co od něho Bůh očekává. Hlas znějící zahradou vrací člověka ke stavu Božího přátelství i spolenectví. Teologicky rozpracovaná témata lze traktovat do několika vrstev.

2.4.1. POVOLÁNÍ ČLOVĚKA

Starozákonní příkaz o stvoření světa i člověka odkazuje na podstatu lidské osoby, která je obdařena schopností poznání a svobody. Člověk je jediným stvořením, se kterým Bůh navazuje osobní dialog. Člověk se stává partnerem Boha, je otevřen k jeho vnitřnímu hlasu, který vyzývá člověka, aby naplnil své poslání od Boha ve světě. Bůh však zachovává svobodu osoby, která může odmítnout jeho pozvání. Důsledky tohoto odmítnutí Božího povolání jsou však velmi závažné. Jan Pavel II. rozlišuje tři roviny povolání, jakými Bůh obdarovává člověka: vláda nad světem, předávání života dalším pokolením a zachovávání spolenectví s Bohem.

¹⁶⁵ Srov. RATZINGER, J. – BENEDIKT XVI. *Jan Pavel II. Můj milovaný předchůdce*. Praha: Paulínky, 2008, s. 18.

¹⁶⁶ srov. Gen 3,9-10.

2.4.2. VLÁDA ČLOVĚKA NAD SVĚTEM

První z těchto rovin se týká vztahu člověka zaměřeného ke světu. Kněžský popis stvoření, kterého si všímá papež, poukazuje důrazně na práci jako na první a základní prostředek vlády nad zemí.¹⁶⁷

Člověk je uschopněn k tomu, aby spravoval zemi a přizpůsoboval si ji podle vlastních potřeb. Základem této vlády je fakt, že člověk byl stvořen k Božimu obrazu a k jeho podobě.¹⁶⁸ V plnění tohoto úkolu člověk odráží působení samotného tvůrce a zároveň se stává jeho spolupracovníkem.¹⁶⁹

O práci papež mluví ve dvojitým smyslu – jako o předmětu a podmětu. V prvním smyslu člověk vládne nad zemí tím, že si ochočí zvířata, dobývá přírodní bohatství, obdělává zemi a přetváří její plody. Spojencem člověka jsou jeho vlastní technické výtvořky, které však skrývají nebezpečí, že mohou člověka ovládnout a učinit ho otrokem.¹⁷⁰ V tomto smyslu se člověk stává podmětem vlády nad světem. Takto člověk realizuje sám sebe a rozvíjí své člověčenství. Význam práce je důležitější pokud posledním cílem práce pozůstává vždy sám člověk.¹⁷¹

2.4.3. PŘEDÁVÁNÍ ŽIVOTA DALŠÍM POKOLENÍM

Druhá rovina povolání člověka se realizuje ve společnosti lidí: muže a ženy. Manželské sjednocení nově odráží tajemství stvoření a je zároveň úkolem zadaným člověku.¹⁷² Je trvalým příkazem pro rození nových pokolení lidí. Podstatou úvah jsou pro Jana Pavla II. slova Tvůrce z knihy Genesis: „Milujte se a množte se, naplňte zemi a podmaňte si ji!“ (Gen 1,28) a také slova: „Proto muž opustí otce svého i matku a spojí se se svou ženou a stanou se jedním tělem.“ (Gen 2,24) Manželství je místo ustanovené Tvůrcem pro početí nového života. V *communio personarum* se realizuje jednota obou

¹⁶⁷ JAN PAVEL II. *Teologie těla. Katecheze Jana Pavla II. o lidské lásce podle Božího plánu*. Praha: Paulínky, 2005, s. 33-35.

¹⁶⁸ Srov. SRS 30.

¹⁶⁹ Srov. LE 4.

¹⁷⁰ Srov. tamtéž, s. 5.

¹⁷¹ Srov. LE 6.

¹⁷² JAN PAVEL II. *Teologie těla. Katecheze Jana Pavla II. o lidské lásce podle Božího plánu*. Praha: Paulínky, 2005, s. 44-47.

osob, která má základ v Nejsvětější Trojici. Nejenom manželé jsou povoláni k životu v jednotě, když se stávají darem jeden druhému, povolání od Boha je společné všem lidem, kteří tak mohou rozvíjet své člověčenství. Skrze bytí se stávají darem jiným.¹⁷³

2.4.4. ZACHOVÁVÁNÍ SPOJENECTVÍ S BOHEM

Třetí rovina povolání se týká vztahu stvoření vzhledem k Tvůrci. Člověk byl od počátku povolán k životu v přátelství s Bohem, aby dával Bohu sebe sama a v sobě celý viditelný svět – zúčastnil se Božího plánu se světem a zároveň, aby se stával jeho adoptivním synem, účastníkem této pravdy a lásky, která je v Bohu a která je z Boha samého. Přesně na této cestě od věčného povolání člověka k důstojnosti Božího syna vyrůstá v dějinách kříž Krista – jednorozeného Syna, který jako Bůh z Boha, přišel dát poslední svědectví zvláštního spolenectví Boha s lidskostí a s člověkem. Je to spolenectví tak staré jako člověk dosahující základ samotného tajemství stvoření.¹⁷⁴ Od samého začátku znamení tohoto spolenectví byl člověku dán zákaz: „Z každého stromu v zahradě smíš jíst, jenom ne ze stromu poznání dobra a zla ti není dovoleno jíst. V okamžiku kdy bys z něho pojedl, zemřeš.“ (Gen 2,16 sq.)

Tímto přikázáním Bůh potvrzuje důležitost lidské osoby, která je schopna rozlišit dobro od zla, a zvolit dobro. Toto uznání neumenšuje závislost, která zůstává mezi Tvůrcem a stvořením, dovoluje povznést člověka k důstojnosti rovného partnera s Bohem.¹⁷⁵

Idea partnerství se úzce váže s podstatou. Partnerem Boha může být pouze bytost obdařená rozumem a svobodou. Papež zdůrazňuje podstatu osoby a její schopnost být partnerem smlouvy s Bohem. První forma této smlouvy je viditelná v tajemství stvoření, ve kterém je člověk stvořen k obrazu Božímu, podobnosti s ním a byl obdařený prvotní nevinností, spravedlností, láskou a účastníkem života Tvůrce samého.¹⁷⁶ Později Bůh uzavírá další smlouvu s Noem, Abrahámem, Mojžíšem potvrzující podstatu a povahu lidské osoby.

¹⁷³ Srov. MD 7.

¹⁷⁴ Srov. DM 6-7.

¹⁷⁵ JAN PAVEL II. *Teologie těla. Katecheze Jana Pavla II. o lidské lásce podle Božího plánu*. Praha: Paulínky, 2005, s. 32.

¹⁷⁶ Tamtéž, s. 67.

Výše představené tři roviny povolání jsou společné pro všechny lidi. Každý člověk je povolán k vládě nad světem, k životu v jednotě s jinými a do života v přátelství s Bohem. Kromě těchto společných skutečností Bůh dává všem lidem zvláštní úkol. Toto společné povolání zůstává spojené s lidskou přirozeností, odpovídá jeho vnitřní struktuře a jeho důstojnosti.

2.5. SIXTINSKÁ TEOLOGIE TĚLA

Je pozoruhodné v díle Jana Pavla II., jak renesanční umělec Michelangelo inspirující staletí lidí z celého světa, dokázal prorocky ovlivnit skrze papeže i konec 20. století a teologie těla v jeho malbě očekávala věky interpretaci, která byla zjevena až v naší době. Člověk, oddělený od ostatní přírody, je obdařen darem těla a svobody prvotní nevinosti, tak jak je Tvůrce zamýšlel. Tento obraz přenesený do vlhké omítky nástrovní malby rozpracovává novým způsobem.

2.5.1. SVOBODA ČLOVĚKA

Bohem stvořený člověk si od počátku uvědomuje svou autonomii od světa přírody a svou nadřazenost nad světem. Celý neživý, ale i živý svět je pro jeho potřebu. Pouze on zůstává osobou.¹⁷⁷

Chalcedonský koncil definoval pojetí osoby a s ní spojená specifika. Pomocí této definice vysvětloval strukturu bytí Ježíše Krista, který je Bohem a přijal zároveň i člověčenství.¹⁷⁸ Podat přesnou definici kým je osoba je velmi obtížné. Papež se snaží přijmout objektivní koncepci Boethia, sv. Tomáše a jejich následovníků s novověkou myšlenkou, která vidí v lidské svobodě hlavní znaky lidské osobnosti.¹⁷⁹ W. Chudy v úvodu ke knize Rocco Buttiglione *Myšl Karola Wojtyly*, se nebojí pojmenovat úsilí

¹⁷⁷ JAN PAVEL II. *Evangelium a kultura*. Řím: 1988, s. 56.

¹⁷⁸ KRAPIEC, A. M. *Ludzki wymiar kultury chrześcijańskiej wspólnego dziedzictwa narodów Europy*. Lublin: KUL, 1992, s. 294.

¹⁷⁹ ZDYBICKA, J. Z. *Personalistyczne przedstawy prawdy o czlowieku zbawionym*. Lublin: KUL, 1996, s. 17.

personalistické myšlenkové revoluce.¹⁸⁰ Jan Pavel II. zdůrazňuje ve svém učení vlastnosti osoby, které se týkají svobody.¹⁸¹

Osoba integruje tyto vlastnosti v jeden celek a vyjadřuje sebe sama skrze svůj projev. Je dynamická. Je podstatným bytím obdařeným schopností realizovat své plány a cíle.¹⁸² Nejcharakterističtější vlastností lidské osoby je svoboda,¹⁸³ která je svázána s transcendentní osobou vzhledem k celému stvořenému světu. Je to svoboda volby vzhledem k vlastnímu svědomí ve shodě s pravdou a dobrem. Základem této svobody je transcendentní důstojnost člověka.¹⁸⁴

K teorii svobody se papež odvolává v reflexi nad lidskými právy, politickým a ekonomickým řádem, liberální demokracií. Toto učení na téma svobody přineslo papeži Janu Pavlu II. přívlastek „papež svobody“.¹⁸⁵

Jinou důležitou vlastností osoby je vědomí sebe sama. Papež ji popisuje jako první a základní projev člověčenství.¹⁸⁶

V encyklice *Fides et ratio* papež upozorňuje na dialogický charakter osoby. Člověk může pochopit sebe sama pouze tehdy, když se chápe jako bytí ve vztahu s jiným člověkem a s Bohem.¹⁸⁷ Zde jde o otevřenost a společně s ní o charakter osoby, která se aktualizuje ve vztahu k druhé osobě.

¹⁸⁰ CHUDY, W. *Myšl Karola Wojtyly*. Lublin: KUL, 1996, s. 17.

¹⁸¹ JAN PAVEL II. *Teologie těla. Katecheze Jana Pavla II. o lidské lásce podle Božího plánu*. Praha: Paulínky, 2005, s. 31.

¹⁸² Srov. LE 6.

¹⁸³ Srov. VS 86.

¹⁸⁴ JAN PAVEL II. *Nauczanie papiesskie. Oredzie na XIV. Światowy Dzień Pokoju 3.2.1980*. Poznań-Warszawa: 1986, s. 813.

¹⁸⁵ WEIGHL, G. *Svědék naděje. Životopis papeže Jana Pavla II*. Praha: Práh, 2000, s. 4.

¹⁸⁶ JAN PAVEL II. *Teologie těla. Katecheze Jana Pavla II. o lidské lásce podle Božího plánu*. Praha: Paulínky, 2005, s. 31.

¹⁸⁷ Srov. FR 21.

2.5.2. JEŽÍŠ KRISTUS – OBRAZ BOHA I ČLOVĚKA

Antropologie Jana Pavla II. je antropologií komplexní a integrální. To znamená, že při hledání pravdy o člověku zohledňuje nejen filosofické dílo, ale také to, co o původu a identitě člověka říká Bible a na ní založená teologie.¹⁸⁸

Můžeme se zeptat, co znamenalo pro papeže dívat se na mladého člověka Kristovým pohledem? Totiž především v něm viděl schopnost dobra. S odvahou vyzýval mladé lidi k vysokým ideálům, k následování Krista a ke skutečné a důstojné lidské lásce.¹⁸⁹

Křesťanský personalismus má *teocentrickou* povahu, jelikož člověk byl povolán k existenci Bohem Stvořitelem, k Jeho obrazu a podobě jako muž a žena.

Člověk je korunou díla stvoření. Důstojnost člověka jako osoby se tedy zakládá na původu od Boha, který je v trojici jediný.¹⁹⁰

V první encyklice *Redemptor hominis*, Jana Pavel II. napsal: „Církev nemůže opustit člověka. Člověk je první a základní cestou církve, cestou kterou stanovil sám Kristus a která bez jakékoli jiné možnosti vede skrze tajemství vykoupení vtělení.“¹⁹¹ Tato papežova encyklika je jeho nejosobnějším dílem.¹⁹² Jsou v ní již přítomná velká témata jeho pontifikátu.¹⁹³ V centru jeho uvažování je člověk, který není prostředkem, ale cílem. Tento text jeho první encykliky ukazuje, že jeho antropologie není antropocentrická, ale christologická. A antropologie a christologie jsou neoddělitelné.¹⁹⁴ Podle papeže, člověk *par excellence* je pro něho sám Ježíš Kristus, proto „otázku o člověku nelze oddělit od otázky o Bohu“.¹⁹⁵

První lidé byli Bohem stvořeni z lásky a povolání k osobnímu vztahu s Bohem, k nesmrtelnosti skrze dar prvotní spravedlnosti, tedy milosti posvěcující. Člověk tak v sobě nosí odraz Boží moci skrze schopnost poznávat a svobodnou vůli. Díky rozumnosti

¹⁸⁸ KARON, A. *Dramat człowieka z Bogiem i z człowiekiem w myśli spotkania Karola Wojtyły-Jana Pawła II.* Kraków: Ethos, 1994, s. 22.

¹⁸⁹ Srov. DZIWIŚ, S. *Život s Karolem. Vzpomínky osobního sekretáře Jana Pavla II.* Kostelní Vydří: KNA, 2007, s. 71.

¹⁹⁰ Tamtéž, s. 26.

¹⁹¹ Srov. RH 14.

¹⁹² Srov. JAN PAVEL II. *Překročit práh naděje.* Praha: TOK, 1995, s. 19.

¹⁹³ Srov. RATZINGER, J. – BENEDIKT XVI. *Jan Pavel II. Můj milovaný předchůdce.* Praha: Paulínky, 2008, s. 36.

¹⁹⁴ Tamtéž, s. 39.

¹⁹⁵ Tamtéž, s. 40.

je každý člověk vyzýván k poznávání pravdy, v čem mu také pomáhá obdržení daru v podobě svědomí.¹⁹⁶

Člověk je duchovně-tělesnou bytostí, ztělesněnou duší. Tělem obdarovaným nesmrtelnou duší. Proto byl také v ohledu na duchovní rozměr povolán k životu bez konce, vztahu lásky se svým Stvořitelem, ke sjednocení se s Ním. Je také pozván k životu v manželském, rodinném a obecněji lidském společenství, k mezilidské solidaritě a také k rodičovství a přetváření světa.¹⁹⁷

V antropologii se zájem papeže Jana Pavla II. zaměřil speciálně na lidskou lásku, o které ve svém stáří psal, že se ji „naučil mít rád ještě jako mladý kněz“.¹⁹⁸

Jeho antropologie je antropologií zároveň filosofickou, ale především biblickou a teologickou. Je integrálním pojetím obsahujícím plnou pravdu o člověku. Z toho ohledu tato vize člověka zohledňuje pravdu o prvotním hříchu, který nejhluběji vysvětluje tajemství přítomnosti zla v člověku a jeho zlých náchylností.¹⁹⁹

Prvotní hřích byl osobitým nedostatkem důvěry, nevěrou, neposlušností lidí vůči Stvořiteli. Byl zpřetrháním vztahu míru. To mělo za následek ztrátu dané milosti nadpřirozeného života.²⁰⁰

Následkem hříchu prvních rodičů byla lidská přirozenost zraněna: rozum byl zatemněný v poznávání pravdy. Svobodná vůle byla pro změnu oslabena v usilování o dobro a více nakloněna podléhání smyslům a falešným obrazům dobra, které vypracoval rozum a zůstal pod vlivem vášně.²⁰¹

Následkem hříchu prvních rodičů je tzv. počátek hříchu, tedy větší náklonnost vůle ke zlu než k dobru. Nazýváme ji také žádostivostí. Specifický význam má *christocentrický* rozměr stvoření člověka k obrazu Syna Božího, který je ikonou Otce.²⁰²

Jak psal Jan Pavel II., člověka není možné plně pochopit bez Krista, který v sobě sjednocuje přirozenost Boží i lidskou. Když potká Spasitele, každý člověk objevuje tajemství své identity a života. Událost Vtělení svědčí na jedné straně o velké, nepochopitelné lásce a Božím milosrdenství k lidem, a na druhé straně je výjimečným povznesením lidské důstojnosti a jeho hodnoty a také důstojnosti lidského těla.²⁰³

¹⁹⁶ JAN PAVEL II. *Teologie těla. Katecheze Jana Pavla II. o lidské lásce podle Božího plánu*. Praha: Paulínky, 2005, s. 54.

¹⁹⁷ Tamtéž, s. 66.

¹⁹⁸ Srov. JAN PAVEL II. *Překročit práh naděje*. Praha: TOK, 1995, s. 114-119.

¹⁹⁹ Srov. GRANAT, V. *Antropologia Jana Pawla II.* Kraków: Ethos, 2006, s. 197.

²⁰⁰ Srov. LIS, T. *Zarys antropologii teologicznej Jana Pawla II.* Warszawa: Znak, 2004, s. 109.

²⁰¹ Srov. DULLES, A. *Blask wiary. Wizja teologiczna Jana Pawla II.* Kraków: Ethos, 2000, s. 114.

²⁰² Srov. tamtéž, s. 126.

²⁰³ KUPCZYK, J. *O znaczeniu antropologii teologicznej w myśli Jana Pawla II.* Toruń: UMK, 2003, s. 72.

V tajemství Vtělení se Spasitel sjednotil s každým člověkem. Když dokonal dílo vykopení, smířil lidstvo s Otcem, čímž otevřel lidem bránu nebe. Kristus po zmrtvýchvstání ustanovil svátost křtu, ve kterém člověk přijímá dar spásy, je očištěn z prvotního hříchu, znovu získává ztracený (z důvodu úpadku prvních rodičů) dar milosti posvěcující, život Boží a důstojnost Božího dítěte. Tímto způsobem je člověk stvořený z lásky Otcem a vykopený Kristem, posilněný darem Ducha Svatého a zapojený do vnitřního života Nejsvětější Trojice. Stejně jako do společenství církve milovaný syn nebo dcera Otce v Synu Ježíši Kristu.²⁰⁴

V určité opozici ke křesťanské personalistické antropologii, která představuje člověka jako stvořeného, padlého, vykopeného a posilněného milostí křtu z lásky skrze Trojjediného Boha, si je možné všimnout tvoření falešné antropologie bez Boha a bez Krista. Jde o materialistickou a marxistickou antropologii, nebo individualistickou koncepci člověka charakteristickou pro liberalismus, ve kterém má člověk místo Boha.

Případně antropologii utilitaristickou, ve které se zdůrazňuje jediné intelektuální rozměr a citlivost v člověku a zapomíná se na fundamentální části lidské podstaty, jakou je sebeurčení, svoboda, zodpovědnost a schopnost k lásce jako nezištnému daru ze sebe.²⁰⁵

Utilitaristická koncepce člověka vede k hédonismu, egoismu a v důsledku v krajních případech ke kultuře smrti. Tato koncepce je popřením altruismu, mezilidské solidarity a lásky.²⁰⁶

Jan Pavel II. psal, že člověk, který se zamýšlí nad vlastní identitou a tvoří antropologické koncepce ve jménu pravdy o sobě, by se měl vyhýbat dvěma extrémům. Na jedné straně sebezbožňování a na druhé straně odlidštění sebe sama.²⁰⁷

²⁰⁴ LIS, T. *Zarys antropologii teologicznej Jana Pawla II.* Warszawa: Znak, 2004, s. 159.

²⁰⁵ PAWLAK, Z. *Punkt wyjścia antropologii filozoficznej Karola Wojtyły– Jana Pawla II.* Toruń: 2001, s. 34.

²⁰⁶ Tamtéž, s. 59.

²⁰⁷ WEIGEL, G. *Svědék naděje. Životopis papeže Jana Pavla II.* Praha: Práh, 2000, s. 47.

2.5.3. STAV PRVOTNÍ NEVINNOSTI

Druhý popis stvoření zahrnuje obraz prvotní nevinosti a štěstí na počátku dějin. Tento stav papež nazývá, spolu s celou teologickou tradicí, status *naturae integrae*. Nevíme, jak dlouho trval, jak rychle ho člověk ztratil a našel se ve stavu hříchu – status *naturae lapsae*.²⁰⁸ Nabízí se otázka, zda stav prvotní nevinosti má dále jakýkoliv význam pro dnešního člověka. Jan Pavel II. důrazně na tuto otázku odpovídá, že historický stav člověka – stav hříšnosti, je zakořeněn v přestoupení člověka, který byl ve stavu prvotní nevinosti, a nemůžeme ho pochopit bez odvolání se k počátku. Člověk se v dějinách snaží pochopit tajemství prvotní nevinosti také skrze kontrast svých zkušeností se svou vinou a hříšností. Na samotném počátku se člověk nalézá ve stavu prvotního štěstí. Symbolem tohoto štěstí je obraz ráje a jeho pramenem je přátelství s Bohem a bohatstvím darů, jimiž byl obdařen.²⁰⁹

Kromě přirozených (*naturalis*) darů, do kterých počítáme duši i tělo, člověk dostal zároveň dary nadpřirozené (*supernaturalis*) a také dary mimopřirozené (*preternaturalis*).

Do nadpřirozených darů papež zahrnuje zvláštní podobnost s Bohem, které zahrnuje tělesnost a pohlavnost (mužskost a ženskost). Člověk byl obdarovaný reálnou účastí na Božím životě ctnostmi a dary Ducha Svatého.²¹⁰

Na mimopřirozeném daru byla zvláště patrná harmonie vlády duše a těla. Člověk zůstal v harmonii s Bohem, s přírodou a s druhým člověkem. Vláda nad světem byla realizována jako vláda nad sebou. Vnitřní rovnováha, neporušenost a řád zajistil, že člověk žil plným životem. Člověk vlastnil svobodu (*libertas*). Synoda v Oranges v roce 529 popisuje tento stav jako *integritas*. Papež potvrzuje, že pojetí *integritas* a zvláště *libertas* zakládá vnitřní svobodu.

Mezi dary *preternaturalis* náleží také svoboda od definitivnosti smrti, tzn. pokud by člověk musel zemřít, závěr jeho života nebude tak dramatický.²¹¹

Papež se odvolává k nauce Tridentského koncilu, který popisuje tento stav člověka před hříchem jako svatost (*sanctitas*) a spravedlnost (*iustitia*), nebo nevinost (*innocentia*).²¹²

²⁰⁸ JAN PAVEL II. *Teologie těla. Katecheze Jana Pavla II. o lidské lásce podle Božího plánu*. Praha: Paulínky, 2005, s. 25.

²⁰⁹ JAN PAVEL II. *Jezus Chrystus. Katechezy Ojca Świątego Jana Pawła II.* Kraków: Ethos, 1999, s. 12.

²¹⁰ JAN PAVEL II. *Teologie těla. Katecheze Jana Pavla II. o lidské lásce podle Božího plánu*. Praha: Paulínky, 2005, s. 67.

²¹¹ JAN PAVEL II. *Jezus Chrystus. Katechezy Ojca Świątego Jana Pawła II.* Kraków: Ethos, 1999, s. 30.

Prvotní stav nevinnosti poukazuje na pravdivý vztah člověka ke svému a jinému tělu. Nahota nebyla výrazem nedostatku, ale znamenala plnou akceptaci těla. Člověk potvrdil sebe sama jako osobu skrze tělo. Kromě nahoty vůbec necítil stud, protože nebyla v jeho srdci žádostivost. Čistota srdce umožňovala srdci muže a ženy jednoznačně pochopit význam jejich tělesnosti. Tělo bylo darem pro komunikaci s druhou osobou.²¹³

Stav prvotní nevinnosti, spravedlnosti byl aktem člověka ztracen. Skrze bezprávný čin vůči zákonu danému Stvořitelem člověk ztratil stav prvotní milosti, ke které byl stvořen. Konsekvencí neposlušnosti člověka byla ztráta přirozených a nadpřirozených darů. Objevilo se utrpení, smrt, zpředmětnění lidského těla, žádostivost a slabost vůle.

2.5.4. ČLOVĚK BOŽÍM OBRAZEM

Kněžský popis stvoření završuje pravdu o člověku, který byl stvořen k obrazu a podobnosti s Bohem (srov. Gen 1,26-27). V názorech některých teologů je to jedno z nejdůležitějších tvrzení Starého zákona. Jak církevní otcové, tak i teologové 20. století o tom uvažovali a přikládali velkou váhu této pravdě.²¹⁴

Pro Jana Pavla II. je to jedna z nejdůležitějších pravd o člověku. Papež ve svých promluvách často připomíná, že člověk je obrazem Božím.²¹⁵ Podstatou těžkosti interpretace obrazu a podobenství je fakt, že Písmo svaté blíže nespecifikuje, na čem se tento obraz zakládá. Biblický autor uznal, že samotné tvrzení téhož faktu je dostatečné a jednoznačné. Proto papež přibližuje tuto důležitou antropologickou pravdu výčtem prvků z nichž je tento obraz složen. Podstatou rozjímání jsou dva popisy stvoření z knihy Genesis. První z nich mluví přímo o stvoření v obraze a jejich podobě. Druhý zprostředkovává, když mluví o povolání člověka ke *communio personalis* (společensví osob), a také vypočítává jiné prvky obrazu, jak schopnost poznání sebe sama, tak pochopení vlastního bytí ve světě, potřebu vyplnění vlastní samoty a důležitost vztahu s Bohem. Mezi prvky obrazu papež přidává vyváženost ženy a muže v přirozenosti a lidské důstojnosti.²¹⁶ Proto papež vysvětluje oba popisy stvoření společně. Člověk je schopný

²¹² JAN PAVEL II. *Teologie těla. Katecheze Jana Pavla II. o lidské lásce podle Božího plánu*. Praha: Paulínky, 2005, s. 29.

²¹³ Tamtéž, s. 108.

²¹⁴ BONORA, A. *Człowiek obrazem Boga w Starym Testamencie*. Warszawa: Znak, 1982, č. 2/8. s. 3.

²¹⁵ Srov. JAN PAVEL II. *Wierze w Boga Ojca Stworzyciela*. Warszawa: Znak, 1987, s. 66.

²¹⁶ Srov. tamtéž, s. 259.

poznat sebe sama a pochopit vlastní individualitu. Jako potvrzení se uvádí právě to, že v knize Genesis při tom, kdy Bůh přivádí ke člověku zvířata, člověk je pojmenovává. Člověk v konfrontaci se světem zvířat poznává vlastní odlišnost, a že je mu tento svět podřízen. Takto dochází k sebedefinici člověka. Jeho obdarováním je poznávat sebe sama a také svět, který ho obklopuje.²¹⁷

Jedním důležitým prvkem vnitřní struktury člověka je svobodná vůle. Zákaz, který Tvůrce dává člověku v ráji, je důrazným svědectvím svobody člověka, znamená to možnost volby mezi dobrem a zlem. V encyklice *Dominum et vivificantem* papež píše, že obraz Boha, který je založen na rozumnosti a svobodě, mluví o velikosti a důstojnosti podstaty člověka, který je osobou.²¹⁸

Biblický popis stvoření mluvící o vlastním svědomí a sebevědomí člověka poukazuje na situaci v jeho prvotní samotě, otáčející se svět je pro něho vnější a odlišný. Člověk dochází k poznání, že je sám. Jakákoliv bytost nebo stvoření není schopná překročit jeho samotu. Proto často papež mluví, že obrazem a podobností Boha se stal člověk nejen skrze samotné člověčenství, ale také skrze společenství osob.

V dalším cyklu katechezí potvrzuje pravdu ještě důrazněji. Říká, že člověk je obrazem Boha ne pouze v aktu jedinečnosti, ale také ve společenství.²¹⁹

Člověk je otevřený k druhé osobě, potřebuje ji častěji, aby se stával člověkem. Toto vybavení určuje cestu do zvláštního společenství osob, jak je nazývá Jan Pavel II. V *Gaudium et spes*, – „*communio*“, ve které se jedna osoba stává darem pro druhou.²²⁰ V společenství manželů se zároveň objevuje podobnost člověka s Bohem ve schopnosti předávat život. V prokreativní schopnosti se odráží Boží požehnání: „Milujte se množte se...“, (Gen 1,28). Bůh, který je jediným pramenem života, se dělí s člověkem v předávání života. Papež tímto způsobem říká, že „Boží obraz“ je tímto způsobem předáván dalším pokolením.

Výrazným rysem připodobnění k Bohu, u některých lidí zvláště výrazným, je panování člověka nad světem.²²¹ Tím, čím potvrzuje člověk svou vládu nad světem,

²¹⁷ JAN PAVEL II. *Teologie těla. Katecheze Jana Pavla II. o lidské lásce podle Božího plánu*. Praha: Paulínky, 2005, s. 31.

²¹⁸ Srov. DV 35.

²¹⁹ JAN PAVEL II. *Teologie těla. Katecheze Jana Pavla II. o lidské lásce podle Božího plánu*. Praha: Paulínky, 2005, s. 48.

²²⁰ Srov. GS 12.

²²¹ Srov. EV 34.

je práce. Jan Pavel II. věnuje pozornost osobě Ježíše Krista, který sám je člověkem práce. Vidí v ní zvláštní způsob připodobnění člověka k Bohu – Tvůrci a Otci – Otec je rolník.²²²

Výjimkou 1. kapitoly knihy Genesis, ostatní knihy Písma svatého mluví o připodobnění člověka k Božímu obrazu. Jan Pavel II. připomíná, že člověk byl stvořen k Božímu obrazu (srov. Gen 9,6.). Podobenství je zde základem nedotknutelnosti člověka.²²³

Knihou Moudrosti 2,23 obrací pozornost k podobenství k Bohu – k povolání člověka k životu věčnému. Dále kniha Syrachovcova (Syr 17,1-3) vypráví, že člověk v sobě nosí odlesk Boží moci spojené s vládou, poznáváním a svobodnou vůlí. Takto je autonomní podstatou, i když na úrovni ontologické zůstává bytostí stvořenou.²²⁴

V encyklice *Evangelium vitae* Jan Pavel II. upírá pozornost na novozákonní vědu v tématu Božího obrazu v člověku. Boží obraz je zde interpretován v christologické perspektivě; Božím obrazem je samotný Ježíš Kristus, který zjevuje samotného Otce. Člověk se tím více stává obrazem Ježíšovým, čím plněji přijímá jeho Zjevení.

Ježíš obětuje plně svůj život, vrací, obnovuje a vede k dokonalosti Boží obraz v člověku. Novozákonní idea obrazu nabývá také eschatologickou formu: člověk je povolán k účasti na životě zmrtvýchvstalého Krista. V Kristu překračuje omezení dané hříchem pouze tímto způsobem. Ve světle téhož obrazu může člověk dosáhnout osvobození z otroctví hříchu. Znovu spojit potrháný obraz a nalézt vlastní identitu.²²⁵ Být člověkem znamená přechod ze stavu Adama do stavu Krista.

Důležitou větou pro teologickou antropologii je, že do důstojnosti celého obrazu Božího, je zapojen celý člověk spolu s duší a tělem, nebo jen samotná duše.

Alexandrijská škola, které byli představiteli například Klement Alexandrijský či Origenes, viděla tento obraz pouze v oblasti nehmotné – duši. Jiní teologové této doby, např. sv. Ireneus tvrdil, že modelem pro Boha při stvoření člověka byl Syn mající se vtělit. Nejen duše, ale i tělo je stvořené k obrazu a podobě Boží. Přestože lidské tělo dosáhne zmrtvýchvstání,²²⁶ zůstala tato myšlenka v pozdějších staletích pozapomenuta.

Jan Pavel II. spojuje Boží obraz v člověku zároveň i s duší a tělem. V *Evangelium*

²²² Srov. LE 26.

²²³ JAN PAVEL II. *Wierze w Boga Ojca Stworzyciela*. Warszawa: Znak, 1987, s. 259.

²²⁴ Srov. EV 34.

²²⁵ Srov. tamtéž, s. 36.

²²⁶ LADARIA, F. L. *Wprowadzenie do antropologii teologicznej*. Kraków: Ethos, 1997, s. 52.

vitae píše, že v aktu rození, ve kterém rodiče předávají život dítěti, se předává díky aktu stvoření také nesmrtelná duše – obraz a podoba samotného Boha.²²⁷

Již na počátku jeho papežské služby ve středních katechezích říkal, že se člověk jeví jako bytost v celé své tělesnosti a zároveň je bytostí podobnou Bohu.²²⁸

V dalších katechezích precizuje, že tato podoba obsahuje také celou jeho „viditelnost“ ve světě – jeho tělesnost, jeho mužskost, jeho ženskost a jeho nahotu.²²⁹

V apoštolských listech o důstojnosti a povolání ženy připomenul, že Písmo svaté připisuje Bohu zároveň vlastnosti mužské a otcovské, jakož i ženské a mateřské. Jenže v další části vyvrací úvahu o tom, že jazykem, kterým mluvíme o člověku jako o obraze Božím je do určitého stupně zasažený antropomorfismem. Bůh je v nějaké míře podobný člověku a člověk Bohu, ale zároveň ještě více je bytostně nepodobný, což dělí celé stvoření od svého Tvůrce. Uzavírá, že pro člověka stvořeného k Božím obrazu – Bůh nepřestává být tím, který „přebývá v nedostupném světle“ a je úplně odlišným od stvoření.²³⁰

Výše zmiňované prvky Božího obrazu v člověku musíme rozebírat společně. Člověk je podobný Bohu tím, že je bytostí rozumnou, schopnou poznání sebe sama a světa, že má moc nad světem a stvořením, že je bytostí svobodnou, obdařenou svědomím.

Boží obraz v člověku se zároveň představuje jako vztah člověka k Bohu. Člověk poznává Boha a zároveň má schopnost spojit se s ním: „*Homo est capax Dei*“.²³¹ Základem obrazu a podoby k Bohu je člověk povolán k životu v přátelství se svým Tvůrcem, což znamená nadpřirozené obdarování.²³² Můžeme říci, že člověk je Božím obrazem hlavně díky svému postavení v jedinečném a neopakovatelném vztahu s Bohem.

²²⁷ Srov. EV 43.

²²⁸ JAN PAVEL II. *Teologie těla. Katecheze Jana Pavla II. o lidské lásce podle Božího plánu*. Praha: Paulínky, 2005, s. 41.

²²⁹ Tamtéž, s. 48.

²³⁰ Srov. MD 8.

²³¹ JAN PAVEL II. *Wierze w Boga Ojca Stworzyciela*. Warszawa: Znak, 1987, s. 271.

²³² Srov. DV 34.

2.6. TEOLOGIE TĚLA

Teologie těla, kterou Jan Pavel II. představil během svého pontifikátu v tematických audiencích v letech 1979-1984, je teologickou úvahou o lidské pohlavnosti jako daru obdrženém od samotného Stvořitele. Je zkouškou vyvození teologických závěrů ze skutečnosti, že se naše človecenství projevuje skrze bytost ženskou nebo mužskou. Papež interpretuje naše pohlaví, ženskost a mužství jako důležité teologické údaje.²³³

Jeho úvaha (tu vyvíjel v cyklu 130 katechezí o skutečnosti, že naše lidství, které se vždy vyjadřuje konkrétně skrze mužství a ženskost je svátostnou skutečností) vede k závěru, že spojení ženy a muže je nejplnějším a nám dostupným obrazem vnitřního života Svaté Trojice.

Vede to také k prohloubení úvahy o spojení osob, což výrazným způsobem ovlivňuje také úvahu o sexuální etice a společenství tvořeným manželstvím.²³⁴

Když byl patriarcha Benátek kard. Angelo Scola, který komentoval katechezi Jana Pavla II. ještě profesorem Lateránské univerzity, zjistil, že hloubkové studium personalismu obsaženého v teologii těla časem přivede k novému vnímání všech základních témat teologie.²³⁵

George Weigel, autor monumentální biografie Jana Pavla II. *Svědék naděje*, uznává teologii těla za významný okamžik nejen v teologii, ale i v novověkém myšlení.

Ve své knize představuje a srovnává 130 katechezí Jana Pavla II. a zjišťuje, že „celek je něčím jako teologická časovaná bomba, která vybuchne s dramatickými následky ve třetím tisíciletí církve. Když se to stane, možná v 21. století, bude teologie těla uznána za rozhodný moment nejen v katolické teologii, ale také v dějinách novověkého myšlení.“²³⁶

Již 350 let západní filosofie zdůrazňuje, že se začíná od lidského, myslícího základu.²³⁷

Filozof Karol Wojtyla vzal vážně ten obrat „k podmětu“, Jan Pavel II. jej vzal vážně jako teolog. Dokázal, že je vždy základem tělesným a ono ztělesnění je podstatné pro jeho sebeurčení a vztah ke světu.²³⁸

²³³ *Dar i komunia. Teologia ciała w ujęciu Jana Pawła II.* Kraków: Ethos, 2006, s. 25.

²³⁴ Tamtéž, s. 42.

²³⁵ Tamtéž, s. 53.

²³⁶ WEIGEL, G. *Svědék naděje. Životopis papeže Jana Pavla II.* Praha: Práh, 2000, s. 431.

²³⁷ Tamtéž, s. 460.

²³⁸ Tamtéž, s. 511.

Podle papeže je pouze lidské tělo schopno učinit viditelným to, co je neviditelné: duchovní a božské. Proto také Sixtinskou kapli nazval „svatyní teologie těla“.²³⁹

Jinou hodnotou, kterou Jan Pavel II. obnovil, bylo ukázání významu lidské pohlavnosti.²⁴⁰

Do II. vatikánského koncilu v církvi v této oblasti převládal morální rigorismus a nedůvěřivost vůči sexualitě člověka. Pro změnu manželství bylo považováno za instituci, která sloužila rozmnožování. Dodnes některé modlitby v obřadech svátosti manželství nabádají, že muž a žena by měli mít děti především proto, aby rozmnožovali počet vyznavačů Krista. Tak, jako by to vyžadoval On sám především proto, aby Ho tak chválil největší zástup jeho žáků. Avšak manželství by nikdy nemělo být bráno „technicky“, např. jako důležité pro rozmnožení „národní substance“, o které mluví někteří politici, protože vždy jde o osoby a ne o nějakou „substanci“.²⁴¹

Do koncilu bylo za základní cíl manželství považováno rozmnožování, jiným zase byl lék na žádostivost (*remedium concupiscentiae*). Vzájemné sexuální uspokojení dovolené v manželství mělo chránit před hříchy z důvodu „požáru smyslů“. Taková vize manželství však byla ubohá a neosobní, přestože křesťanství od začátku poukazovalo na rovnost muže a ženy a nezměrně si vážilo důstojnosti manželství.²⁴²

Jan Pavel II., který se touto tématikou tvůrčím způsobem zabýval už od 50. let a v 60. letech napsal a věnoval se tématům knížek *Láska a zodpovědnost* a „krakovský“ projekt, ukázal jako papež jiný pohled, když konstruoval novou a souvislou katolickou vizi lidské pohlavnosti a manželství.²⁴³

Své originální teologii těla se věnoval již ve vzpomínaných 130 katechezích, které přednášel během středních audiencí v letech 1979–1984. K celé skutečnosti pohlaví přistupuje integrálně.²⁴⁴

Není tomu přeci tak, že nás Bůh náhodou učinil mužem a ženou. A pokud to byl Boží záměr, že nás stvořil jako muže a ženu, a naše pohlavnost je Božím darem, pak tato skutečnost má svůj význam, což znamená, že v naší pohlavnosti je obsažený důležitý

²³⁹ Promluva při příležitosti dokončení renovace Michelangelovy fresky Poslední soud 8.4.1994. Città del Vaticano, 1995, sv. XVII, 1. s. 903.

²⁴⁰ WEIGEL, G. *Svědék naděje. Životopis papeže Jana Pavla II.* Praha: Práh, 2000, s. 559.

²⁴¹ KACZMAREK, A. *O bezkrytczej krytyce teologii Jana Pawla II.* Kraków: Znak, 2003, č. 10. s. 19.

²⁴² GRABOWSKI, M. *O antropologii Jana Pawla II.* Toruń: UMK, 2004, s. 96.

²⁴³ *Dar i komunia. Teologia ciała w ujęciu Jana Pawla II.* Kraków: Ethos, 2006, s. 27.

²⁴⁴ Tamtéž, s. 31.

teologický smysl. Kniha Genesis mluví o tom, že: „Bůh stvořil člověka, aby byl jeho obrazem, stvořil ho, aby byl obrazem Božím, jako muže a ženu je stvořil.“ (Gn 1,27).²⁴⁵

Papežova úvaha vychází právě z těchto biblických slov: „stvořil ho mužem a ženou“.²⁴⁶

2.7. PSYCHÉ

Marxisté, s nimiž měl Jan Pavel II. své bohaté zkušenosti, by rádi upřeli člověku duši. Název kapitoly nemá evokovat postavu z řecké mytologie, ale je výrazem pro lidskou duši či mysl. Papež používá antropologické filosofické nástroje jimž rozumí intelektuální elita, ale která se dá pochopit i člověkem bez velkého akademického vzdělání, protože každý člověk je duchovně-tělesnou bytostí.

2.7.1. ČLOVĚK – BYTOST DUCHOVNĚ-TĚLESNÁ

Člověk, definující se jako bytost tělesná, dochází zároveň k odhalení své vnitřní struktury: tělo a duše. Je to tak důležitý problém, že ho papež pojmenovává ústředním problémem antropologickým.²⁴⁷ V jeho učení na toto téma zvláště zdůrazňuje, že je zapotřebí integrální pojetí lidské osoby.²⁴⁸

Nemůžeme přistupovat k osobě jako k souboru volných materiálních a duchovních prvků. Člověk musí být pojímán jako nedělitelný celek, jako duše vtělená nebo tělo produhovnělé. V pojetí, které zdůrazňuje primát ducha, se nedoceňuje hodnota těla. Duše se projevuje skrze tělo a tělo je formováno duší.²⁴⁹ Odtud je jakákoliv absolutizace materie ve struktuře lidské podstaty taktéž idealistická. Absolutizace ducha v tomto pojetí nepodávají reálnou pravdu o člověku.²⁵⁰

²⁴⁵ JAN PAVEL II. *Teologie těla. Katecheze Jana Pavla II. o lidské lásce podle Božího plánu*. Praha: Paulínky, 2005, s. 133.

²⁴⁶ Tamtéž, s. 142.

²⁴⁷ Tamtéž, s. 33.

²⁴⁸ Tamtéž, s. 80.

²⁴⁹ Srov. VS 48-50.

²⁵⁰ JAN PAVEL II. *W imie przyszłości kultury*. Poznań- Warszawa: 1985, s. 729.

V některých směrech současné kultury a spirituality se objevují prvky manichejského zploštění hodnot lidského těla. Duch a tělo jsou v protikladu. Tyto názory vedou k tomu, že člověk přestává být osobou. Zpředmětnění těla vytváří různé formy manipulace člověkem.²⁵¹ Jan Pavel II. říká, že Matoušovo evangelium (srov. Mt 5,28) se od myšlenky *manicheismu* jasně odlišuje. Vysvětluje, že se tento evangelijní text staví proti zavrhování lidského těla.²⁵²

Dále vysvětluje vztah duše k tělu a často se odvolává knihy *Genesis*. V encyklice *Solitudo rei socialis* píše, že přirozenost tělesná a duchovní je ukázána ve druhém popisu stvoření ve dvou prvcích: zemi a vdechnutí života. Stvořená fyzická podoba člověka, duchovní podoba pochází přímo od Boha jako vdechnutí života.²⁵³ Biblický text předává jednoduchým, ale velice důrazným způsobem, že lidská duše pochází přímo od Boha. „I poznal člověk svou ženu Evu a ta otěhotněla a porodila Kaina“(Gen. 4,1). Papež vysvětluje, že při zrození v kterém rodiče předávají život dítěti, je vložen – díky stvoření nesmrtelné duše – obraz a podoba samotného Boha.²⁵⁴

Z učení Jana Pavla II. vyplývá, že tělo a duše jsou spojené v okamžiku spojení vajíčka a spermie; v tomto okamžiku začíná život člověka a mluvíme o člověku jako o osobě. Proto potrat je vraždou člověka.²⁵⁵

V mnoha výpovědích papež používá záměnu duše a ducha. V současné teologii se objevuje tendence, aby byly tyto termíny rozlišeny a člověk, aby byl chápán jako tělo, duše a duch. Tento návrat k myšlenkám prvních křesťanských autorů nám může pomoci k lepšímu pochopení člověka.²⁵⁶

²⁵¹ Srov. GSa 19.

²⁵² Srov. JAN PAVEL II. *Teologie těla. Katecheze Jana Pavla II. o lidské lásce podle Božího plánu*. Praha: Paulínky, 2005, s. 77.

²⁵³ Srov. SRS 29.

²⁵⁴ Srov. EV 43.

²⁵⁵ Srov. EV 58.

²⁵⁶ LANGEMEYER, G. *Antropologia teologiczna*. Kraków: Ethos, 2000, s. 98.

2.7.2. NEROZLUČITELNOST TĚLA A DUŠE V ČLOVĚKU

Člověk je příliš hluboko ponořen do materiálního prvku, dostal tělo pocházející ze světa zvířat. Na tento tělesný rozměr lidské přirozenosti Bible ukazuje ještě radikálnějším způsobem než biologie, když tvrdí, že člověk pochází z prachu Země. (srov. Gen 2, 7).²⁵⁷

V biblické antropologii je tělo natolik důležité, že zůstává integrálním elementem člověka i po jeho dočasné smrti. Ve věčnosti vykoupení, nebo v zatracení, bude člověk existovat nejen v rozměru duchovním a psychickým, ale rovněž v tělesném (srov. 1 Kor 15, 35-37).²⁵⁸

Nicméně zmrtvýchvstání těl na konci věků je potvrzení toho, že lidské tělo není něčím náhodným či časovým, ale stanoví integrální část naší přirozenosti. „Jestliže ve vás přebývá Duch toho, který Ježíše vzkřísil z mrtvých, pak ten kdo vzkřísil z mrtvých Krista Ježíše, obživí i vaše smrtelná těla Duchem, který ve vás přebývá“.(Řím 8, 11).²⁵⁹ Prototypem v tomto ohledu je pro nás Kristus, který vstal ve svém oslaveném těle: „Podívejte se na mé ruce a nohy: vždyť jsem to já.“ (Lk 24, 39). „On promění tělo naší poníženosti v podobu těla své slávy silou, kterou je mocen všechno si podmanit“. (Fil 3, 21).²⁶⁰

V První knize Mojžíšově označuje tělo viditelnost člověka a jeho příslušnost do viditelného světa. Přestože netrvalé a srovnávané s hlinou (srov. 2Kor 4,7)²⁶¹ lidské tělo je jedinečné a neopakovatelné. Prostřednictvím těla se ukazuje naše bytí osobou. A tedy, kdo se dotýká mého těla, dotýká se mě. Kdo mi způsobuje tělesnou křivdu, ten ubližuje mně samému a ne jen mému tělu. Kdo podléhá závislostem či vášním v tělesné sféře, ten nemá pouze zotročené tělo. Celý člověk se stává někým závislým a mrzačí svou svobodu.²⁶²

Nový zákon zdůrazňuje, že tělo se stalo nejen způsobem viditelnosti člověka, ale rovněž místem hříchu. To právě ve své tělesnosti zvláštním způsobem člověk zakouší nestálost sebe a svého osudu: „Vím totiž, že ve mně, tj. v mé lidské přirozenosti, nepřebývá dobro. Chtít dobro, to dokážu, ale vykonat už ne.“ (Řím 7,18–19)²⁶³

²⁵⁷ BARTNIK, CZ. *Historia ludzka*. Warszawa: Znak, 1994, s. 312.

²⁵⁸ Srov. HERGESEL, T. *Rozumieć Biblię*. Kraków: Ethos, 1990, s. 7.

²⁵⁹ Srov. KKC s. 990.

²⁶⁰ SZYMANEK, E. *Wyklad Pisma Świętego Nowego Testamentu*. Poznań: PAT, 1990, s. 515.

²⁶¹ HERGESEL, T. *Rozumieć Biblię*. Kraków: Ethos, 1990, s. 46.

²⁶² KRAPIEC, M. A. *Ja-człowiek Dzieła*. T. 9. Lublin: KUL, 1991, s. 117.

²⁶³ CONGAR, Y. *Duch człowieka, duch Boga*. Warszawa: Znak, 1996, s. 12.

Křesťanská nauka potvrzuje, že bez tělesnosti není možno porozumět člověku a jeho situaci v současnosti. Proto také pokus odtrhávat člověka od jeho tělesnosti znamená pokus odtrhávání člověka od něho samého. Neexistuje člověk mimo svou tělesnost, čili v odpoutání se od svého těla. V křesťanské nauce zobrazuje tělo to, co je tajemstvím člověka a ne tajemstvím těla. Naše tělo vyjadřuje kým jsme, jaké máme hodnoty, jakým způsobem rozumíme smyslu života a kým se chceme stát.²⁶⁴

Tak tedy zmrtnýchvstání těla nebude navrácením situace předcházející naší dočasné smrti. Bůh nás obdaří jiným způsobem bytí a rovněž novou relací mezi tělesností a duchovností. Po zmrtnýchvstání ustane již boj mezi člověkem těla a člověkem ducha. Nebude to ale vítězství ducha nad tělem, ale vítězství člověka nad sebou samým, čili dosažení plné harmonie člověčenství. Proto zmrtnýchvstání není oduševněním těla, ale vykoupením celého člověka spolu s jeho tělesností. (srov. Lk 20,36).²⁶⁵

V dnešní době nám křesťanství připomíná to, že v podmínkách současnosti tělo vystupuje proti duši a duch proti tělu (Gal 5,17).

Prozatím vlada nad tělem vyžaduje od nás bdělost a disciplínu. Prozatím náš život bývá nejednou bolestným bojem (srov. Job 7,1) a marností nad marností (srov. Kaz 1,2). Zároveň však již tady, v současnosti, se naše tělo může stát nástrojem viditelné lásky, pokud jen následujeme Božího Syna, který se stal tělem a který když přichází na svět říká: „oběti ani dary jsi nechtěl, ale dal jsi mi tělo“ (Žid 10,5).²⁶⁶ Právě prostřednictvím lidské tělesnosti nám Boží Syn zjevuje vykupitelskou lásku Boha k člověku. Kdo poníží své tělo, ten poníží sám sebe. Kdo překonává slabost vlastního těla, ten vítězí nad sebou samým. Kdo vědomě a odpovědně řídí vlastní tělo, ten je člověkem rozumným a svobodným. „To já, člověk, umírám tehdy, když umírám moje tělo. To já, celý člověk, s nadějí očekávám zmrtnýchvstání v Kristu.“²⁶⁷

²⁶⁴ Srov. LANGEMEYER, G. *Antropologia teologiczna*. Warszawa: Znak, 1998, s. 60.

²⁶⁵ CONGAR, Y. *Duch człowieka, duch Boga*. Warszawa: Znak, 1996, s. 57.

²⁶⁶ MERECKI, J. *Mysł Karola Wojtyły*. Lublin: KUL, 1996, s. 126-128.

²⁶⁷ Srov. BENZO, M. *Świadomość a cielesność*. Warszawa: Znak, 1999, s. 60-62.

KAPITOLA III.

PASTÝŘSKÁ PÉČE O MLÁDEŽ – BUDOUCNOST CÍRKVE

Poté, co byla nastíněna filozofická a teologická antropologie Jana Pavla II., je třeba odhalit cíl k němuž směřoval. V jeho pontifikátu je to právě v oblasti pastýřské péče o mladé lidi, kteří v perspektivě papeže jsou budoucností církve. Mladým lidem psal své listy a setkával se s nimi na Světových dnech mládeže.

Odpovídal mladým lidem na důležité a tíživé otázky, které byly zasazeny do teologicko-filozofického učení, které prostupovalo celý jeho pontifikát.

Budeme se zde zabývat také papežovými myšlenkami k tématu mládí a odpovědí mládeže na papežovy výzvy.

3.1. LISTY MLADÝM A SVĚTOVÁ SETKÁNÍ MLÁDEŽE

V „Jubilejním roce mladých“ roku 1984 Jan Pavel II. pozval mladé křesťany do Říma. Během tohoto setkání začala v papeži dozrávat myšlenka Světových dnů mládeže. Světovou organizací OSN byl rok 1985 vyhlášen „Rokem mládeže“. K této příležitosti pozval papež mladé křesťany opět do Říma na setkání. Rozhodl se v těchto přínosných setkání pokračovat každý rok a ustanovil na Květnou neděli „Světové dny mládeže“.

Důvodem, proč Jan Pavel II. vybral právě tento den, sám vícekrát vysvětloval. Viděl v tom pokračování biblických událostí. Při slavném vstupu Ježíše do Jeruzaléma se konal první den mládeže, když „děti mávaly olivovými ratolestmi a volaly: Hosana na výsostech!“ Dalším důvodem volby tohoto dne bylo, že po dvou tisíciletích mladí křesťané vedeni správnou intuicí objevují v liturgii Květné neděle poselství, které je adresováno právě jim. Tyto SDM se konají každý rok, ale pokud se nekoná mezinárodní setkání, slaví se na národní nebo diecézní úrovni v jednotlivých diecézích s biskupy.

Papež viděl v mládeži naději církve a celého světa, proto se rozhodl pokračovat v těchto myšlenkách během celého svého pontifikátu.

Světové dny mládeže proměnily církev a staly se významnými pro evangelizaci světa. Dnes můžeme hovořit o nové generaci mladých lidí v církvi, o „papežově generaci“. Světové dny mládeže jsou viditelným symbolem nového vývoje přítomnosti mladých v životě církve.

Nově zvolený papež Benedikt XVI. se rozhodl pokračovat v linii Světových dní mládeže.

Papež Jan Pavel II. ve svém pastýřském působení dokázal reagovat na všechny důležité probíhající změny, dát vše pozitivní a vhodným způsobem nabídnout mladým lidem doprovázení na jejich cestě k dospělosti. Mnoho lidí má za "cílovou skupinu" mladé lidi. Vidíme, jak celý svět obchodu je na ně zaměřen. Jak jsou vítanou "kořistí" snadno zdánlivě polapitelnou svody světa. Díky Bohu, je nemalá část mladých lidí, kteří dovedou zrakem ducha prohlédnout tyto lži a faleš. Lidský duch svou přirozeností, jak už bylo mnohokrát řečeno i naznačeno, touží od samého mládí po věcech vyšších, po životě s Bohem. Jan Pavel II. dobře věděl, že "*Litera scripta manet*"; a že tedy listy, které mladým lidem adresuje, se budou znovu a znovu číst. Díky jim, dojde tak i k osobnímu setkání s ním. A tak můžeme znovu obdivovat, co napsal.

3.1.1. LIST MLADÝM PARATI SEMPER

Apoštolský list Svatého otce mladým celého světa byl napsán u příležitosti Mezinárodního roku mládeže 1985, obsahoval šestnáct kapitol. Jeho téma bylo: "Buďte stále připraveni obhájit se před každým kdo se vás ptá po důvodech vaší naděje." (1P 3,15)

Jan Pavel II. ve svém listu k mladým píše: „ Jestliže člověk je základní a současně každodenní cestou církve, pak je jasné, že církve klade mimořádný důraz na období mládí jako na klíčovou dobu života každého člověka. Vy, mladí, jste vlastně tím mládím: mládím národů a společností, mládím každé rodiny a celého lidstva. Také mládím církve. Všichni se díváme vaším směrem, protože skrze vás se pořád jakoby znovu stáváme mladými. Tak tedy vaše mládí není jen vaším osobním nebo generačním majetkem – ono patří k celku té cesty, kterou prochází každý člověk ve svém životním a současně je jakýmsi mimořádným dobrem všech. Je dobrem celého lidství“.²⁶⁸

Dále papež zdůrazňuje, že v mladých lidech je naděje. V mladých, kteří patří k budoucnosti a současně budoucnost patří jim. „Naděje je vždy spjatá s budoucností. Je očekáváním „budoucích statků“. Jako „křesťanská“ ctnost je naděje spojená s očekáváním těch věčných statků, které Bůh slíbil člověku v Ježíši Kristu. Vy jste

²⁶⁸ JAN PAVEL II. *Do mlodych*. Kraków: Ethos, 2000, s. 27.

zodpovědní za to, co se stane přítomností spolu s vámi, a nyní je ještě budoucností“.²⁶⁹

Jan Pavel II. měl zcela zvláštní dar a citlivost pro mladé lidi, které vždy považoval za velkou naději církve. Ti, kteří ho osobně znali, tvrdí, že nejvíce byl sám sebou mezi mládeží.²⁷⁰ Papež zdůrazňoval, že mladým patří budoucnost. Myslel tím budoucnost v etických kategoriích, podle požadavků morální zodpovědnosti, která dává člověku jako osobě – a také společenstvím složeným z osob – základní hodnotu lidských činů, úmyslů a iniciativ.²⁷¹

3.1.2. SVĚTOVÁ SETKÁNÍ MLÁDEŽE

Poutě jsou dnes mezi věřícími znovu živou a populární formou projevení náboženství. Papež Jan Pavel II. se k této podobě pastorace připojuje především tím, že se sám stal neúnavným světovým poutníkem. Kromě toho byl také papež iniciátorem *Světových Dnů Mládeže*, které se pojí s putováním mladých vyznavačů Krista na různá místa posvěcená modlitbou otců.²⁷² Podle papeže jsou v pastoraci mládeže vnímáni lidé nejen jako objekt starostlivosti, ale i jako subjekt života církve a evangelizace.²⁷³ Proto ji také musíme tedy chápat v širším eklesiologickém smyslu.

Papež si byl vědom, že se zkušenost, vzhledem ke SDM, „nenahrazuje řádnou pastoraci mládeže, která se často děje za cenu velkých obětí a sebezáporeů, ale má ji obohatit nabídkou nových podnětů, které jsou stále přitažlivější“.²⁷⁴

Během celého svého pontifikátu Jan Pavel II. navrhl spoustu zajímavých inspirací, z nichž můžeme zmínit alespoň některé: studovat *Gaudium et spes*,²⁷⁵ evangelizovat,²⁷⁶ modlit se Anděl Páně,²⁷⁷ hledat duchovního vůdce²⁷⁸ a modlit se růženec.²⁷⁹

Při setkání s lidmi ho provázel skutečný „zájem o to, co se odehrává v lidských srdcích“.²⁸⁰ Zajímal ho každý člověk.

²⁶⁹ Srov. JAN PAVEL II. *Do mlodych*. Kraków: Ethos, 2000, s. 28-29.

²⁷⁰ Srov. MEISNER, J. *Mé přátelství s Janem Pavlem II.* Kostelní Vydří: KNA, 2008, s. 26-28.

²⁷¹ LKM č. 4. s. 19.

²⁷² ZWOLIŃSKI, A. *Bogactwo zycia*. Kraków: Ethos, 1993, s. 97.

²⁷³ Srov. ChL 46.

²⁷⁴ JAN PAVEL II. *Jan Pavel II. hovoří o mládeži. Základní dokumenty k pochopení pohledu Jana Pavla II. na mladého člověka*. Praha: Sekce pro mládež ČBK, 2001, s. 12-13.

²⁷⁵ Srov. JAN PAVEL II. *Kristus vás miluje. Jan Pavel II. mládeži*. Praha: Paulinky, 2005, s. 197.

²⁷⁶ Srov. tamtéž, s. 132-136.

²⁷⁷ Srov. tamtéž, s. 234.

²⁷⁸ Srov. tamtéž, s. 222.

²⁷⁹ Srov. tamtéž, s. 274.

²⁸⁰ Srov. JAN PAVEL II. *Vstaňte pojd'me*. Kostelní Vydří: KNA, 2004, s. 46.

Ve své knize *Překročit práh naděje* napsal: „Světové dny mládeže nikdo nevymyslel. Mládež si je vytvořila sama. Není pravda, že papež volá mládež k setkáním. Mladí volají papeže“.²⁸¹

Jan Pavel II. se od začátku svého pontifikátu s mimořádnou péčí obrací k mladým lidem. V programu jeho každé pouti má své místo k setkání s mládeží. Často, když při různých příležitostech ve skupince poutníků zahlédl mladé lidi, obracel se k nim alespoň v několika slovech. Jednou z podob komunikace papeže s mladými jsou listy.

Listy, dopisy píšeme lidem, kteří nám jsou blízcí a jejich záležitosti nás zajímají. Píšeme je, když jim chceme předat velmi důležité informace a napomenutí. Skutečnost dopisu, listu ukazuje na určitý vztah, který je mezi pisatelem a adresátem.²⁸² Mladí lidé jsou důležitou součástí pastorační práce papeže. Často je nazývá „zítřkem“ církve a světa a také „největšími hledači správných cest“ svého života.²⁸³

Mladí jsou „hledači cest“, které by byly cestami jejich života. Mladí se ptají: Kam chci ve svém životě dojít? Čeho chci dosáhnout? Kým chci být? Tyto otázky jsou velmi důležité, možná nejdůležitější v životě. Rozhodují o smyslu nebo nesmyslnosti vyloženého úsilí, o chuti života a jeho směru. Jan Pavel II., který si uvědomoval důležitost těchto otázek v životě mladého člověka, s nimi vedl otcovský dialog.²⁸⁴

V knize *Papež a mladí spolu*, která podrobně líčí jednotlivé světové dny do roku 2000, M. Moula píše: „Je to nejkrásnější vynález papeže Karola Wojtyly. Vítězná myšlenka, která proměnila vztah církve a světa mladých“.²⁸⁵

Proto můžeme říct, že jednou ze zajímavějších podob dialogu papeže s mládeží jsou světové dny mládeže. Je to papežův způsob oslovování mládeže celého světa, průběžně, „na cestě“, nejdůležitějších odpovědí na jejich otázky.

Myšlenka Dnů mládeže vznikla v souvislosti s mimořádností Svatého roku v r. 1983, který byl svolán k oslavení 1500 let od vykoupení. Jan Pavel II. na závěrem těchto oslav pozval mládež celého světa na setkání do Říma.²⁸⁶

Zde je krátké připomenutí témat Světových dní mládeže, které stanovil papež Jan Pavel II.:

1984 Řím, Jubileum mládeže: „Hosana synu Davidovu! Požehnaný, který přichází ve jménu Páně! Hosana na výsostech!“ (Mt 21,9)

²⁸¹ JAN PAVELII. *Překročit práh naděje*. Praha: TOK, 1995, s. 114-120.

²⁸² Srov. SŁOWNIK WYRAZÓW OBCYCH. Warszawa: PWN, 1990, s. 495.

²⁸³ WIECZOREK, A. *Wy jesteście moja nadzieja*. Warszawa: Znak, 1991, s. 46.

²⁸⁴ Tamtéž, s. 53.

²⁸⁵ MOULO, M.: *Papež a mladí spolu*. Řím, 2001. s. 11.

²⁸⁶ ZWOLIŃSKI, A.: *Bogactwo zycia*. Kraków, Ethos 1993, s. 119.

- 1985 Řím, Mezinárodní rok mládeže: "Buďte stále připraveni obhájit se před každým kdo se vás ptá po důvodech vaší naděje." (1P 3,15)
- I. 1986, Řím: "Požehnaný, který přichází ve jménu Páně." (Mt 21,9), první oficiální Světový den mládeže.
 - II. 1987, Buenos Aires v Argentině: My, kteří jsme uvěřili, poznali jsme lásku, jakou má Bůh k nám." (1 J 4,16)
 - III. 1988, Řím: „Udělejte, všechno co vám řekne“ (J 2,5b).
 - IV. 1989, Santiago de Compostela ve Španělsku: „Já jsem cesta, pravda a život“ (J 14,6).
 - V. 1990, Řím: „Já jsem vinný kmen, vy jste ratolesti“ (J 15,5).
 - VI. 1991, Czesłochowa, Polsko: "Dostali jste Duchu Božích dětí." (Řím 8,15).
 - VII. 1992, Řím: „Jděte do celého světa a hlásejte evangelium všemu stvoření“ (Mk 16,15).
 - VIII. 1993, Denver v Coloradu (USA): „Já jsem přišel, aby [ovce] měly život a aby ho měly v hojnosti“ (J 10,10).
 - IX. 1994 Manila na Filipínách: "Jako Otec poslal mne, tak i já posílám vás." (J 20,21).
 - X. 1995 Manila na Filipínách: (totéž téma, jako v roce 1994).
 - XI. 1996 Řím: „Pane, ke komu bychom šli? Ty máš slova věčného života“ (J 6,68).
 - XII. 1997 Paříž: „Mistře, kde bydlíš? Pojd'te a uvidíte!“ (J 1,38-39).
 - XIII. 1998 Řím: „Duch svatý vás všemu naučí“ (srov. J 14,26).
 - XIV. 1999 Řím: „Otec vás miluje“ (J 16,27).
 - XV. 2000 Řím: během Jubilejního roku: „Slovo se stalo tělem a přebývalo mezi námi“ (J 1,14).²⁸⁷
 - XVII. 2002 Toronto, Kanada: „Vy jste sůl země. Vy jste světlo světa“.(Mt 5,13-14)
- V tradici konání SDM pokračuje i papež Benedikt XVI., který se s mládeží celého světa setkal již několikrát:
- XX. 2005 Kolín nad Rýnem: "Přišli jsme se mu poklonit." (Mt 2,2)
 - XXIII. 2008 Sydney: "Až na vás sestoupí Duch Svatý, dostanete moc a budete mými svědky" (Sk 1,8)

Můžeme říct, že cílem SDM, podle papeže, bylo osobní i společné setkání s Kristem. Jenom Kristus může mladým lidem odpovědět na všechna jejich očekávání

²⁸⁷ JAN PAVEL II. *Kristus vás miluje. Jan Pavel II. mládeži.* Praha: Paulínky, 2005, s. 265.

a otázky. A pouze on může naplnit jejich život a jejich touhy. Také i proto Jan Pavel II. vyzýval mladé lidi, aby se nebáli a na Kristu – skále postavili svůj život.²⁸⁸

Základní metodiku SDM charakterizuje věta: „Kde jsou dva nebo tři shromáždění ve jménu mém, tam jsem já uprostřed nich“ (srov. Mt 18,20).

31. III. 1985 Jan Pavel II. vydal „*Apoštolský list mládeži celého světa Parati Semper*“. Na základě analýzy rozhovoru Ježíše s bohatým mládencem papež poukázal na „témata mládí“: naději, bohatství mládí, lásku, život věčný, svědomí, povolání, vloh, svobodu, církev a svět.²⁸⁹

Na dalších řádcích bude provedena analýza nejdůležitějších obsahů *Parati Semper* a také vybraných listů a promluv Jana Pavla II. k mladým z pohledu jejich duchovního vedení Svatým otcem.

3.2. OTÁZKY A ODPOVĚDI

U papeže Jana Pavla II. se hlavním a důležitým celoživotním objektem jeho zájmu stal člověk. Tento pro něho charakteristický postoj se výrazně projevil během jeho promluv s mládeží. Všiml si toho, že se mladí lidé často obraceli na církev s mnoha otázkami, které zároveň často přímo nevyslovovali. Ptali se nejen na Boha, ale přicházeli s pochybnostmi a s konkrétními dotazy a hledali řešení problémů, ohledně lásky, manželství či světa práce. To se stalo jeho hnací silou v intelektuálním zrání.²⁹⁰

Není bez zajímavosti, že v evangeliích člověk, který se nejvíc táže, se nebojí zeptat na naléhavé otázky Matku Boží Pannu Marii, skrze ni se ptá Boha samotného. Dobře ví, že tázající se nakonec svou odpověď nalézají, i když se tím nikdy nevyčerpá celé vnitřní tajemství otázky.

²⁸⁸ LECOUR, G. C. *Světové dny mládeže. Budoucnost církve* 4. 1997.

²⁸⁹ WIECZOREK, A. *Wy jesteście moja nadzieja*. Warszawa: Znak, 1991, s. 67.

²⁹⁰ Srov. JAN PAVEL II. *Překročit práh naděje*. Praha: TOK, 1995, s. 173-174.

3.2.1. BŮH JE LÁSKA – ODPOVĚĎ NA OTÁZKU PO SMYSLU ŽIVOTA

Jan Pavel II. si uvědomoval význam základních otázek mladého člověka, a proto vysvětluje evangelijní odpověď Krista mládenci jazykem dnešní doby: „Pouze Bůh je největší oporou pro všechny hodnoty, pouze On dává smysl naší lidské existenci. Pouze Bůh je dobrý. To znamená: V Něm a pouze v něm mají všechny hodnoty svůj první zdroj a definitivní naplnění: V Něm je „Alfa a Omega, Začátek i Konec“ (Sk 21,6). Pouze v Něm nalézají svou pravost a definitivní potvrzení. Bez Něho, bez vztahu k Bohu, celý svět stvořených hodnot visí jakoby v definitivní prázdnotě. Ztrácí také svou přehlednost, svou výraznost. Zlo se prezentuje jako dobro a dobro je diskvalifikováno. Neukazuje na to také zkušenost naší doby všude tam, kde se snaží Boha odsunout za obzor posuzování, hodnot, činů? Proč je jen Bůh dobrý? Proto, že On je láska. Takovou odpověď dává Kristus slovy evangelia, a především svědectvím vlastního života a smrti: „Bůh tak miloval svět, že dal svého jediného Syna, aby žádný kdo v něho věří, nezahynul, ale měl život věčný“ (J 3,16). Právě proto je Bůh dobrý, protože: „je láskou“.²⁹¹ Přitom podle sociologických výzkumů láska a přátelství patří dlouhodobě mezi nejvyšší životní hodnoty mládích lidí.²⁹²

Otázky o hodnotě a o smyslu života, zdůrazňuje papež, patří k mimořádnému bohatství mládí: „Rodí se ze samého srdce hledání a neklidů spojených s projektem toho života, který je zapotřebí začít a uskutečnit jej. Ještě více, když mládí okusilo utrpení vlastní, nebo když si hluboce uvědomuje utrpení jiných.“²⁹³ Dále papež říká: „Když je hluboce v šoku z různého zla, jaké je ve světě; a konečně: když stojí tvář v tvář před hříchem lidské nepravosti (*mysterium iniquitatis*)“.²⁹⁴ Odpověď Krista zní: „...Bůh je láska, a kdo zůstává v lásce, v Bohu zůstává a Bůh v něm“ (srov. 1 J 4,16).²⁹⁵

Jan Pavel II. uznává, že tato odpověď se může zdát složitou. Zároveň je ale rozhodná a je pravdivá. Obsahuje v sobě definitivní řešení. Proto z péčí ujišťuje: „Velmi se modlím, abyste vy, mladí přátelé, uslyšeli tu odpověď Krista způsobem nejvíce osobním. Abyste našli vnitřní cestu k jejímu pochopení, přijetí a uskutečnění.“²⁹⁶ Autor listu poučuje mladé, že mládí před nimi otevírá různé perspektivy, staví projekt celého života. Proto

²⁹¹ Srov. JAN PAVEL II. *Do mlodých*. Kraków: Ethos, 2000, s. 33.

²⁹² Srov. SAK, P. a SAKOVÁ, K. *Mládež na křižovatce*. Praha: Svoboda Servis, 2004, s. 10-13.

²⁹³ JAN PAVEL II. *Do mlodých*. Kraków: Ethos, 2000, s. 34.

²⁹⁴ Srov. JAN PAVEL II. *Kristus vás miluje. Jan Pavel II. mládeži*. Praha: Paulínky, 2005, s. 38.

²⁹⁵ JAN PAVEL II. *Do mlodých*. Kraków: Ethos, 2000, s. 34.

²⁹⁶ Tamtéž, s. 35-36.

otázky o hodnotě. Proto otázky o smyslu, o pravdě, o dobru a zlu. „Když vám Kristus během odpovědi prikazuje všechno vztahovat k Bohu, současně ukazuje, jaký je jejich zdroj a základ ve vás samotných. Každý z vás je obrazem a podobou Boha skrze samotný akt stvoření. Právě onen „obraz a podoba“ způsobují, že si kladete takové otázky, že je musíte klást. Všechny ty otázky svědčí o tom, proč člověk nemůže pochopit sám sebe bez Boha – a nemůže také sebe „uskutečňovat „bez Boha“.²⁹⁷

Papež dále ve své encyklice *Redemptor hominis* píše: „Člověk nemůže žít bez lásky. Je sám sobě nepochopitelnou bytostí a jeho životu chybí smysl, nepozná-li lásku, nesetká-li se s ní, nezakusí-li ji, nepřivlastní-li si ji nějak a neprokazuje-li ji sám aktivně druhým.“²⁹⁸ A proto člověk nemůže bez lásky žít a nemůže dojít pravého pochopení.²⁹⁹

3.2.2. OTÁZKY PO VĚČNÉM ŽIVOTĚ

Papež Jan Pavel II. také uvažuje, jestli člověk, který se ptá: „Co mám dělat, abych získal život věčný?“ promlouvá jazykem ještě srozumitelným pro dnešní lidi? Nejsme tím pokolením, kterému svět a pomíjející pokrok úplně vyplňuje obzor bytí?³⁰⁰

Avšak současně autor listu ukazuje, že: „Když stojíme před Kristem, když se On stává důvěrnou osobou otázek našeho mládí, nemůžeme se ptát jinak, než onen mládenec z evangelia: Co mám udělat, abych získal věčný život? Každá jiná otázka po smyslu a hodnotě našeho života by byla vůči Kristu nedostatečná a nepodstatná“.³⁰¹

Papež se obrací na mladé: „Jestli tedy toužíš, drahý bratře nebo sestro, po rozhovoru s Kristem v celé pravdě Jeho svědectví, musíš na jedné straně milovat svět a na druhé se vnitřně distancovat od celé bohaté a lákavé skutečnosti, jakou je svět. Musíš posbírat odvalu a ptát se na život věčný. Neboť podoba tohoto světa je pomíjivá“. A nikdo z nás se této pomíjivosti nevyhne. Člověk se rodí s perspektivou dne své smrti v rozměru viditelného světa.³⁰² Zároveň člověk, kterého vnitřní pravdou bytí je, aby přerůstal sebe, nosí v sobě také to vše, čím přerůstá svět. Všechno to, čím člověk který je ve světě přerůstá svět v sobě samém, se vysvětluje obrazem a podobou Boha, která je vepsána v lidskou

²⁹⁷ JAN PAVEL II. *Do mlodych*. Kraków: Ethos, 2000, s. 35.

²⁹⁸ Srov. RH 10.

²⁹⁹ Srov. JAN PAVEL II. *Kristus vás miluje. Jan Pavel II. mládeži*. Praha: Paulínky, 2005, s. 38.

³⁰⁰ LKM. č. 12. s. 35.

³⁰¹ JAN PAVEL II.: *Do mlodych*. Kraków: Ethos, 2000, s. 36-38.

³⁰² Srov. JAN PAVEL II. *Kristus vás miluje. Jan Pavel II. mládeži*. Praha: Paulínky, 2005, s. 40.

bytost od začátku. A všechno to, čím člověk přerůstá svět, nejen zdůvodňuje otázky o životě věčném, ale přímo je i činí nezbytnými.³⁰³ Dále papež říká, že: „mezi mládím a smrtí je protiklad a smrt se zdá být mládí vzdálena. Ale to jen protože mládí představuje plán na celý život, připravený podle kritéria smyslu a hodnoty“. Zároveň k mládí patří důležitá otázka na téma konce života.³⁰⁴ Kristus říká: „Já jsem vzkříšení a život. Kdo věří ve mne, i kdyby zemřel, bude živ, a žádný, kdo žije a věří ve mne, neumře navěky“ (J 11,25).

3.2.3. MORÁLKA A SVĚDOMÍ

S péčí o správný morální vývoj mladých lidí ukazuje Jan Pavel II. na Boží přikázání a „pravdu činů“ v životě. „Musíme přijmout, že v tomto rozhovoru, který Kristus vede s každým a každou z vás, mladých, se bude opakovat tatáž otázka: „Znáš přikázání“? Bude se opakovat neomylně, protože přikázání patří ke smlouvě mezi Bohem a lidmi. Přikázání vyznačují zásadní hranice činů, rozhodují o morální hodnotě lidských činů, jsou v omezené souvislosti s povoláním člověka k životu věčnému, s uskutečněním království Božího v lidech a mezi lidmi“.³⁰⁵

Dále Jan Pavel II. říká: „Dotykáme se na tomto místě záležitostí, které mají nejvyšší váhu pro vaše mládí a také pro projekt života, který se z něho vytváří. Tento projekt se shoduje s perspektivou života věčného především skrze pravdu činů, na kterých bude stát“.³⁰⁶ Podle názoru Svatého otce „pravda činů“ má svůj základ ve dvojím zápisu morálního práva: tom, které se ocitlo v *Desateru* a v *Evangelii* – a v tom, které je vžité do morálního vědomí člověka, kde se svědomí „stává svědkem“ onoho práva. Svědomí – jsou to podle *Listu Římanům* – „myšlenky, které je jednou obviňují, jednou hájí“. V návaznosti na tato slova papež říká: „Každý ví, v jaké míře tato slova vypovídají o naší vnitřní skutečnosti: každý z nás od mládí zakouší hlas svědomí“.³⁰⁷

Později říká toto: „Drazí mladí přátelé! Odpověď, kterou Kristus dává mládenci v evangelii, směřuje ke každému a každé z vás. Kristus se ptá na stav vašeho morálního

³⁰³ JAN PAVEL II. *Do mlodych*. Kraków: Ethos, 2000, s. 36.

³⁰⁴ Srov. JAN PAVEL II. *Kristus vás miluje. Jan Pavel II. mládeži*. Praha: Paulínky, 2005, s. 40.

³⁰⁵ JAN PAVEL II. *Do mlodych*. Kraków: Ethos, 2000, s. 38-39.

³⁰⁶ Tamtéž, s. 39.

³⁰⁷ Srov. tamtéž, s. 40-42.

vědění.³⁰⁸ Je to klíčová otázka pro člověka. Klíčová – pro každého mladého člověka. Pro celý projekt života, který se má vytvořit právě v mládí. Hodnota tohoto projektu je těsně spjata se vztahem každého a každé k morálnímu dobru a zlu. Hodnota tohoto projektu záleží zásadním způsobem na pravdivosti a pravosti vašeho svědomí. Záleží také na jeho citlivosti. Tak tedy ve svědomí: ve vnitřní pravdě našich činů – je stále přítomný rozměr věčného života. Současně se totéž svědomí, skrze morální hodnoty, nejzřetelněji projevuje na životě pokolení, na dějinách a kultuře lidských prostředí, společenství, národů a celého lidstva.³⁰⁹ Papež často zdůrazňuje tato slova: „Jak mnoho záleží na každé a každém z vás!“³¹⁰

Jan Pavel II., jako duchovní vůdce ve vývoji charakteru, vřele přeje mladým: „Aby vás mládí vybavilo silným základem zdravých zásad, aby vaše svědomí už v mladých letech dosáhlo oné vyspělé přehlednosti, která vám dovolí vždy v životě zůstat „člověkem svědomí“, „člověkem zásad“, člověkem, který vzbuzuje důvěru: který je důvěryhodný“.³¹¹ Takto utvořená morální osobnost je zároveň nejpodstatnějším přínosem, jaký mladí lidé mohou vnést do společného života, do rodiny, do společnosti, do práce, a také do kulturního nebo politického působení - konečně do samotného společenství církve, se kterou jsou nebo budou kdykoliv spojeni.³¹² Jde zde také o plnou a důkladnou pravost člověčenství, o takovou pravost vývoje lidské osobnosti, ženské nebo mužské, se všemi vlastnostmi, které určují neopakovatelný rys dané osobnosti, a současně vyvolávají mnohé reakce v životě prostředí a společenství, od rodiny začínaje. Každý má nějakým způsobem přispět k bohatství těchto společenství především tím, kým je. „Cožpak se právě v tomto směru neotevírá mládí, které je „osobním“ bohatstvím každé a každého z vás?“ Člověk vnímá sebe, své člověčenství stejně jako vlastní vnitřní svět - a jako osobitou oblast přebývání „s druhými“: „pro druhé“.³¹³

Když shrneme tyto myšlenky, zjistíme, že papež zdůrazňuje, že „přikázání *Desatera* a *Evangelia* mají rozhodující význam - především pak přikázání lásky, které otevírá člověka na stranu Boha a na stranu bližních. Lásky je totiž „spojením dokonalosti“. Díky ní člověk a také mezilidské vztahy nejlépe dozrávají. Proto je láska největší, je první

³⁰⁸ Srov. JAN PAVEL II. *Kristus vás miluje. Jan Pavel II. mládeži*. Praha: Paulínky, 2005, s. 41.

³⁰⁹ JAN PAVEL II. *Do mlodych*. Kraków: Ethos, 2000, s. 39-40.

³¹⁰ Srov. JAN PAVEL II. *Kristus vás miluje. Jan Pavel II. mládeži*. Praha: Paulínky, 2005, s. 42.

³¹¹ JAN PAVEL II. *Do mlodych*. Kraków: Ethos, 2000, s. 46.

³¹² Tamtéž, s. 48.

³¹³ Tamtéž, s. 41.

mezi všemi přikázáními, jak učí Kristus, „v něm jsou obsažena všechna ostatní přikázání a sjednocují se.“³¹⁴

Papež přeje mladým, aby se cesty jejich mládí setkaly s Kristem, aby vůči němu mohli svědectvím svědomí potvrdit evangelijní kodex morálky, aby po rozeznání věcí základních a důležitých pro jejich mládí poznali pravdu: „že se Kristus na vás dívá s láskou!“³¹⁵ Upoutává pozornost na to, že tato zkušenost přijde tehdy, „když to bude nejvíce potřeba: možná v trápení, možná spolu se svědectvím čistého svědomí jako u onoho mládence v evangeliu, a možná právě v opačné situaci: spolu s pocitem viny, s výčitkami svědomí. Kristus se přeci podíval také na Petra v hodině jeho pádu: tehdy, když třikrát zapřel svého Mistra.“³¹⁶

Člověk nutně potřebuje tento láskyplný pohled. Potřebuje si uvědomovat, že je milován, že je oblíbený a vybraný odpradáвна možná nejvíce ve chvíli zkoušek, ponížení, pronásledování, pádů - tehdy, když je naše člověčenství v očích lidí, zneuctěné a zdeptané - právě tehdy se vědomí toho, že nás Otec odpradáвна miluje ve svém Synovi, že Kristus neustále miluje každého člověka a vždy, stává silným podpěrným bodem pro naši celou lidskou existenci. Když všechno mluví pro to, aby člověk pochyboval o sobě a o smyslu vlastního života, tehdy tento pohled Krista, vědomí lásky, která se v něm ukázala být silnější než veškeré zlo a ničení - toto vědomí, nám dovoluje vytrvat.³¹⁷

3.2.4. LÁSKA – „VELKÉ DOBRODRUŽSTVÍ“ A „ÚKOL“ – ZODPOVĚDNOST ZA MALOU I VELKOU RODINU

Jan Pavel II rozuměl velkému významu lásky v životě mladého člověka, a proto mu s velkou péčí vysvětluje principy jednání v této oblasti. A proto říká tato významná slova: „Bůh stvořil člověka mužem a ženou, čímž zavedl do celých dějin lidstva onu specifickou „dvojitost“, zachoval úplnou rovnost, pokud jde o osobní důstojnost, a také ohromující komplementaritu, pokud jde o rozdělení vlastností a úloh spojených s mužstvím a ženstvím lidské bytosti. Tehdy se také na obzoru mladého srdce rýsuje nová zkušenost: je

³¹⁴ JAN PAVEL II. *Do mlodych*. Kraków: Ethos, 2000, s. 42.

³¹⁵ Srov. JAN PAVEL II. *Kristus vás miluje. Jan Pavel II. mládeži*. Praha: Paulínky, 2005, s. 43.

³¹⁶ JAN PAVEL II. *Do mlodych*. Kraków: Ethos, 2000, s. 47.

³¹⁷ Srov. JAN PAVEL II. *Kristus vás miluje. Jan Pavel II. mládeži*. Praha: Paulínky, 2005, s. 44.

to zkušenost lásky. Zkušenost, která od začátku vyžaduje, aby byla zapsána do onoho projektu života, který mládí spontánně tvoří.³¹⁸

Současně to obsahuje velkou výzvu, aby se toto vyjádření nezfalšovalo, bohatství nezničilo a krása neznehodnotila. Papež proto říká, aby si mladí lidé byli jisti, že tato výzva pochází od samotného Boha, který stvořil člověka ke „svému obrazu a podobě“ - právě „jako muže a ženu“. Tato výzva vyplývá z evangelia a odráží se v mládeži, pokud zachovala svou jednoduchost a přehlednost: „Blaze těm, kdo mají čisté srdce, neboť oni uvidí Boha“ (Mt 5,8). Boha, který je Láskou, mladí mají vidět díky této lásce, která se v nich rodí - a chce být zapsána do projektu celého života.³¹⁹ Dále říká: „Proto vás prosím, abyste v této nesmírně důležité etapě vašeho mládí nepřerušovali rozhovor s Kristem - naopak, abyste ho právě tehdy znovu začínali“.³²⁰ Jan Pavel II. doporučuje, aby mladí hledali pravdu tam, kde se skutečně nachází, protože „láska se raduje z pravdy“.³²¹

Pro papeže je příznačné, že není jen teoretikem, ale že současně pamatuje na evangelizaci a pastorační práci. Zajímá ho především otázka, jakým nejlepším způsobem ukázat člověku cestu životem. A proto se v jeho myšlení neustále harmonicky setkává filozofie, teologie, pastorační práce a víra.³²²

Papež zdůrazňuje, že právě Kristus učí „dávat sebe“ podle plné míry osobní důstojnosti každého a každé, učí nás zalíbení.³²³ A právě proto říká: „Nepřestávám prosit Krista a Matku krásné lásky o tuto lásku, která se rodí v mladých srdcích. Mnohokrát v životě mi bylo dáno být z blízka přítomen, této lásce mladých lidí. Myslím, že budoucnost člověka má do značné míry význam na cestách této mladistvé lásky, kterou Ty a Ona, Ty a On odkrýváte na cestách vašeho mládí. Je to poměrně velké dobrodružství, ale je to také velký úkol“.³²⁴

Svatý otec upozorňuje své „mladé přátele“, aby si nedovolili vzít toto bohatství: „Nezapisujte do projektu vašeho života znetvořený, ubohý a zfalšovaný obsah: láska „se raduje z pravdy“. Mladí mají hledat tuto pravdu tam, kde se skutečně nalézají! Pokud bude zapotřebí, mají být rozhodnuti jít proti proudu běžných názorů a propagovaných

³¹⁸ Srov. JAN PAVEL II. *Kristus vás miluje. Jan Pavel II. mládeži*. Praha: Paulínky, 2005, s. 49.

³¹⁹ JAN PAVEL II. *Do mlodych*. Kraków: Ethos, 2000, s. 52-53.

³²⁰ Tamtéž, s. 53-54.

³²¹ Srov. JAN PAVEL II. *Kristus vás miluje. Jan Pavel II. mládeži*. Praha: Paulínky, 2005, s. 51.

³²² Srov. RATZINGER, J.-BENEDIKT XVI. *Jan Pavel II. Můj milovaný předchůdce*. Praha: Paulínky, 2008, s. 38.

³²³ JAN PAVEL II. *Do mlodych*. Kraków: Ethos, 2000, s. 55.

³²⁴ Srov. JAN PAVEL II. *Kristus vás miluje. Jan Pavel II. mládeži*. Praha: Paulínky, 2005, s. 50.

hesel. Mají se nebát lásky, která od člověka něco vyžaduje. Právě tyto požadavky, tak jak je nalézáme ve stálém učení církve, jsou schopny udělat pravou lásku.³²⁵

Jan Pavel II. zdůrazňuje, že: „Vstoupit na cestu manželského povolání znamená učit se manželské lásce den za dnem, rok za rokem, učit se lásce duše a těla, lásce, která je shovívavá a dobrosrdečná, která nemyslí jen a jen na sebe a má zármutek, když se dělá něco špatného, lásce, která se raduje, když lidé žijí podle pravdy, lásce, která všechno vydrží“. A právě proto mladý člověk potřebuje přesně takovou lásku, která v budoucím manželství překoná životní zkoušky.³²⁶

Papež opakuje přání, které vyslovil na začátku: „abyste uměli podat důvod vaší naděje!“ Církev i lidstvo dává mladým velkou část této lásky, na které je založené manželství - rodina: budoucnost. Věří, že mladí lidé jsou schopni ji obnovit. Věří, že ji dokážou zkrášlit: lidsky i křesťansky. Lidsky i křesťansky velkou, zralou a zodpovědnou.³²⁷

Svatý otec touží vychovat mládež zodpovědnou za vlast, proto píše: „Pojem „vlast“ se vyvíjí v bezprostřední blízkosti pojmu „rodina“ – v jistém směru jedno v mezích druhého. Postupně také, když pocítíte tento společenský vztah, který je širší než rodinné vztahy, začínáte se účastnit zodpovědnosti za společné dobro oné větší „rodiny“, která je pozemskou „vlastí“ každého a každé z vás. Významné osobnosti dějin národa, dávných nebo současných, vedou také vaše mládí - a pomáhají vám vytvořit si lásku k vlasti“.³²⁸

3.3. PAPEŽOVY MYŠLENKY K TÉMATU MLÁDÍ

Když se řekne mládí, je vůbec obtížné ho definovat. Co to znamená pro život člověka? To není časový úsek ohraničený roky, ale proces objevování bohatství, zrání ve snahách nalézání talentu a vloh, proces sebevýchovy a růstu zaměřeného vzhledem k budoucnosti - osobní i těch kteří jsou kolem. Lze si vyprosít moudrost, tak jak to dělaly starozákonní postavy, ale to hlavní je, prožívat lásku – „horizontálně“, ale hlavně „vertikálně“. Při první návštěvě tehdy ještě Československa řekl mladým jasně: "bez vertikály se žádná stavba nikdy, opakuji nikdy nepostaví...". Čím je tedy pro něho mládí?

³²⁵ JAN PAVEL II. *Do mlodych*. Kraków: Ethos, 2000, s. 56.

³²⁶ Srov. JAN PAVEL II. *Kristus vás miluje. Jan Pavel II. mládeži*. Praha: Paulínky, 2005, s. 50.

³²⁷ Srov. tamtéž, s. 51.

³²⁸ JAN PAVEL II.: *Do mlodych*. Kraków: Ethos, 2000, s. 58-59.

3.3.1. MLÁDÍ – MIMOŘÁDNÉ BOHATSTVÍ

Podle názoru Svatého otce jsou důvody, aby mládí bylo vnímáno jako mimořádné bohatství, které člověk zakouší právě v tomto životním období. Mládí je dobou mimořádně intenzivního objevování lidského „já“ – a s ním spojených vlastností a schopností. Život se rýsuje jako realizace projektu budoucího života: jako „seberealizace“.³²⁹

Papež říká, že: doba mládí je dobou zvláště intenzivního objevování lidského „já“ a s ním spojených vlastností a schopností“.³³⁰

Mládí – „znamená bohatství objevování a zároveň plánování, vybírání, předvídání a první vlastní rozhodnutí, která mají význam pro budoucnost v ryze osobním rozměru lidské existence.“³³¹ Musíme ale pamatovat, že „na světě nechybí lidé, kteří z různých příčin své mládí jako bohatství neprožívají“.³³²

Jan Pavel II. se ale ptá: „Má toto bohatství, jakým je mládí, odvádět člověka od Krista?“³³³ Z analýzy textu evangelia o mládenci si můžeme odvodit, že se rozhodl odejít od Krista, to podpořilo jen vnější bohatství: to, co vlastnil - majetek. Ne to, kým byl. To jaký byl, právě jako mladý člověk – ono vnitřní bohatství, které se skrývá v člověku, ho přivedlo k Ježíši. Přimělo ho to také klást si otázky, ve kterých jde o projekt celého života. Co mám dělat? „Co mám udělat, abych získal věčný život?“ Co mám dělat, aby měl můj život plnou hodnotu a smysl? Mládí každého z vás, drazí přátelé, je bohatstvím, které se projevuje právě v těchto otázkách“.³³⁴

Podle názoru Jana Pavla II., jsou tyto otázky důkazem této dynamiky vývoje lidské osobnosti, která je vlastní mladistvému věku. „Tyto otázky si kladete někdy s příliš velkou netrpělivostí a zároveň chápete, že odpověď na ně nemůže být rychlá a povrchní.“³³⁵ Jde zde o odpověď, která se týká celého života a která v sobě nese celek lidské existence“.³³⁶ Na závěr papež k tomuto tématu říká: „Zdá se, že jen Kristus je tu kompetentním protějškem pro rozhovor, nikdo jiný ho nemůže plně nahradit“.³³⁷

³²⁹ Srov. LkM, č. 3. s. 17.

³³⁰ Srov. JAN PAVEL II. *Kristus vás miluje. Jan Pavel II. mládeži*. Praha: Paulínky, 2005, s. 36.

³³¹ JAN PAVEL II. *Do mlodych*. Kraków: Ethos, 2000, s. 31.

³³² Srov. JAN PAVEL II. *Kristus vás miluje. Jan Pavel II. mládeži*. Praha: Paulínky, 2005, s. 36.

³³³ Srov. tamtéž, s. 37.

³³⁴ JAN PAVEL II. *Do mlodych*. Kraków: Ethos, 2000, s. 31.

³³⁵ Srov. JAN PAVEL II. *Kristus vás miluje. Jan Pavel II. mládeži*. Praha: Paulínky, 2005, s. 37.

³³⁶ JAN PAVEL II. *Do mlodych*. Kraków: Ethos, 2000, s. 32.

³³⁷ Srov. JAN PAVEL II. *Kristus vás miluje. Jan Pavel II. mládeži*. Praha: Paulínky, 2005, s. 37.

3.3.2. MLÁDÍ – SNAHA O „NĚCO VĚTŠÍHO“

Evangelijní mládenec se ptal Ježíše, co mu ještě chybí? Podle Jana Pavla II., je to velmi důležitá otázka, protože ukazuje na to, že v morálním vědomí člověka, a to právě mladého člověka, který tvoří projekt svého celého života, je skrytá snaha o „něco většího“. Tato snaha se dává poznat různými způsoby. Jedním z nich je to, že je člověk schopný života, v rozměru daru, který dostal. Tyto dary tvoří zralý profil veškerého lidského i křesťanského povolání. Papež prosí mladé, aby v situaci, kdy k nim dochází výzva „pojď za mnou“, nepřehlušovali tento hlas, ale chtěli se mu otevřít až ke zralému povolání a spolupracovali s ním skrze modlitbu a věrnost příkázáním.

Otázku „Co mám dělat?“ dává mladý člověk sobě, jiným lidem (vychovatelům) a Bohu jako Stvořiteli a Otci. Ptá se Boha „Co mám dělat?“ „Jaký je Tvůj plán s mým životem? Jaká je Tvá vůle? Toužím ji vyplnit.“³³⁸ Svatý otec touží mladé lidi pověřit touto prací, která se pojí s poznáváním životního povolání každého vůči Bohu. Je to vášnivá práce. Fascinující vnitřní námaha. V této námaze se vyvíjí a roste naše lidství, naše mladá osobnost získává vnitřní zralost. Zakořeňujeme se v tom, kým je každý z nás, abychom se stávali tím, kým máme být: pro sebe, pro lidi a pro Boha.³³⁹

Jan Pavel II. připomíná mladým lidem o všeobecném povolání ke svátosti, z čeho vzniká apoštolát laiků, který je neodlučitelný od samotné podstaty křesťanského povolání. V tomto kontextu upoutává pozornost na to, že bez ohledu jestli se vyplní životní cesta mladého člověka, má při vytvoření křesťanské osobnosti nezastupitelný význam svátost smíření. Především pokud připojí duchovní vedení.³⁴⁰

Svátosti, podle názoru papeže, nám dovolují otevírat naše lidské „já“ na působení Boha - Nejsvětější Trojice. Dovolují nám účastnit se Božího života. Tímto způsobem, lidský život získává nový rozměr a nabývá také svou křesťanskou originalitu, vědomí požadavků, jaké má na člověka evangelium, naplnění se vědomím „daru“, který všechno převyšuje.³⁴¹

³³⁸ JAN PAVEL II. *Do mlodych*. Kraków: Ethos, 2000, s. 50.

³³⁹ Tamtéž, s. 51.

³⁴⁰ Tamtéž, s. 73.

³⁴¹ Tamtéž, s. 52.

3.3.3. VLOHY A ÚKOLY

Podle názoru Jana Pavla II je mládí obdobím poznávání vloh, obdobím vstupování na různé cesty, na kterých se vyvíjí celé lidské působení, práce a tvorba. „Přeji vám - každé a každému - abyste se našli na těchto cestách. Abyste na ně vstupovali se zájmem, s pracovitostí, s nadšením. Veškerá práce člověka se pojí s námahou: „v potu své tváře budeš shánět obživu“.³⁴²

Zkušenost námahy je údělem každého a každé od nejmladších let. Avšak zároveň práce určitým způsobem utváří člověka. Takže je to vždy tvůrčí námaha. Platí to nejen o výzkumné práci, poznávací - rozumové, ale také o obyčejných fyzických pracích, které v sobě zdánlivě nic „tvůrčího“ nemají.

Práce, která je vlastní období mládí, je především přípravou na práci v dospělosti - proto se pojí se školou. „Když píšete tato slova k vám, mladým, myslím na všechny školy po celém světě, se kterými je vaše mladá existence spojená po mnoho let.“

Avšak když bereme v úvahu problém vzdělání, výuky a škol - rodí se záležitost, která má pro člověka, a zvláště pro mladého člověka, podstatný význam. Je to záležitost pravdy. Pravda je světlem lidské mysli.³⁴³

Kristus říká: „poznáte pravdu, a pravda vás osvobodí“. Podle slov Jana Pavla II. mezi slovy zapsanými v evangeliu patří bezpochyby k nejdůležitějším tato: „Ve škole máte získávat intelektuální, technické a praktické vědomosti a znalosti, které vám dovolí užitečně obsadit místo ve velké dílně lidské práce. Mám zde především na mysli otázku nezaměstnanosti, a obecněji nedostatek volných pracovních míst. Tento nedostatek v různých podobách trápí mladou generaci celého světa. Tento problém - jak dobře víte - rodí jiné otázky, které od školních let vrhají stín nejistoty na vaši budoucnost. Chápu, že se ptáte: potřebuje mě společnost? Najdu vhodnou práci, která by mi dovolila se osamostatnit?“³⁴⁴

Vůči těmto otázkám papež připomíná vladařům států a všem zodpovědným za hospodářství a vývoj národů, že na práci má člověk právo, proto ji má mít každý zaručenou.

³⁴² Srov. JAN PAVEL II. *Do mlodych*. Kraków: Ethos, 2000, s. 59.

³⁴³ Tamtéž, s. 60.

³⁴⁴ Tamtéž, s. 61.

3.3.4. SEBEVÝCHOVA A NEBEZPEČÍ

Podle Papeže není pochyb, že rodina vychovává, že škola vzdělává a vychovává, avšak „působení rodiny i školy bude nekompletní (možná i marné) - pokud se každý a každá z vás, mladých, sám neujme své výchovy“. Rodinná a školní výchova nám může dodat prostředky k sebevýchově.³⁴⁵

Podle Autora listu *Parati Semper* se v oblasti sebevýchovy Kristova slova „poznáte pravdu a pravda vás osvobodí“ stávají důležitým programem. „Mladí mají - pokud se to tak dá nazvat - vrozený smysl pro pravdu. Pravda má sloužit svobodě: mladí mají také spontánní touhu po svobodě. Co to znamená být svobodný? To znamená: dokázat využívat svou svobodu v pravdě. Rozhodně to neznamená: dělat všechno, co se mi líbí, na co mám chuť. Svoboda v sobě obsahuje kritérium pravdy a disciplíny. Užívat ji tak, že je skutečným darem od Boha.“³⁴⁶

To vše, podle Jana Pavla II., je vnitřním základem toho, co nazýváme sebevýchovou. Vnitřní strukturu, ve které nás „pravda osvobozuje“, není možné vybudovat zvenčí. Každý ji musí tvořit uvnitř s námahou, vytrvalostí a trpělivostí (které jsou pro mladé, jak si všímá papež, ne vždy lehké). Právě toto budování se nazývá sebevýchovou. Pán Ježíš mluví o tom, že jen v trpělivosti můžeme utvářet naše duše.

Například: „Pokušení přehnaného kriticizmu, který by chtěl o všem diskutovat a všechno znovu vidět; nebo pokušení skepse vůči tradičním hodnotám, která se lehce přetvoří určitým způsobem bezohledného cynizmu vůči problémům práce, kariéry nebo samotného manželství. Dále, jak bych mohl mlčet vůči pokušení vyvolanému šířícím se, především v bohatších zemích, obchodem se zábavou, který odtahuje od seriózního angažování v životě, a přeje vytvoření postoje pasivity, egoismu a izolace? Hrozí vám, draží mladí přátelé, vliv techniky reklamy, které podporují přirozené sklony k vyhýbání se námaze a slibují okamžité uspokojení všech tužeb. *Konzumita* s tím spojená diktuje, aby člověk hledal uskutečnění sebe sama především ve využití materiálních statků.“³⁴⁷

V Poznání 3.6.1997, v promluvě k mládeži, Jan Pavel II. charakterizuje současný svět a ukazuje svým mladým přátelům, jaký postoj mají zaujmout vůči němu, aby to pro ně bylo skutečným dobrem, dobrem pro ně jako osoby vyvíjející se, jako dospívající osobnosti. „Tento svět je pro člověka výzvou, stejně jako jezero bylo výzvou pro Petra.

³⁴⁵ JAN PAVEL II. *Do mladých*. Kraków: Ethos, 2000, s. 62.

³⁴⁶ Tamtéž, s. 63.

³⁴⁷ Tamtéž, s. 64.

Bylo to pro něj místo blízké a známé jako místo každodenní práce rybáře, a na druhou stranu byl to jeho život, se kterým bylo zapotřebí konfrontovat své síly a zkušenosti.³⁴⁸

Člověk musí vejít do tohoto světa, poněkud se do něj ponořit, protože obdržel příkaz od Boha, aby si skrze práci - studium, tvůrčí námahu - podmaňoval zemi“ (srov. Gn 1,28). Na druhou stranu není možné zavřít člověka jen v rámci materiálního světa s opomenutím Stvořitele. Je to totiž proti podstatě člověka, proti jeho vnitřní pravdě, neboť lidské srdce - jak řekl sv. Augustin - je neklidné, dokud nespočine u Boha.

„Nedejte se zotročit! Nedejte se zlákat pseudohodnotami, polopravdami, kouzlem přeludů, od kterých se budete později odvracet překvapení, zranění a možná i se zlomeným životem“.³⁴⁹

V další části promluvy papež připomíná, že „prvním a zásadním úkolem kultury je výchova člověka, a ve výchově jde především o to, aby - se člověk stával stále více člověkem - o to, aby více byl a nejen více měl - aby skrze vše, co má, co vlastní, uměl být více člověkem - to znamená, aby také uměl být více nejen s druhými, ale také pro druhé“.³⁵⁰

Vychovatel mladých jim ukazuje, že svět může někdy být „hrozivým živlem“, ale současně zdůrazňuje, že člověk žijící vírou a nadějí má v sobě sílu „*ducha*“, aby se postavil proti nástrahám tohoto světa. Papež, na příkladě Petra, který šel po jezeře, i když to bylo proti zemské přitažlivosti, protože se díval do očí Ježíše, a jakmile začal pochybovat, jakmile ztratil osobní kontakt s Mistrem, začal se topit a uslyšel výtku: „Ty malověrný, proč jsi pochyboval?“ (Mt 14,31), zdůrazňuje jak je v duchovním životě důležitý osobní vztah s Kristem. Vztah, který je nutné neustále obnovovat a prohlubovat skrze modlitbu. „Moji drazí, modlete se a učte se modlitby, čtěte a rozjímejte *Slovo Boží*, posilujte vztah s Kristem ve svátosti smíření a Eucharistii.“³⁵¹

Na konci své promluvy přináší papež k mladým lidem poselství, aby vytvářeli civilizaci lásky: „Bud'te v tomto světě nositeli víry a křesťanské naděje, žijte každý den láskou. Bud'te věrnými svědky Krista zmrtvýchvstalého, nikdy necouvejte před překážkami, které se hromadí na cestě vašeho života. Spoléhám na vás, na vaše nadšení a odevzdání se Kristu. Svět vás potřebuje. Potřebuje vás církev. Tvořte a posilujte na Zemi civilizaci lásky: v osobním, společenském, politickém životě, ve školách, na universitách,

³⁴⁸ JAN PAVEL II. *Przemówienia i homilie*. Warszawa: Znak, 1999, s. 57.

³⁴⁹ GORNY, J. *Chrystus wczoraj, dziś i na wieki. V pielgrzymka Jana Pawła II. do ojczyzny*. Olsztyn: 1997, s. 91.

³⁵⁰ Tamtéž, s. 93.

³⁵¹ Srov. JAN PAVEL II. *Do mlodych*. Kraków: Ethos, 2000, s. 92.

ve farnostech, v rodinných kruzích, které v budoucnu vytvoříte. Nelitujte k dosažení tohoto cíle vašeho nadšení, námahy ani oběti. „Bůh naděje necht' vás naplní veškerou radostí a pokojem ve víře, aby se rozhojnila vaše naděje mocí Ducha svatého.“ (Řím 15,13)³⁵²

3.3.5. MLÁDÍ JAKO „RŮST“

Podle papeže Jana Pavla II je mládí obdobím růstu. „Odpovídá tomu celý psychofyzický vývoj: růst všech těch energií, skrze které se utváří normální lidská individualita. Je zapotřebí, aby tomuto procesu odpovídal „růst v moudrosti a v milosti“.³⁵³

Papež svým „drahým mladým přátelům“ přeje právě takový „růst“ a zdůrazňuje: „Je nutné, aby mládí bylo růstem, aby neslo postupnou akumulaci všeho, co je skutečné, dobré a krásné. Pokud je zvenčí spojena s utrpením, ztrátou blízkých a drahých osob a s celou zkušeností zla, které o sobě ustavičně dává vědět v tomto světě, ve kterém žijeme.³⁵⁴ Je nutné, aby mládí bylo růstem. Velký význam pro to má kontakt s viditelným světem: s přírodou. Tento kontakt nás v mládí obohacuje ještě jiným způsobem než samotné knižní znalosti o světě. Obohacuje nás bezprostředním způsobem“.³⁵⁵

Svatý otec si všímá, že se současný člověk, především v rámci vysoce vyvinuté technické a průmyslové civilizace, stal ve velké míře vykořisťovatelem přírody. Často s ní zachází jako s věcí běžného užití a při tom ničí její mnohá bohatství a znečišťuje přírodní prostředí svého pozemského bytí. Jan Pavel II. zdůrazňuje, že příroda je člověku dána také jako „objekt k obdivování a kontemplaci, jako velké zrcadlo světa. Odráží se v něm mír Stvořitele se svým stvořením.“³⁵⁶ Proto papež přeje mladým, aby k jejich růstu, docházelo skrze kontakt s přírodou. „Mějte na to čas! Nelitujte toho! Vynaložte také úsilí, které tento kontakt někdy nese, především když toužíme proniknout do oblastí obzvláště exponovaných.

Tato námaha má také svou biblickou klasifikaci, především u sv. Pavla, který přirovnává celý křesťanský život k závodům na sportovním stadionu. Každé z vás a každému je tato námaha potřebná, protože díky ní se nejen otužuje tělo, ale celý člověk poznává radost z ovládnutí se a překonávání překážek. Určitě to je jeden z prvků onoho

³⁵² Srov. JAN PAVEL II. *Do mlodych*. Kraków: Ethos, 2000, s. 93.

³⁵³ Tamtéž, s. 67.

³⁵⁴ Tamtéž, s. 68.

³⁵⁵ Srov. JAN PAVEL II. *Kristus vás miluje. Jan Pavel II. mládeži*. Praha: Paulínky, 2005, s. 57.

³⁵⁶ JAN PAVEL II. *Do mlodych*. Kraków: Ethos, 2000, s. 67.

„růstu“, který je charakteristický pro mládí. Přeji vám také, aby se tento „růst“ uskutečňoval na cestě kontaktů s dílem člověka, ba více se samotnými živými lidmi“.³⁵⁷

Jan Pavel II. zdůrazňuje, že mládí je obzvláště citlivé na pravdu, dobro a krásu obsaženou v díle člověka. „Je nutné, aby vám mládí dovolilo růst v moudrosti, skrze kontakt s lidmi. Je to přeci období, ve kterém se navazují nové kontakty, kamarádství a přátelství, v kruhu větším než je sama rodina. Otevírá se velké pole zkušenosti, které má nejen poznávací význam, ale také výchovný a etický. Tato zkušenost mládí bude užitečná, když v každém a každé z vás vytvoří také kritický smysl, a především schopnost poznat v tom všem, co je lidské“.³⁵⁸

Podle papeže, bude tato zkušenost mládí požehnáním, ze kterého se vyvine zásadní pravda, že „člověk, který je jediným tvorem na zemi, kterého Bůh chtěl pro něj samotného, nemůže nalézt sebe sama v plnosti jinak, než jen skrze nezištný dar ze sebe sama. Tak se tedy učíme být lidmi, abychom mohli plněji být člověkem skrze umění „dávání sebe“: být člověkem „pro druhé“. Tato pravda o člověku, nalézá svůj vrchol v Ježíši z Nazaretu. Proto také jsou tolik důležitá jeho léta mládí, když „rostl v moudrosti a milosti u Boha a lidí“.³⁵⁹

Svatý otec přeje mládeži také růst skrze kontakt s Bohem. Podle něj k tomu může posloužit kontakt s přírodou a lidmi, a bezprostředním způsobem k tomu slouží modlitba. „Modlete se a učte se modlit. Otvírejte vaše srdce a vaše svědomí před Tím, který vás zná lépe, než se znáte vy sami. Mluvte s Ním. Pronikejte do Slova Živého Boha skrze četbu a rozjímání Písma Svatého“.

To vše jsou metody a prostředky k přibližování se k Bohu a ke kontaktu s Ním. Pamatujte, že je to vzájemný vztah, kontakt. Bůh odpovídá nejvíce „nezištným darem ze sebe sama“, který v biblickém jazyce nazýváme „Milostí“. Snažte se žít v Boží milosti“.³⁶⁰ Během setkání v Poznani (1997) papež říká mladým, aby bezmezně důvěřovali Kristu. „Drazí chlupci a děvčata, pospíchejte s nadšením svých mladých srdcí za Kristem. Jen On může utišit strach člověka. Dívejte se na Ježíše hloubkou vašich srdcí a rozumu! On je vašim neodlučitelným přítelem Kristus vysvobodil Petra ze strachu, který ovládl jeho duši na rozbouřeném moři. Kristus i nám pomáhá vytrvat v nejtěžších chvílích života, pokud se s vírou a nadějí obrátíme k Němu o pomoc. „Ježíš na ně hned promluvil

³⁵⁷ Srov. JAN PAVEL II. *Kristus vás miluje. Jan Pavel II. mládeži*. Praha: Paulínky, 2005, s. 58.

³⁵⁸ Srov. JAN PAVEL II. *Przemówienia i homilie*. Warszawa: Znak, 1999, s. 68-69.

³⁵⁹ Srov. JAN PAVEL II. *Kristus vás miluje. Jan Pavel II. mládeži*. Praha: Paulínky, 2005, s. 58.

³⁶⁰ Srov. GORNY, J. *Chrystus wczoraj, dziś i na wieki. V pielgrzymka Jana Pawła II. do ojczyzny*. Olsztyn: 1997, s. 71.

a řekl jim: vzchopte se, Já jsem to, nebojte se!“ (Mt 14,27). Pevná víra, ze které se rodí bezmezná naděje, ctnost dnes tolik potřebná, osvobozuje člověka od strachu a dává mu duchovní sílu k překonání všech životních bouří. „Nebojte se Krista! Bezmezně Mu důvěřujte! On jediný má slova věčného života. (srov. J 6,68). Kristus nikdy nezklame!“³⁶¹

3.3.6. VELKÁ VÝZVA BUDOUCNOSTI

Papež ukázal, že mladí lidé jsou v církvi velkým bohatstvím a je třeba ji vnímat a zároveň předávat zodpovědnost. Což znamená mít s nimi oboustranný dialog, zvat je k řešení nejrůznějších otázek a být vnímavými k jejich názorům.³⁶²

Právě mladým lidem otevřel církev a zdůraznil, že jsou její důležitou součástí. Dále v této encyklice psal, že: „církev nese nejen zodpovědnost za předávání evangelia mladým lidem, ale též mladé lidi potřebuje, aby přispívali církevnímu společenství svými názory, aktivitou a životem“.³⁶³

Papež poznamenává, že přesvědčení, že „cesta pokoje je zároveň cestou mladých“ (pokoj a mladí jdou spolu), je zároveň výzvou a závazkem, protože jde o to: „abyste uměli zdůvodnit naději, která je ve vás a která se s vámi pojí. Jak vidíte, tato naděje se týká základních i univerzálních záležitostí zároveň“.³⁶⁴

Velice často zdůrazňoval, že „mladí lidé jsou nadějí a budoucností církve“. Proto i v apoštolském listu *Christifideles laici* psal, že: „Mladé lidi nelze chápat pouze jako předmět pastorační péče církve. Ale zároveň i církev má mnoho co říci mladým lidem a mladí lidé mají mnoho co říci církvi. Tento vzájemný dialog musí být velmi upřímný, jasný a odvážný, stává se pro církev i společnost zdrojem bohatství a mladosti.“³⁶⁵

Jan Pavel II. dovoluje mladým, zavazuje je ke kladení otázek a říká tato slova: „Vy, mladí, se můžete na to všechno ptát! Přeci jde o svět, ve kterém žijete již dnes a ve kterém máte žít v budoucnu, až stará generace odejde. Správně se ptáte: proč se tak velký rozvoj lidstva v oboru vědy a techniky, pokrok v ovládnutí hmoty, v tolika bodech obrací proti člověku? Správně se také ptáte s vnitřním chvěním, jestli se dá tato situace

³⁶¹ Srov. GORNY, J. *Chrystus wczoraj, dziś i na wieki. V pielgrzymka Jana Pawła II. do ojczyzny*. Olsztyn: 1997. s. 89.

³⁶² Srov. *Závěrečné poselství X. symposia biskupů Evropy. Budoucnost církve* 3. 2002, s. 12.

³⁶³ Srov. tamtéž, s. 46-47.

³⁶⁴ JAN PAVEL II. *Kristus vás miluje. Jan Pavel II. mládeži*. Praha: Paulínky, 2005, s. 59.

³⁶⁵ ChL 46.

odvrátit. Může se změnit? Budeme schopni ji změnit? Vy kladete otázky na míru doby, ve které vám připadlo být mladými: co máme dělat, aby se život nezměnil na hřbitov nukleární smrti?³⁶⁶

V jiné knize papež píše: „Tepe ve vašich mladých srdcích, touha po pravém bratrství všech lidí, bez rozdílů, protivenství, diskriminace. Ano. Touhu po bratrství a solidaritě neste sebou. Cožpak tato touha po bratrství: člověk člověku bližním, člověk člověku bratrem! – toto svědčí, že znáte Otce. Neboť jen tam jsou bratři, kde je Otec. A jen tam, kde je Otec, jsou lidé bratry“.³⁶⁷

Papež říká mladým: „Máte sílu bojovat: ne ve válce proti člověku ve jménu jakékoliv ideologie nebo praxe odtržené od samotných kořenů Evangelia se zlem. S pravým zlem: se vším, co Boha uráží, s veškerou nespravedlností a vykořisťováním, s veškerou lží, se vším, co zraňuje a ponižuje lidské soužití a vztahy, s každým zločinem vůči životu – s každým hříchem. Apoštol říká: „mladí, jste silní“ - je jen zapotřebí, aby „Boží učení ve vás setrvalo“. Tehdy jste silní: dokážete-li sáhnout až ke skrytým mechanismům zla, k jeho kořenům – dokážete postupně měnit svět, přetvořit jej, učinit více lidským, více bratrským - a zároveň: více Božím. Není totiž možné odtrhnout svět od Boha a postavit jej proti Bohu v srdci člověka. Není také možné odtrhnout člověka od Boha a postavit ho proti Bohu. Je to totiž proti podstatě světa a proti člověčenství i vnitřní pravdě, která konstituuje celou skutečnost. Lidské srdce je skutečně neklidné, dokud nespočine u Pána - tato slova velkého Augustina nikdy neztratí svou aktualitu“.³⁶⁸

Jan Pavel II. ke konci svého života v roce 2003 napsal v apoštolské exhortaci *Ecclesia in Europa* slova: „Vybízím církve Evropy, aby věnovala rostoucí pozornost výchově mladých k víře, kteří jsou budoucnost církve“.³⁶⁹ Což znamená, že církve má trpělivě mladým naslouchat.

Na konci *Listu k mládeži celého světa*, papež ujišťuje: „Modlíme se ve společenství církve, abyste na pozadí těžké doby, ve které žijeme uměli podat důvod vaší naděje. Právě vy, neboť na vás závisí budoucnost, na vás závisí konec tohoto tisíciletí a začátek dalšího. Nestůjte nečinně, pusťte se do zodpovědných úkolů na všech vám dostupných pozicích a ve všech oblastech v našem světě. O totéž se s vámi budou modlit biskupové a kněží na různých místech zeměkoule“.³⁷⁰

³⁶⁶ JAN PAVEL II. *Kristus vás miluje. Jan Pavel II. mládeži*. Praha: Paulínky, 2005, s. 60.

³⁶⁷ JAN PAVEL II. *Do mlodych*. Kraków: Ethos, 2000, s. 73-74.

³⁶⁸ JAN PAVEL II. *Kristus vás miluje. Jan Pavel II. mládeži*. Praha: Paulínky, 2005, s. 62.

³⁶⁹ EiE 61-62.

³⁷⁰ JAN PAVEL II. *Do mlodych*. Kraków: Ethos, 2000, s. 76.

3.3.7. HODNOTA MLÁDÍ

Svatý otec Jan Pavel II. vždy kladl velkou důvěru v mládí. Říkal, že mládí jsou jeho nadějí, nadějí církve a světa. Ještě jako kněz, později biskup i kardinál vždy „nosil mladé ve svém srdci“. V knize *Překročit práh naděje* čteme: „Mým hlavním objevem z té doby, když jsem se v pastýřské službě soustředil především na mládež, bylo objevení podstatného významu mládí.“³⁷¹

Na začátku *Apoštolského Listu k mladým celého světa* u příležitosti mezinárodního roku mládeže jim papež Jan Pavel II. přeje: „Abyste uměli podat důvod naděje, která je ve vás“ (srov. 1P 3,13).³⁷² Základem té naděje je v první řadě samotné mládí, které je klíčovou etapou života, je zvláštním bohatstvím,³⁷³ statkem samého člověčenství.³⁷⁴ Je to doba zvláštní zodpovědnosti a naděje, vytváření osobnosti, zpřesňování ideálů a životních projektů, období hledání pravdy a také směřování k pravému štěstí.³⁷⁵

V papežově učení nalézáme nový pohled na mládí. Nejde v něm jen o samotnou formaci a její ovoce, které se uskutečňují v budoucnosti této formace se uskutečňuje již v období mládí a staví základ dalšího vývoje mladé osobnosti.

Při analýze v *Listu k mladým* setkání Ježíše s bohatým mládencem (srov. Mk 10,17-22; Mt 19,16-22; Lk 18,18-23) Jan Pavel II. mládež upozorňuje na klíčový význam tohoto dialogu pro vlastní osobní rozhovor mladého člověka s Kristem. Nejde v něm jen o modlitbu, která má v tomto setkání základní význam. Papež ukazuje, že všechny části popisu a všechna slova, která zazní v tomto rozhovoru, mají podstatný význam: „Je možné říci, že tato slova mají v sobě obzvlášť bohatou pravdu o člověku, a nadevše pravdu o lidském mládí.“³⁷⁶

Toto období má velký význam pro člověka, jeho mládí je zdrojem naděje pro něj samotného, pro společnost a církve.

Jan Pavel II. zhodnotil všechny své dosavadní zkušenosti s mládeží, když se v roce 1978 stal římským biskupem. Právě proto na sklonku svého života napsal stručně ve své

³⁷¹ Srov. JAN PAVEL II. *Překročit práh naděje*. Praha: TOK, 1995, s. 101.

³⁷² LKM č. 2. s. 11.

³⁷³ LKM č. 3. s. 19.

³⁷⁴ LKM č. 1. s. 9.

³⁷⁵ Srov. JAN PAVEL II. *Zbiór kazań i homili. Orędzie na Światowy Dzień Młodzieży 1987*. Warszawa: Znak, 2002, s. 92.

³⁷⁶ LKM č. 2. s. 27.

knize *Vstaňte pojdme* tato důležitá slova: „Vytvářel jsem příležitosti k setkávání se s mladými.“³⁷⁷

Podle papeže je mládí jako „určitý rozměr lidskosti,³⁷⁸ bohatstvím člověka. Nazývá je bohatstvím objevování a zároveň plánování, vybírání, předvídání a prvních rozhodnutí, která mají význam pro budoucnost v rozměru ryze osobní lidské existence.“³⁷⁹ Mládí je tedy obdobím důležitých objevů,³⁸⁰ vytrvalým hledáním tvaru osobnosti, vlastního „já“, smyslu existence a vytváření projektu života.³⁸¹ V tom období nemůže chybět ani objevování světa lidí, světa přírody a zároveň osobní objevení Ježíše Krista v životě mládeže. Toto zkoumání, má základní význam pro každou lidskou bytost, především pro mladého člověka. Papež ukazuje na Krista jako Slovo pravdy vyřčené Bohem, které je odpovědí na všechny otázky lidského srdce.³⁸²

„Mládí je – podle Jana Pavla II. – věkem naděje,³⁸³ je obdobím života, které Bůh dává každému člověku jako dar a úkol; příležitostí, kterou nelze ztratit, protože už se víckrát nebude opakovat.“³⁸⁴

3.3.8. RŮST V MOUDROSTI A LÁSCE

Jan Pavel II. nazývá mládí dobou růstu.³⁸⁵ Toto pojmenování, vzaté z úryvku evangelia mluvícího o mládí Ježíše, papež tak definuje evangelijní mládí.³⁸⁶ Skrze přirozenou spojitost člověka s časem, by jeho dozrávání mělo doprovázet růst v moudrosti a milosti.

Když mluví o mládí jako o růstu, podává, že toto období se liší od dětství, liší se také od období plné dospělosti.³⁸⁷ Jako kardinál psal o mládí: „V tom čase mladý člověk

³⁷⁷ JAN PAVEL II. *Vstaňte pojdme*. Kostelní Vydří: KNA, 2004, s. 65.

³⁷⁸ JAN PAVEL II. *Apel Jasnogórski. Rozważania do młodzięzy. II Pielgrzymka do Polski*. Kraków: Ethos, 1999, s. 8.

³⁷⁹ LKM č. 3. s. 23.

³⁸⁰ Srov. JAN PAVEL II. *Zbiór kazań i homili. Orędzie na Światowy Dzień Młodzięzy*. 1989. Warszawa: Znak, 2002, s.178.

³⁸¹ Srov. CHL 46.

³⁸² Srov. LKM č. 3. s. 21.

³⁸³ JAN PAVEL II. *Budování společnosti na základě na bratrstva. Setkání s nigeryjskou mladeží*.

Osservatore Romano, 3/1982, č. 2. s. 5.

³⁸⁴ JAN PAVEL II. *Wyplłyn na głębię. Wybór myśli*. Sandomierz: 2003, s. 4.

³⁸⁵ LKM č. 14. s. 68.

³⁸⁶ Tamtéž, s. 67.

³⁸⁷ Srov. LKM č. 1. s. 7.

postupně přechází od nevědomé fáze vývoje především biologického, k sebevědomí a personálním volbám, které rozhodují o podobě svého člověčenství.³⁸⁸ V dospívání odpovídá celý psychofyzický vývoj, růst těch všech energií, skrze které pokračuje normální lidská individualita. Proto také papež nazývá mládí etapou „vstupní“ v celku lidské pomíjivosti.³⁸⁹ Je to vždy pomíjivost k budoucnosti.

Svatý otec říká mladým: „Ve vás je naděje, protože vy patříte k budoucnosti...“³⁹⁰ Obvykle se přijímá, že období mládí je ve věku od zhruba 12 do 24 let života, dělíme na dvě nebo tři období: období před dospíváním, období dospívání a období mládí.³⁹¹

Moderní dobu vnímal jako prostor vhodný pro uskutečňování nové evangelizace, kterou chápal nejen jako novou dynamiku a nadšení, ale především jako *inkulturaci* evangelia do současné kultury.³⁹²

Papež v Adhortaci *Catechesi Tradendae* č. 38 a 39 charakterizuje mládí v jeho časových rozměrech a používá se při tom pojmy: čas dospívání vztahující se k mladým. Čas dospívání je podle něho obdobím mnoha změn, ke kterým dochází na mnoha rovinách. Je to tzv. první mládí s tím vším, co tento věk přináší velkého, ale i nebezpečného.³⁹³ Mladý člověk objevuje sebe sama, svůj vlastní vnitřní svět, začíná plánovat. Probouzí se v něm pocit lásky a přirozený sexuální pud, rozpaluje se touha po navázání společenských kontaktů. Zakouší obzvlášť hlubokou radost spojenou s objevováním života.³⁹⁴ Papež si také všímá, že je to také často věk mnoha otázek a znepokojujících hledání vedoucích nejednou k frustraci, věk nedůvěry vůči ostatním. Může vést k nebezpečnému uzavření se v sobě, mnohdy prvním porážkám a zatrplostem. Proto také papež nazývá toto období těžkým životním obdobím.³⁹⁵

Času dospívání Jan Pavel II. připisuje první velká rozhodnutí v osobním a společenském životě, také utváření postoje svědectví křesťanského života. „Duchovně podporovaný, a přesto ponechaný na pospas svému svědomí, se musí mladý člověk stále častěji a rozvázněji řídit ve svém životě.“³⁹⁶ Avšak když se obrací k mladým, papež nedělá výše vyjmenované rozdíly. Mládež hledá odpověď na nejpodstatnější otázky týkající se jí samotné, světa, lidí, hodnot a smyslu života, smrti, utrpení, dobra a zla. Mnoho mladých

³⁸⁸ WOJTYLA, K. *Učitel a pastíř. Listy pastýřské*. Řím: 1987, s. 394.

³⁸⁹ LkM č. 14. s. 69.

³⁹⁰ MURAWSKI, R. *Teoretyczne założenia katechezy młodzieżowej*. Warszawa: Znak, 1989, s. 13.

³⁹¹ Srov. DOK 181.

³⁹² Srov. RM 37.

³⁹³ Srov. CT 38.

³⁹⁴ Srov. tamtéž, s. 41.

³⁹⁵ Srov. CT 38.

³⁹⁶ Tamtéž, s. 39.

si klade zásadní otázky: jak bych měl prožít svůj život, abych jej nepromarnil? Na jakém základě bych měl svůj život postavit, aby byl skutečně šťastný? Co mám dělat, abych mému životu dal smysl?³⁹⁷ Je možné s Janem Pavlem II. říci, že život je poutí neustálých objevů. Tato objevitelská cesta se nikdy neskončí, ale je více viditelná právě v období mládí, které je zvláštním vnitřním bohatstvím člověka.³⁹⁸

V hledání pravdy se mladí mají řídit slovy Knihy Přísloví: „Získej moudrost, získej rozumnost. Neopouštěj ji, bude tě sřežit. Miluj ji, bude tě chránit.“ (Př 4,5-6)

Jedním z pramenů bezprostředně poznávaných znalostí o světě a člověku, které Jan Pavel II. ukazuje mládeži, je kontakt s přírodou. Má velký význam pro růst mladého člověka v moudrosti, protože „když ji čteme jako „knihu“, přijímáme v sobě, v našem lidském bytí, samotné tajemství stvoření, které se odkrývá před námi nezměrným bohatstvím a různorodostí viditelných existencí, a zároveň neustále zve k tomu, co je skryté, neviditelné.“³⁹⁹

Mladý člověk v sobě nosí touhu vidět Boha a bere ji jako vnitřní právo své existence. Proto v bohatství mládí, když člověk hledá odpověď na mnoho otázek, nemůžou chybět otázky týkající se Absolutna.⁴⁰⁰ Člověk, když hledá svou cestu ve viditelném světě, pomocí tohoto světa hledá neviditelný svět na celé své cestě duchovní pouti.⁴⁰¹ „Mladí mají, i když skrytým a nejasným způsobem, více než schopnou vůli a otevřené myšlení, a dokonce i velkou touhu poznání, kdo je „Ježíš, kterého nazývají Kristem“ (Mt 1,16)“.⁴⁰² Mezi tolika otázkami, které si kladou mladí, se rozhodující a zásadní otázky netýkají toho „co“, ale toho, „kdo“: ke komu jít, za „kým“ mám jít, „komu“ obětovat svůj život.⁴⁰³ V *Listu k mladým* ukazuje na Krista, jako jejich jediného kompetentního Společníka v rozhovoru, kterého nikdo jiný nemůže zastoupit.⁴⁰⁴ O tomto hlubokém vztahu člověka s Kristem mluvil papež k mládeži shromážděné na Tor Vergata v jubilejním roce: „Skutečně hledáte právě Ježíše, když sníte o štěstí. On na vás čeká, když vás nic z toho, co nalézáte, neuspokojuje. On je krásou, která vás přitahuje. Ježíš ve vás vyvolává touhu, abyste ze svého života udělali něco velkého. Probouzí ve vás vůli kráčet

³⁹⁷ JAN PAVEL II. *Orędzie na Światowy Dzień Młodzieży* 1988. č.3. Kraków: Ethos, 1995, s. 12.

³⁹⁸ JAN PAVEL II. *Orędzie na XVIII Światowy Dzień Pokoju* 1.01.1985. č.10. Kraków: Ethos, 1999, s. 19.

³⁹⁹ TOMASIK, P. *Nauczanie religii w publicznym liceum ogólnokształcącym wobec założeń programowych polskiej szkoły*. Warszawa, Znak 1998, s.193-194.

⁴⁰⁰ Srov. JAN PAVEL II. *Orędzie na Światowy Dzień Młodzieży* 2002. č.2. Kraków: Ethos, 2003, s. 21.

⁴⁰¹ Srov. JAN PAVEL II. *Homilia podczas mszy św. na zakończenie XII. SDM* Paříž: 1997, s. 4.

⁴⁰² CT 40.

⁴⁰³ Srov. JAN PAVEL II. *Zbiór kazań i homilii. Homilia podczas mszy św. kończącej XV. SDM Tor Vergata, 2000*. Warszawa: Znak, 2002, s. 496-498.

⁴⁰⁴ Srov. LkM č. 3. s. 22.

za ideálem. Vede vás k tomu, abyste se nedali pohltit průměrností. Povzbuzuje odvahu pokorného a vytrvalého angažování se, abyste zlepšovali sebe sama a společnost, abyste ji činili více lidskou a bratrskou.⁴⁰⁵ Přirozené touhy období mládí: sny o štěstí, hledání krásy, dospívající *radikalismus* a rozhodnutí, směřování k ideálu, útěk od průměrnosti, utváření sebe a světa se stávají zároveň zdrojem naděje pro mladého člověka, a jelikož je jejich cílem vytváření společenství s Kristem, také zdrojem naděje církve a světa.

V procesu růstu v moudrosti je nutný kontakt s díly člověka. Když je poznávají v oblasti různých kultur, umění a věd, učí se tak poznávat člověka, který je schopný zformovat a prohloubit jejich vlastní člověčenství.⁴⁰⁶

„Člověka se učíme zejména, když se stýkáme s lidmi. Je nutné, aby vám mládí dovolovalo „růst v moudrosti“ skrze tento styk“⁴⁰⁷ – říkal Jan Pavel II. Mládež obzvlášť intenzivně navazuje kontakty, kamarádství a přátelství v okruhu širším, než je sama rodina. Vycházel z předpokladu, že mysl mladých lidí je více otevřená k přátelství a solidaritě,⁴⁰⁸ proto nazval mládí obdobím spojení. Člověk přijímá sebe, své člověčenství nejen jako vlastní vnitřní svět, ale zároveň jako specifickou oblast bytí „s druhými“ a „pro druhé“. V tomto čase se pro každého mladého otevírá velký prostor zkušeností, který má nejen poznávací význam, ale také výchovný a etický. Papež volá mladé, aby se skrze umění a dávání sebe, učili být plněji lidmi. Jde tu o plnou a hloubkovou autentičnost člověčenství, o takovou autentičnost vývoje lidské osobnosti, ženské nebo mužské, se všemi vlastnostmi, které tvoří neopakovatelný rys právě té osobnosti, a zároveň se odráží v životě prostředí a společenství, počínaje od samé rodiny.⁴⁰⁹ „Každý z vás se má určitým způsobem přičinit k obohacení těchto společenství především tím, kým je. Cožpak právě v tomto směru se neotevírá ono mládí, které je „osobním“ bohatstvím každé a každého z vás?“⁴¹⁰

„Mládí, jako období růstu, má s sebou nést postupnou akumulaci všeho, co je pravdivé, co je dobré a krásné.“⁴¹¹ Avšak aby mohlo být takto prožívané, je nutný, podle slov evangelia, růst v milosti (srov. Lk 2,52). Jeho zdrojem je již zmíněné objevování Boha a kontakt s ním. Růstu skrze kontakt s Bohem má nepřímo sloužit kontakt s přírodou a s lidmi, a pro změnu bezprostředně vyplývá z modlitby.

⁴⁰⁵ Srov. JAN PAVEL II. *Zbiór kazań i homili. Rozważanie podczas czuwania modlitewnego SDM Řím, 2000.* Warszawa: Znak, 2002, s. 487-489.

⁴⁰⁶ Srov. LkM č. 14. s. 71.

⁴⁰⁷ Srov. tamtéž, s. 72.

⁴⁰⁸ Tamtéž, s. 69.

⁴⁰⁹ Tamtéž, s. 70.

⁴¹⁰ Srov. JAN PAVEL II. *Zbiór kazań i homili Rozważanie podczas wieczornego spotkania otwierającego SDM Buenos Aires, 1987.* Warszawa: Znak, 2002, s. 219.

⁴¹¹ LkM č.14. s. 71.

Mladý člověk v ní otevírá srdce a svědomí před Tím, který ho zná lépe, než on sám sebe, mluví s Ním, čte a rozjímá Písmo svaté. V tom – jak říká papež – vzájemném kontaktu Bůh odpovídá mladému člověku „nezištným darem ze sebe sama“, který se v biblickém jazyce nazývá „milostí“.⁴¹² Proto povzbuzuje mládež, aby se snažila žít v Boží milosti, objevovala a vytrvala v lásce Boha. Neměnné uchování věrnosti vůči Boží lásce staví a posilňuje křesťanské mládí ducha, a ono sjednocení s Bohem dovoluje růst každý den v bohatství mládí.⁴¹³

Jedním z prvků růstu, jakým se charakterizuje bohatství mládí, je podle Jana Pavla II. námaha a úsilí. Je neodlučitelně spjatý s učením, studiem nebo prací, ale má také svůj vztah k bohaté a v mládí intenzivně prožívané rovině pocitů, emocí, citlivosti a také ohrožení, která nese samo mládí. Mluví o něm sv. Pavel v 1. Listu Korintským, když přirovnává celý křesťanský život ke sportovním závodům na stadiónu (srov. 1 Kor 9,24-27). Papež, v návaznosti na tento úryvek, mladým připomíná: „Každé z vás a každému je zapotřebí námaha a úsilí, ve kterém se nejen utužuje tělo, ale celý člověk poznává radost z ovládnutí se a překonávání překážek, problémů.“⁴¹⁴ Varuje mladé před nebezpečím povrchnosti, ztráty života kvůli neschopnosti objevit v sobě dobro a tím také cesty k pravému štěstí.⁴¹⁵

Dalšími nebezpečími jejichž zdroj je v mladém člověku: lehkomyšlnost, egoismus, pasivita, izolace, pochybování, „vnitřní emigrace“, podlehnutí beznaději, která vede ke zničení vlastní osobnosti, útěk od skutečnosti, světa, společnosti, od života. Papež touží mládež učinit citlivou na taková pokušení, jako: přehnaný kriticismus, který by chtěl o všem diskutovat a na vše má svůj názor; *skepse* vůči tradičním hodnotám, který vede mnohdy k cynismu vůči problémům práce, kariéry nebo samotného manželství; podřizování se manipulacím reklam, nekontrolovaným stykům.⁴¹⁶ Mladí, kteří jsou obzvláště citliví na pocit svobody, ji nejednou považují za osvobození od veškeré kontroly a od veškerých svazků. Varuje před osvobozením toho druhu, protože ono vede k zajetí a autodestrukci, a mladý člověk ve jménu pokroku osvobozené od tabu a komplexů upadá do různých zajetí a závislostí, které z něj činí otroka sexu, alkoholu, drog apod.⁴¹⁷ Jan Pavel II ukazuje také mladým „pasti světa“, které směřují k vykořisťování, nebo

⁴¹² Srov. JAN PAVEL II. *Zbiór kazań i homili. Rozważanie podczas czuwania modlitewnego*, SDM Manilia, 1995. Warszawa: Znak, 2002, s. 307.

⁴¹³ Srov. JAN PAVEL II. *Zbiór kazań i homili. Rozważanie podczas modlitewnego czuwania młodzieży w "Cherry Greek State Park" Denver, 1993*. Warszawa: Znak, 2002, s. 251.

⁴¹⁴ LkM č. 13. s. 64.

⁴¹⁵ Srov. LkM č. 14. s. 71.

⁴¹⁶ TOMASZEWSKI, T. *Z pogranicza psychologii i pedagogiki*. Warszawa: Znak, 1970, s. 202.

⁴¹⁷ Tamtéž, s. 209.

deformaci jejich tolik usilovného a odhodlaného hledání štěstí a smyslu života. Představuje nebezpečí současné civilizace. Upozorňuje na nutnost obrany před jim vnucovanou mentalitou, která je zbavuje naděje, vytváří falešný obraz člověka, oslabuje morální život, od skutečných hodnot.⁴¹⁸

V poselství na 17. SDM se obrací k mladým: „Ať vás neuspokojuje nic, co se nerovná nejvyšším ideálům. Nedejte se odradit těmi, kteří zmatení životem neslyší nejhlubší a nejvíce autentické touhy svého srdce. Máte pravdu, když nesouhlasíte s banálními zábavami, nestálými módami a návrhy, které vás ponižují.“⁴¹⁹ Avšak poznamenává, že mladí lidé jsou schopni se ubránit ve společnosti všeobecnou průměrností a konformismem jen tehdy, když si uchovají velkou touhu po Bohu. Mladý člověk, který roste a dospívá v moudrosti a milosti Boží, roste jako osoba. Proto papež mládí nazývá časem hloubkové personalizace života.⁴²⁰ Takový je také úkol mládí, které je velkým vnitřním bohatstvím a zdrojem naděje. K mladým promlouvá slova, která tuto pravdu nejlépe charakterizují: „Vyrůstajte jako osoby“⁴²¹ a: „Nebojte se vašeho mládí a vašich hlubokých tužeb po štěstí, pravdě, kráse a stálé lásce!“⁴²²

3.4. ODPOVĚĚ MLÁDEŽE NA PAPEŽOVY VÝZVY

Podle názoru A. Zwolińskiego, jsou světové dny mládeže chvílemi reflexe, které mladým dovolují se přemýšlet nad jejich nejhlubšími tužbami, posílit příslušnost k církvi a také vyznávat s čím dál tím větší radostí a odvahou společnou víru v ukřižovaného a zmrtvýchvstalého Krista. Autor zdůrazňuje, že v těchto chvílích mnoho mladých, kteří jdou za hlasem Ducha svatého, činí vyspělá a odvážná rozhodnutí, která skrze poctivý život jednotlivců možná ovlivní budoucí chod dějin (vytváření „civilizace lásky ve světě“).⁴²³

⁴¹⁸ PAWLINA, K. *Młodzi z Janem Pawłem II. u progu trzeciego tysiąclecia*. Warszawa: Znak, 1997, s. 48-51.

⁴¹⁹ Srov. JAN PAVEL II. *Zbiór kazań i homilii. Orędzie na Światowy Dzień Młodzieży 2002*. Warszawa: Znak, 2002, s. 395.

⁴²⁰ JAN PAVEL II. *Překročit práh naděje*. Praha: TOK, 1995, s. 102.

⁴²¹ Srov. JAN PAVEL II. *Je s vámi Maria. Homilie - Mše sv. Jasna Hora, Polsko 1991*. Osservatore Romano: 8/1991. s. 30.

⁴²² LKM č. 3. s. 15.

⁴²³ ZWOLINSKI, A. *Bogactwo życia*. Kraków: Ethos, 1993, s. 93.

Petr našich dob vložil důvěru a naději do mládeže, čehož vyjádřením jsou setkání s mladými, dopisy, výzvy, homilie věnované mladým. Jsou silně zakořeněny ve zjevených textech, obnovily novou evangelizaci, vytvořily mladé lidi, nazývané „pokolením Jana Pavla II.“.⁴²⁴ Na důvěru papeže a jeho naději v mládež, odpověděli důvěrou, věřili jeho slovům, která čitelně a pravdivě přibližují současným lidem Evangelium a jeho požadavky.

Mladí lidé, pozváni papežem na setkání, přicházejí vždy v hojném počtu a podávají svědectví víry: „Pokud jsme dnes tady, je to proto, že souhlasíme se zjištěním apoštola Petra: „Pane, ke komu bychom šli? Ty máš slova věčného života.“⁴²⁵

Mladí nejen přijíždějí na setkání s Janem Pavlem II., ale také se snaží žít slovy, která k nim promlouvá papež, v řešení osobních dilemat, v rodině, ve škole v práci a v různých mládežnických organizacích. Na každém místě a v každém čase, i když, jak přiznává sám duchovní vůdce mladých, „je těžké věřit v roce 2000. Není dobré to skrývat. Je to těžké, ale s pomocí milosti je to možné. Tak jako to Ježíš vysvětlil Petrovi: „tělo a krev ti toto nezjevily, ale můj Otec, který je v nebi“.

Příkladem odpovědi na výzvy papeže: stane se jedno z mnohých svědectví, která dávají mladí. „Zjistil jsem, že kolem mne jsou lidé, kteří tak jako já chtějí žít s Bohem, skrze modlitbu a konkrétní činy ukazovat Jeho lásku. Musíte od sebe něco požadovat.“ Někdy řekl, že KSM jsou „brigády rychlé reakce na hlas papeže.“ Jan Pavel II. říká: „Kristus vás vyzývá k velkým věcem - jako KSM“. Myslím, že najdeme v sobě odvalu, abychom odpověděli na tuto výzvu.⁴²⁶

⁴²⁴ WIECZOREK, A. *Wy jesteście moja nadzieja*. Warszawa: Znak, 1991, s. 71.

⁴²⁵ JAN PAVEL II. *Do mlodych*. Kraków: Ethos, 2000, s. 26.

⁴²⁶ Tamtéž, s. 39.

ZÁVĚR

Jak již bylo řečeno na začátku této práce, naše úsilí směřovalo k prozkoumání teologických a filozofických principů, které vytvořily základní osnovu pro pastýřskou péči o mládež u Jana Pavla II. Záměrem bylo prozkoumat místo, které papež dává mladému člověku ve světě a také v církvi. Zkoumali jsme jakou pozici mají v pastoračním myšlení Jana Pavla II. mladí lidé a na jakých myšlenkových základech vede mládež celého světa. S jistotou můžeme říci, že má-li naše mládež dospívat a jít správným směrem, může to být jen tehdy, je-li opřena o Krista. V tomto kontextu mohou mladí lidé předejít krizím osobního života, ke kterým vedou proudy současného liberálního a posttotalitního uvažování.

Citlivé téma mladého člověka je v díle papeže vždy svoboda, a to zvažovaná z mnoha hledisek, která je nutným předpokladem jeho rozvoje a fakticky celého života. Bez ní není možný rozvoj lidské osoby, protože ta se může rozvíjet pouze jako bytost svobodná. Jan Pavel II. se tak nutně staví proti všemu, co zotročuje člověka.

Metodologický postup této práce je založen na analýze dostupných materiálů – pramenů a literatury, která je v papežově mateřském jazyce ještě dostupnější, než je tomu v češtině, což je dáno jednak historicky, protože jeho názory a práce zde byly již známé než zasedl na stolci sv. Petra. Bylo výhodné použít polskou literaturu, jejíž překlady sice v češtině existují, ale nemusí být vždy konzistentní vůči myšlenkové ucelenosti v koncepci Jana Pavla II. Metodologickou plynulost, která je v pastýřské péči o mládež u Karola Wojtyly patrná, a jejíž teoretické základy aplikoval nejprve na úrovni partikulární církve, posléze přešly na rovinu církve univerzální. Právě proto bylo nutné čerpat z původnějších pramenů, než z pozdějších překladů do národních jazyků, i když tyto se dnes také hojně vyskytují. Autor si uvědomuje, že v této práci se mohou vyskytovat nepřesnosti v doslovném překladu z polštiny, které však nenaruší myšlenkové linie Jana Pavla II. Svou práci také rozšířil čerpáním z české literatury.

Jednotlivé myšlenky z díla Jana Pavla II. bylo nutné excerpovat z různorodých pramenů, všimnout si těch, které se opakují v promluvách nebo církevních dokumentech a systematizovat je tak, aby nejen tvořily zkompileovaný celek, ale hlavně aby vystihly charakteristické prvky opakující se v jeho myšlení. Úkolem bylo dobře a správně sestavit význam vět, které se v dílech rozptýleně vyskytují, avšak tvoří ucelenou koncepci, jakoby skrytou pavučinu nebo strukturu, kterou má citlivý pozorovatel odhalit. Z jeho velkého díla se tak část objevuje v podobě vybraných úryvků v této práci. Mohlo by to vzbuzovat

dojem, že je to jen náhodné řazení úryvků encyklik, dopisů, promluv či prací některých autorů, ale šlo právě o odhalení struktury jeho uvažování a bez těchto citací by to nebylo možné napsat.

Systematicky jsme si všímali nejprve filozofické antropologie Jana Pavla II., dále jeho teologického chápání člověka – můžeme říci teologické antropologie a syntézy jeho uvažování, která vyústila jednak do pastoračních setkání s mládeží celého světa i četných listů adresovaných mladým lidem; a nakonec na univerzální úrovni a ve svých důsledcích lidem celého světa.

Formační vlivy působící na život papeže Jana Pavla II. byly popsány v I. kapitole práce, ale přestože o nich sám často mluvil, pokud se týkalo jeho rodinného zázemí, či učitelů a osobnostmi s kterými se setkával na lidské úrovni, nemůžeme pominout duchovní život mladého Karola Wojtyły – jeho dospívání a zrání v rovině lidské i teologické. Můžeme také říci, že svou stálou otevřeností k Bohu, později i ve vyšším věku, vlastně sám zůstává vnitřně mladým člověkem. Překonává díky tomu generační rozdíl, někdy i dvou a více generací; a odkrývá nový fenomén – „pramen stálé mladosti“, totiž život s Kristem.

Zamýšlíme-li se nad některou encyklikou Jana Pavla II., jak ji podává závěr úvodní kapitoly, můžeme zkoumat strukturu od jejího koncového bodu. Zvídavý člověk položí otázku: „Z čeho vychází tyto názory?“, a odpovědí může být: „Z antropologické metodologie“. Ani to ovšem nestačí úplně, podkladem totiž je obraz Boží obraz v člověku, který je zdrojem důstojnosti člověka. Člověk, jak ho vidí Jan Pavel II. je bytostí rozumnou, svobodnou, schopnou milovat a používat svědomí.

Z pohledu teologické antropologie, jak je rozebrána ve II. kapitole, lze také postupovat od chápání člověka jako bytosti duchovně tělesné, v tomto spojení nerozlučitelné, která byla stvořena, má vládu nad světem a je Bohem samotným zasazena do koncepce Stvoření a jeho tajemství.

Proč mladí lidé po celém světě tak nadšeně reagovali na Jana Pavla II., který jim mohl připadat jako představitel instituce zkostnatělé, nepružné, patřící minulosti a mající za sebou také problematické dějinné úseky; a hlavně instituce mládež neoslovující? Tyto předsudky vycházejí z institucionálního chápání církve a byl to právě papež konce 20. století, který uvedl mládež do třetího tisíciletí a rozboural tyto názory. Předpoklad, že starší člověk nemůže rozumět mladým vzal za své. Sám v jedné promluvě říká, že sice tělo může být staré, ale lidská duše zůstává mladá.

Jeho úvahy o mládí zahrnovaly i odpovědi mladým lidem na aktuální problémy a otázky; a vycházely dílem z mnoha setkání, které s nimi papež měl, a která radikálně měnila názory hodnotící církev jako instituci mládež neoslovující a nemající ji co říci.

Důležité místo pro něho totiž měl každý jedinec, každého chápal jako člověka, viděl v něm obraz Boží bez ohledu na rasu, pohlaví, věk, národnost a jiné limitující redukcionismy. Jinými slovy: člověk vždy na prvním místě, ne instituce.

Viděl-li papež mladé lidi takto, viděli mladí papeže obdobným způsobem. On v nich navíc viděl, co je zjevné: že mladí jsou budoucností církve a světa.

Po smrti Jana Pavla II. a za pontifikátu Benedikta XVI. se objevují další otázky, na které je třeba reagovat. Nejdříve je zde otázka, zda-li po jeho smrti se nestávají jeho názory pouhou historickou epizodou, kterou nahradí jeho nástupce odlišnými teologickými přístupy. Je ovšem nutné vědět, že oba muži byli sobě navzájem oporou a kardinál Josef Ratzinger byl dlouhá léta jeho spolupracovníkem, zvláště v otázkách dogmatické teologie, zatímco Karol Wojtyła vycházel z filozofických principů. Oba tyto postoje byly komplementární, tzn. společně se doplňovaly a nemohly jeden bez druhého obstát. Jak byl důležitý postoj Jana Pavla II. pro vývoj ve střední a východní Evropě, tak se nyní jeví důležitý Benedikt XVI. pro civilizaci západní Evropy a Severní Ameriky, která staví na egoistickém individualismu, hédonismu a praktickému skepticizmu spojeného s *pragmatismem*.

Denně přicházejí do svatopetrské baziliky v Římě tisíce poutníků k hrobu Jana Pavla II. a mnozí se ptají, kdy bude svatořečení. Současný papež má tuto záležitost plně v kompetenci, avšak je otázka, zda-li by nedošlo případnou rychlou kanonizací k určitému uzavření, „petrifikování“ učení Jana Pavla II. Toto riziko si zřejmě papež Benedikt XVI. uvědomuje, protože světské uvažování by se rádo zbavilo vzpomínek na papeže, který dokázal tak silným způsobem oslovit mladé lidi. Také některé konzervativní proudy uvnitř církve by rády vymazaly vzpomínku na tohoto papeže, který se svou bezprostředností upoutával masy i jednotlivce a rozbouřoval hráze předsudků a nespravedlností.

Dnes už víme, že 1. května 2011 v neděli Božího Milosrdenství, na náměstí svatého Petra v Římě, bude papež Jan Pavel II. blahořečen.

Při studiu materiálů pro tuto práci jsem odhaloval nejen osobnost Jana Pavla II., která je nepochybně jednou z největších osobností 20. století, ale také jsem se posunul ve svém vidění člověka a jeho důležitosti vzhledem k Bohu.

Tato práce však může postihnout jen určitou částku díla Jana Pavla II., protože z jeho odkazu budou čerpat celé nové generace, nová pokolení mladých lidí.

NÁZVY ZKRATEK

- CA - JAN PAVEL II. *Centesimus annus*
ČBK – Česká biskupská konference
ChL - JAN PAVEL II. *Christifideles laici*
CT – JAN PAVEL II. *Catechesi Tradendae*
DM – JAN PAVEL II. *Dives misericordia*
DV – JAN PAVEL II. *Dominum et vivificantem*
EiE – JAN PAVEL II. *Ecclesia in Europa*
EV – JAN PAVEL II. *Evangelium vitae*
FC – JAN PAVEL II. *Familiaris consortio*
FeR - JAN PAVEL II. *Fides et ratio*
GS – PAVEL VI. *Gaudium et spes*
KKC - Katechizmus katolické církve
KSM – Katolické setkání mládeže
KUL – Katolická Universita Lubelska
LE – JAN PAVEL II. *Laborem exercens*
LkM - JAN PAVEL II. *Apoštolský list k mládeži celého světa Parati Semper*
MD – JAN PAVEL II. *Mulieris dignitatem*
RH - JAN PAVEL II. *Redemptor hominis*
RM - JAN PAVEL II. *Redemptoris missio*
SDM – Světový den mládeže
SRS - JAN PAVEL II. *Solitudo rei socialis*
VS – JAN PAVEL II. *Veritatis Splendor*

BIBLIOGRAFIE

PRAMENY

- JAN PAVEL II. *Apoštolský list k mládeži celého světa Parati Semper*. Řím: 1985.
- JAN PAVEL II. *Centesimus annus* – encyklika k stému výročí encykliky *Rerum novarum*, která byla vydána papežem Lvem XIII. v roce 1891. Praha: Zvon, 1996.
- JAN PAVEL II. *Christifideles laici* - apoštolský list o povolání a poslání laiků v církvi a ve světě. Praha: Zvon, 1996.
- JAN PAVEL II. *Dar a tajemství. K padesátému výročí mého kněžství*. Praha: Nové město, 1997.
- JAN PAVEL II. *Dies Domini* - apoštolský list o svěcení dne Páně. Praha: Zvon, 1999.
- JAN PAVEL II. *Dives in misericordia* – encyklika o Božím milosrdenství. Praha: Zvon, 1996.
- JAN PAVEL II. *Dominum et vivificantem* – encyklika o Duchu Svatém v životě církve a světa. Praha: Zvon, 1997.
- JAN PAVEL II. *Do mlodych*. Kraków: Ethos, 2000.
- JAN PAVEL II. *Ecclesia in Europa* – posynodální apoštolská exhortace o Ježíši Kristu žijícím ve své církvi, prameni naděje pro Evropu. Praha: ČBK, 2003.
- JAN PAVEL II. *Evangelium vitae* – encyklika o životě, který je nedotknutelné dobro. Praha: Zvon, 1995.
- JAN PAVEL II. *Familiaris consortio* – adhortace o úkolech křesťanské rodiny v současném světě. Praha: Zvon, 1992.
- JAN PAVEL II. *Fides et ratio* - encyklika o vztazích mezi vírou a rozumem. Praha: Zvon, 1999.
- JAN PAVEL II. *Gratissimam sane* - apoštolský list rodinám. Warszawa: Znak, 1994.
- JAN PAVEL II. *Jan Pavel II. hovoří o mládeži. Základní dokumenty k pochopení pohledu Jana Pavla II. na mladého člověka*. Praha: Sekce pro mládež ČBK, 2001.
- JAN PAVEL II. *Jezus Chrystus. Katechezy Ojca Swietego Jana Pavla II*. Kraków: Ethos, 1999.
- JAN PAVEL II. *Kristus vás miluje. Jan Pavel II. mládeži*. Praha: Paulínky, 2005.
- JAN PAVEL II. *Laborem exercens* – encyklika o lidské práci. Praha: Zvon, 1996.
- JAN PAVEL II. *Moralna struktura wolności podstawą budowania nowej kultury wolności*. Kraków: Ethos, 1991.

JAN PAVEL II. *Mulieris dignitatem* – apoštolský list o důstojnosti a povolání ženy. Praha: Zvon, 1992.

JAN PAVEL II. *Paměť a identita. Rozhovory na přelomu dvou tisíciletí*. Kostelní Vydří: KNA, 2005.

JAN PAVEL II. *Przemowienia i homilie*. Warszawa: Znak, 1999.

JAN PAVEL II. *Překročit práh naděje*. Praha: TOK, 1995.

JAN PAVEL II. *Reconciliatio et paenitentia* - apoštolská posynodální adhortace o smíření a pokání v poslání církvi dnes. Praha: Zvon, 1996.

JAN PAVEL II. *Redemptionis donum* – apoštolská adhortace o zasvěcení ve světle tajemství Vykoupení. Warszawa: Znak, 1984.

JAN PAVEL II. *Redemptoris Mater* – encyklika o blahoslavené Panně Marii v životě putující církve. Praha: Zvon, 1995.

JAN PAVEL II. *Redemptoris missio* – encyklika o stálé platnosti misijního poslání. Praha: Zvon, 1994.

JAN PAVEL II. *Redemptor hominis* – encyklika Vykupitel světa. Praha: Zvon, 1996.

JAN PAVEL II. *Sollicitudo rei socialis* – encyklika o starosti církve o sociální otázky. Praha: Zvon, 1996.

JAN PAVEL II. *Teologie těla. Katecheze Jana Pavla II. o lidské lásce podle Božího plánu*. Praha: Paulínky, 2005.

JAN PAVEL II. *Tertio milenio adveniente* - apoštolský list o přípravě na Jubilejní rok 2000. Praha: Zvon, 1995.

JAN PAVEL II. *Ut unum sint* - encyklika o ekumenickém úsilí. Praha: Zvon, 1995.

JAN PAVEL II. *Wierze w Boga Ojca Stworzyciela*. Warszawa: Znak, 1987.

JAN PAVEL II. *Wyplłyn na głębię. Wybór myśli*. Sandomierz 2003.

JAN PAVEL II. *Veritatis Splendor* – encyklika o základech morálního učení církve. Praha: Zvon, 1994.

JAN PAVEL II. *Vstaňte pojdme*. Kostelní Vydří: KNA, 2004.

PAVEL VI. *Gaudium et spes* - pastorální konstituce o církvi v dnešním světě Řím 1965.

WOJTYLA, K. *Láska a zodpovědnost*. Bratislava: Metodicko-pedagogické centrum, 2003.

WOJTYLA, K. *Na nowo odczytany*. Kraków: Ethos, 2000.

WOJTYLA, K. *Osoba i czyn*. Kraków: Znak, 1985.

WOJTYLA, K. *Osoba, podmiot i wspólnota*. Lublin: KUL, 1976.

WOJTYLA, K. *Rozważnia o istocie człowieka*. Kraków: Ethos, 1999.

WOJTYLA, K. *U podstaw odnowy*. Kraków: Ethos, 1972.

WOJTYLA, K. *Učitel a pastýř. Listy pastýřské.* Řím 1987.

WOJTYLA, K. *V základoch obnovy. Štúdia o realizácii Druhého vatikánskeho koncilu.*
Bratislava: TUT, 2003.

LITERATURA

- BARTNIK, CZ. *Dogmatyka katolicka*. Lublin: KUL, 1999.
- BARTNIK, CZ. *Historia ludzka*. Warszawa: Znak, 1994.
- BENZO, M. *Świadomość a cielesność*. Warszawa: Znak, 1999.
- BIESAGA, T. *Elementy etyki Jana Pawła II*. Kraków: Ethos, 2006.
- BRZEZIŃSKA, A. *Spoleczna psychologia rozwoju*. Warszawa: Znak, 2000.
- CONGAR, Y. *Duch człowieka, duch Boga*. Warszawa: Znak, 1996.
- CZAPOW, CZ. *Kształtowanie osobowości a szczęście w małżeństwie*. Warszawa: Znak, 1975.
- DEBESSE, E. *Etapy wychowania*. Warszawa: Znak, 1996.
- DIDIER, J. *Słownik filozofii*. Katowice: PWN, 1992.
- DZIWIŚ, S. *Świadectwo*. Kraków: Ethos, 2008.
- DZIWIŚ, S. *Život s Karolem. Vzpomínky osobního sekretáře Jana Pavla II*. Kostelní Vydří: KNA, 2007.
- DULLES, A. *Blask wiary. Wizja teologiczna Jana Pawła II*. Kraków: Ethos, 2000.
- DUROZI, G. a ROUSSEL, A. *Filozoficzny słownik (pojęcia, postacie, problemy)*, Warszawa: Znak, 1997.
- ERIKSON, E. H. *Dzieciństwo i społeczeństwo*. Poznań: UAM, 1982.
- FROSSARD, A. *Nebojte se*. Olomouc: MCM, 2000.
- FROSSARD, A. *Rozmowy z Janem Pawłem II. Nie lekajcie sie*. Kraków: Ethos, 1983.
- GALAROWICZ, J. *Człowiek jest osobą. Podstawy antropologii filozoficznej Karola Wojtyły*. Kraków: PAT, 1994.
- GALAROWICZ, J. *Imię własne człowieka: klucz do myśli i nauczania Karola Wojtyły - Jana Pawła II*. Kraków: PAT, 1996.
- GAŁKOWSKI, W. J. *Ziemski los człowieka : Jana Pawła II. myśl o pracy*. Lublin: KUL, 2004.
- GÓRNY, P. J. *Chrystus wczoraj, dziś i na wieki. V pielgrzymka Jana Pawła II. do ojczyzny*. Olsztyn 1997.
- GÓRNY, P. J. *Przemówienia Jana Pawła II. na Polach Lednickich*. Poznań: UAM, 1997.
- GRABOWSKI, M. *O antropologii Jana Pawła II*. Toruń: UMK, 2004.
- GRABOWSKI, M. *W stronę antropologii adekwatnej*. Toruń: UMK, 2004.
- GRANAT, V. *Antropologia Jana Pawła II*. Kraków: Ethos, 2006.

- GRODZIĘŃSKA, B. *Człowiek w poszukiwaniu zagubionej tożsamości*. Lublin: KUL, 1987.
- GRZYWAK- KACZYŃSKA, M. *Erotyka w aspekcie zdrowia psychicznego*, Warszawa: Znak, 1975.
- HERGESEL, T. *Rozumieć Biblię*. Kraków: Ethos, 1990.
- JAROMI, S. *Ecologia humana w ujęciu Jana Pawła II. Aspekty filozoficzne*. Lublin: KUL, 2004.
- JAWOSRSKI, M. *O antropologii Jana Pawła II*. Warszawa: Znak, 1997.
- KACZMAREK, A. *O bezkrytycznej krytyce teologii Jana Pawła II*. Kraków: Znak, 2003.
- KARON, A. *Dramat człowieka z Bogiem i z człowiekiem w myśli spotkania Karola Wojtyły-Jana Pawła II*. Kraków: Ethos, 1994.
- KIJOWSKI, A. *Antropologia teologiczna i filozoficzna Jana Pawła II*. Wrocław: 1997.
- KOHN, F. *Pastorace mládeže dnes. Jak odpovědět na očekávání církve a mladých*. *Budoucnost církve* 4, 2003.
- KOHN, F. *Přednáška na setkání zodpovědných za SDM v Římě 10.-13.4.2003. Budoucnost církve* 5, 2003.
- KOWALCZYK, S. *Człowiek w myśli współczesnej: filozofia współczesna o człowieku*. Warszawa: Znak, 1990.
- KOWALCZYK, S. *Zarys filozofii człowieka*. Sandomierz: 2002.
- KRAPIEC, M. A. *Ja-człowiek Dzieła*. Lublin: KUL, 1991.
- KUBIAK, Z. *Wyznania św. Augustyna*. Warszawa: Znak, 1992.
- KUPCZAK, J. *Dobro w myśli Jana Pawła II. Antologia tekstów*. Kraków: Ethos, 2007.
- KUPCZYK, J. *O znaczeniu antropologii teologicznej w myśli Jana Pawła II*. Toruń: UMK, 2003.
- KUPCZAK, J. *Prawda w myśli Jana Pawła II. Antologia tekstów*. Kraków: Ethos, 2006.
- KUPCZAK, J. *W stronę wolności. Szkice o antropologii Karola Wojtyły*. Paříž-Kraków: 1999.
- LANGEMEYER, G. *Antropologia teologiczna*. Warszawa: Znak, 1998.
- LECOUR, G. C. *Světové dny mládeže Budoucnost církve* 4, 1997.
- LIS, L. *Zarys antropologii teologicznej Jana Pawła II*. Warszawa: Znak, 2004.
- MEISNER, J. *Mé přátelství s Janem Pavlem II*. Kostelní Vydří: KNA, 2008.
- MERECKI, J. *Myśl Karola Wojtyły*. Lublin: KUL, 1996.
- MIASO, J. *Antropologia, wychowanie, miłość : zarys antropologii wychowania Jana Pawła II*. Rzeszów: 2000.

- MIS, L. *Ery i fazy rozwoju w życiu człowieka dorosłego w ujęciu D. J. Levinsona*. Kraków: Ethos, 2000.
- MOULO, M. *Papež a mládí spolu*. Řím: 2001.
- MURAWSKI, R. *Teoretyczne założenia katechezy młodzieżowej*. Warszawa: Znak, 1989.
- OLESKOWICZ, A. *Kryzys młodzieńczy- istota i przebieg*. Wrocław: 1995.
- PAWLAK, Z. *Punkt wyjścia antropologii filozoficznej Karola Wojtyły – Jana Pawła II*. Toruń: UMK, 2001.
- PAWLINA, K. *Młodzi z Janem Pawłem II. u progu trzeciego tysiąclecia*. Warszawa: Znak, 1997.
- RATZINGER, J.-BENEDIKT XVI.: *Jan Pavel II. Můj milovaný předchůdce*. Praha: Paulínky, 2008.
- RYLKO, S. *Přednáška o světovém dni mládeže podle poselství Svatého otce. Budoucnost církve 6*, 2001.
- SAK, P. a SAKOVÁ, K. *Mládež na křižovatce*. Praha: Svoboda Servis, 2004.
- STEPIEŃ, T. *Dwie koncepcje osoby Karola Wojtyły i Mieczysława Gogacza - analiza porównawcza*. Lublin: KUL, 1994.
- STRÓZEWSKI, W. *Nowość a tradycyjność filozofii Karola Wojtyły*. Kraków: Ethos, 1988.
- SZOSTEK, A. *Osoba i czyn, oraz inne studia antropologiczne*. Lublin: KUL, 1994.
- SZULC, T. *Papež Jan Pavel II*. Praha: TOK, 1995.
- SZYMANEK, E. *Wykład Pisma Świętego Nowego Testamentu*. Poznań: UAM, 1990.
- TOMASZEWSKI, T. *Z pogranicza psychologii i pedagogiki*. Warszawa: Znak, 1970.
- TOMASIK, P. *Nauczanie religii w publicznym liceum ogólnokształcącym wobec założeń programowych polskiej szkoły*. Warszawa: Znak, 1998.
- WEIGEL, G. *Svědék naděje. Životopis papeže Jana Pavla II*. Praha: Práh, 2000.
- WIŚNIEWSKI, R. *Karol Wojtyła-Jan Pawel II. Edukacja Filozoficzna*. Warszawa: Znak, 1998.
- WIECZOREK, A. *Wy jesteście moja nadzieja*. Warszawa: Znak, 1991.
- WIECZOREK, A. *Oredzie Jana Pawła II. 1979*. Warszawa: Znak, 1991.
- VALVERDE, C. *Antropologia filozoficzna*. Poznań: UAM, 1998.
- ZIEBA, M. *Epoka Jana Pawła II. Zrozumieć niezwykle pontyfikat*. Kraków: Ethos, 2006.
- ZWOLIŃSKI, A. *Bogactwo życia*. Kraków: Ethos, 1993.
- ZARZYCKI, B. *Antropologiczna treść chrześcijańskiego miłosierdzia w świetle encykliki Dives in misericordia Jana Pawła II*. Wrocław: Wrocławski Przegląd Teologiczny, 2002.

Dar i komunia. *Teologia ciała w ujęciu Jana Pawła II*. Kraków: Ethos, 2006.

Dobro osoby jako podstawowe kryterium etyczne w myśli Jana Pawła II.

Kraków: Ethos, 2007.

Interpretacja Pisma świętego w Kościele. Papieska komisja biblijna. Poznań: UMK, 1993.

O znaczeniu antropologii teologicznej w myśli Jana Pawła II. Kraków: Ethos, 2002.

Prawda o człowieku podstawa dialogu Jana Pawła II. ze światem. Płock: Miesięcznik

Pasterski Płock, 2003.

Katolicki Miesięcznik dla Młodzieży č. 168. Wrocław: Wzrastanie 2003.